

KREDYTY BANKOWE I INNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE PO 2015 ROKU

Sygn. PAB/WIB 13/2023



Raport przygotowany na zlecenie
Programu Analityczno-Badawczego
Fundacji Warszawski Instytut Bankowości

WIB PROGRAM
ANALITYCZNO
BADAWCZY

O raporcie

Raport *Kredyty bankowe i inne źródła finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce po 2015 roku* został opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego Fundacji Warszawski Instytut Bankowości

Autorzy

Raport został opracowany przez zespół w składzie:

Dr hab. **Katarzyna Kochaniak**, profesor Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie – kierownik projektu

Dr hab. **Justyna Wiktorowicz**, profesor Uniwersytetu Łódzkiego

Dr hab. **Joanna Wyrobek**, profesor Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

Dr hab. **Jakub Marszałek**, profesor Uniwersytetu Łódzkiego

Dr **Aleksandra Ostrowska**, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

O programie

Program Analityczno-Badawczy przy Fundacji WIB powstał w 2019 roku jako odpowiedź na potrzeby sektora bankowego w zakresie analizy zjawisk, tworzenia opracowań i porządkowania wiedzy w obszarach cyberbezpieczeństwa i nowych technologii, a także szeroko rozumianego otoczenia sektora bankowego, kształtującego warunki działania banków w Polsce. Prace analityczno-badawcze w ramach programu realizowane są pod kątem możliwości praktycznego wykorzystania ich wyników w celu rozwoju sektora bankowego, podnoszenia poziomu bezpieczeństwa usług oraz kreowania wartości dla klientów bankowości. PAB WIB kładzie duży nacisk na rozwój współpracy ze środowiskami akademickimi i eksperckimi, poszukując synergii w zakresie zainteresowań badawczych autorów oraz potrzeb rozwojowych sektora bankowego.

W ramach programu realizowane są analizy i badania w następujących obszarach:

-  Nowe technologie w sektorze bankowym, cyberbezpieczeństwo banków i systemy płatnicze
-  Ekonomiczna analiza rozwoju sektora bankowego, stabilności banków, otoczenia makroekonomicznego
-  Prawno-regulacyjne i legislacyjne uwarunkowania działalności sektora bankowego oraz wyzwania wynikające z orzecznictwa sądów krajowych i europejskich
-  ESG i sustainable finance
-  Prace analityczno-badawcze w zakresie poszczególnych obszarów funkcjonowania banków oraz w zakresie funkcjonowania wskaźników referencyjnych

Więcej na temat działalności programu na stronie www.pabwib.pl

Kontakt

dr Andrzej Banasiak
Koordynator Programu
m: 696 405 104
e: abanasiak@wib.org.pl

Agnieszka Nierodka
m: 607 484 391
e: anierodka@wib.org.pl

dr Tomasz Pawlonka
m: 505 917 778
e: tpawlonka@wib.org.pl

Warszawski Instytut Bankowości
00-380 Warszawa, ul. Kruczkowskiego 8
t: (22) 182 31 70
www.pabwib.pl



Spis treści

	Wstęp	6
	1. Źródła finansowania przedsiębiorstw – wprowadzenie	8
	1.1. Charakterystyka źródeł finansowania przedsiębiorstw	9
	1.2. Rynek kredytów dla przedsiębiorstw w Polsce	10
	1.3. Kredyty dla przedsiębiorstw w sektorze bankowym w Polsce	14
	1.4. Źródła finansowania przedsiębiorstw w Polsce na tle innych krajów UE	16
	2. Kredyt i inne źródła finansowania małych i średnich przedsiębiorstw – wyniki badania ankietowego	25
	2.1. Charakterystyka badania ankietowego	26
	2.2. Kredyty bankowe i ich wykorzystanie po 2015 roku	29
	2.2.1. Kredyty bankowe jako źródło finansowania małych i średnich przedsiębiorstw	29
	2.2.2. Przyczyny niezawierania nowych umów kredytowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa	41
	2.2.3. Spłacalność kredytów bankowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa	48
	2.2.4. Uwarunkowania korzystania z kredytów bankowych po 2015 roku – synteza	55
	2.3. Kredyty bankowe w planach przedsiębiorstw – perspektywa lat 2023–2025	57
	2.3.1. Planowane wykorzystanie kredytów bankowych	57
	2.3.2. Uwarunkowania planów kredytowych na lata 2023–2025 – synteza	64
	2.4. Alternatywne źródła finansowania	67



 Podsumowanie	70
Korzystanie z kredytów bankowych po 2015 roku	71
Zaciąganie kredytów bankowych a sytuacja makroekonomiczna i polityczna	71
Powody niezawierania umów o kredyty bankowe	71
Problematyczne warunki umów kredytowych	72
Zjawiska nieterminowej spłaty i nadpłacania kredytów	72
Alternatywne źródła finansowania	72
Determinanty skłonności do zaciągania kredytów po 2015 roku	73
Determinanty skłonności do zaciągania kredytów w nadchodzących latach	74
Rekomendacje	74
 Spis literatury	76
 Aneks 1. Metody badania uwarunkowań korzystania z kredytów	80
 Aneks 2. Wyniki estymacji modeli regresji logistycznej	82

Wstęp



W Polsce małe i średnie przedsiębiorstwa wytwarzają blisko 20% PKB oraz utrzymują ponad 30% miejsc pracy w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych (PARP, 2022). Ich immanentną cechą była dotąd zdolność dostosowywania się do zmieniającej sytuacji rynkowej oraz potencjał rozwojowy (Danielak & Gębska, 2017). Choć polegały głównie na kapitale własnym, korzystały z wybranych form rynkowego finansowania (PARP, 2022). Skrajnie trudne, a zarazem nowe otoczenie makroekonomiczne, związane z pandemią COVID-19, wojną w Ukrainie oraz wysoką inflacją, może jednak znacząco, negatywnie wpływać na ich kondycję, w tym na dostęp do finansowania obcego.

Celem niniejszego raportu jest rozpoznanie warunków funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce po 2015 roku, a w szczególności:

- ▶ ocena znaczenia kredytów bankowych jako źródła finansowania działalności bieżącej oraz inwestycji;
- ▶ zbadanie dostępności kredytów bankowych oraz planów w zakresie ich wykorzystania w kolejnych latach;
- ▶ ocena znaczenia alternatywnych do kredytów form finansowania;
- ▶ rozpoznanie barier w dostępie do finansowania obcego;
- ▶ rozpoznanie czynników utrudniających prowadzenie i rozwijanie działalności.

Na potrzeby niniejszego raportu, w marcu 2023 roku przeprowadzone zostało badanie ankietowe małych i średnich przedsiębiorstw. Jego wyniki dały podstawę do sformułowania rekomendacji dla banków i związków branżowych, reprezentujących małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce.

Raport składa się z dwóch głównych części. W pierwszej, na podstawie istniejącej literatury oraz ogólnodostępnych danych liczbowych scharakteryzowano źródła finansowania przedsiębiorstw, odnosząc się do znaczenia kredytów bankowych zarówno w działalności kredytodawców, jak i kredytobiorców, a także do kondycji rynku kredytów w Polsce w latach 2015–2023. Ponadto, zaprezentowano znaczenie poszczególnych form finansowania w opinii przedsiębiorców w Polsce na tle innych krajów UE.

W drugiej części raportu zawarto wyniki analiz przeprowadzonych na danych jednostkowych przedsiębiorstw, pochodzących z badania ankietowego. Odniesiono się w niej do znaczenia kredytów bankowych w działalności małych i średnich podmiotów po 2015 roku, w tym do korzystania z nich oraz ich spłacania. Następnie poddano ocenie rolę kredytów bankowych w finansowaniu działalności i rozwoju badanych przedsiębiorstw w nadchodzących trzech latach. W dalszej kolejności uwagę poświęcono alternatywnym dla kredytów formom finansowania – własnego oraz obcego.

Raport kończy podsumowanie zawierające m.in. rekomendacje dla sektora bankowego w zakresie kształtowania relacji z małymi i średnimi przedsiębiorstwami oraz dla związków branżowych, odgrywających ważną rolę w kształtowaniu wiedzy i podstaw przedsiębiorców.

1. Źródła finansowania przedsiębiorstw – wprowadzenie





1.1. Charakterystyka źródeł finansowania przedsiębiorstw

Właściwy dobór źródeł finansowania stanowi ważny aspekt organizacyjny każdego przedsiębiorstwa (Ali i in., 2020). Warunkuje on bowiem jego rozwój, płynność oraz realizację głównego celu, jakim jest maksymalizacja wartości (Łach, 2020; Domańska-Szaruga & Mazurek, 2021).

W literaturze wskazuje się, iż problemy z finansowaniem działalności i tzw. luka kapitałowa (*equity gap*)¹ mogą w szczególności dotyczyć podmiotów z sektora MSP, które często napotykają na bariery w dostępie do zewnętrznych źródeł finansowania (Brunnermeier & Krishnamurthy, 2020; Liu i in., 2022; Mallikamas & Weigert, 2022; Menéndez & Mulino, 2022). Należy założyć, iż ich dostępność mogła w ostatnich latach ulec pogorszeniu, ze względu na ekonomiczne konsekwencje pandemii COVID-19, konfliktu zbrojnego w Ukrainie, oraz wysokiej inflacji.

W Polsce, głównym źródłem finansowania małych i średnich przedsiębiorstw jest kapitał własny (PARP, 2022). Poleganie na nim z jednej strony zapewnia bezpieczeństwo i stabilność (Białek-Jaworska & Nehrebecka, 2014), z drugiej zaś może jednak ograniczać rozwój i innowacyjność, a w efekcie tego konkurencyjność rynkową (Wolański, 2013).

Samofinansowanie jest szczególnie widoczne w początkowym okresie działalności przedsiębiorstw. W 2020 roku, nowoutworzone podmioty pokrywały kapitałem własnym 79,0% nakładów inwestycyjnych (PARP, 2022). Co więcej, w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw z branż przemysłowej i usługowej, kapitał ten miał kluczowe znaczenie dla finansowania nakładów na innowacyjność² (PARP, 2022). Biorąc jednak pod uwagę ograniczone możliwości powiększania kapitałów własnych (Wang, 2016), samofinansowanie należy uznać za szczególnie trudne i niewystarczające dla długookresowego, zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw.

W literaturze, źródła finansowania przedsiębiorstw dzieli się na (Kahraman i in. 2019):

- ▶ własne, w tym wewnętrzne i zewnętrzne;
- ▶ obce, wyłącznie zewnętrzne.

Do źródeł wewnętrznych, zalicza się kapitał własny, okresowo powiększany przede wszystkim wypracowanym zyskiem. Z kolei zewnętrzne źródła własne związane są m.in. ze wzrostem wartości rynkowej udziałów lub akcji przedsiębiorstw, dopłatami udziałowców lub akcjonariuszy, czy emisją udziałów lub akcji (Janus i in., 2022).

Do źródeł obcych zalicza się przede wszystkim kredyty bankowe, kredyty kupieckie (handlowe), pożyczki z funduszy pożyczkowych czy emisje dłużnych papierów wartościowych. Obce finansowanie może być dostarczane przez zbliżone do kredytów instrumenty finansowe, takie jak leasing czy faktoring, lub mieć formę dotacji czy subwencji (Grzywacz, 2021). Daniluk (2013) wskazuje także na ważną rolę funduszy Unii Europejskiej czy forfaitingu w powyższym zakresie, zaś De la Torre, Peria i Schmukler (2010) – pożyczek od rodziny i znajomych.

Warto dodać, że oprócz zewnętrznego i wewnętrznego finansowania, istnieją także tzw. źródła o charakterze pośrednim, związane z tzw. instrumentami hybrydowymi, np. obligacjami zamiennymi, z warrantami i mezzanine, czy pożyczkami partycypacyjnymi (Rymarczyk, 2018).

Według danych Komisji Europejskiej (2022), najczęściej stosowanymi instrumentami zewnętrznego finansowania w sektorze MSP w Polsce są: leasing, kredyt na działalność bieżącą oraz kredyt kupiecki. W dalszej kolejności wskazuje się na znaczenie dotacji i subsydiowanego kredytu bankowego³, kredytu bankowego na inwestycje oraz faktoringu.

W związku z powyższym, źródła finansowania sektora MSP w Polsce należy uznać za zróżnicowane. Każde z nich ma jednak pewne specyficzne cechy. Finansowanie kapitałem własnym jest uważane za bezpieczne, gdyż nie wiąże się ze zobowiązaniem do spłaty. Jednak jak wyjaśniono we wstępie, możliwo-

1 Luka kapitałowa to różnica między popytem na kapitał zgłaszanym przez przedsiębiorstwa a jego podażą w gospodarce lub niedobór środków finansowych na działalność innowacyjną, występujący w szczególności w początkowej fazie funkcjonowania przedsiębiorstwa (Dudzic, Skowroński, 2022, s. 48).

2 W małych przedsiębiorstwach z branż przemysłowej oraz branż usługowej jego udział wynosił odpowiednio: 61% i 69%, zaś w średnich: 53% i 72% (PARP, 2022).

3 Subsydiowany kredyt bankowy to kredyt udzielany na korzystniejszych warunkach dla kredytobiorców niż warunki rynkowe (w szczególności w zakresie oprocentowania). Może on być subsydiowany przez rządy lub szeroko pojętą władzę publiczną, w tym instytucje publiczne.

ści jego zwiększania są ograniczone. Odnosząc się z kolei do źródeł zewnętrznych, warto przyjrzeć się bliżej każdemu z nich.

Leasing, stanowiący formę finansowania działalności gospodarczej poprzez czasowe, odpłatne korzystanie ze środków trwałych, w tym środków transportu, sprzętu IT, czy nieruchomości, bez obowiązku ich nabywania (Baran, 2017), dzieli się na operacyjny oraz finansowy. Różnice pomiędzy nimi kształtują głównie przepisy prawa podatkowego, a także wynikają one z podejścia do kwestii własności środka, będącego przedmiotem umowy. Specyficzną odmianą leasingu, w ramach obu wskazanych rodzajów, jest leasing zwrotny, w którym leasingobiorca jest także pierwotnym właścicielem środka trwałego (Kalińska i in., 2018).

Kredyt kupiecki wiąże się z zawieraniem transakcjami handlowymi, w których płatności na rzecz dostawców towarów i usług zostają odroczone w czasie. Dostęp do niego uwarunkowany jest zatem dobrymi relacjami z kontrahentami oraz wzajemnym zaufaniem.

Z kolei faktoring jest produktem finansowym, polegającym na wcześniejszej zapłacie przez faktoranta za faktury sprzedażowe, w zamian za opłatę lub prowizję.

W przypadku dotacji i subsydiowanych kredytów bankowych, ich dostępność jest najczęściej uwarunkowana zaistnieniem wyjątkowych okoliczności. W 2020 roku była nimi pandemia COVID-19, która przyczyniła się do uruchomienia rządowych programów pomocy dla przedsiębiorstw (NBP, 2020).

Odnosząc się do kredytów bankowych, warto zwrócić uwagę na ich niejednorodność, m.in. ze względu na walutę, cel (Korzeniewska, 2015), czy okres kredytowania (Bednarz & Gostomski, 2006). Ich zaletą jest zatem możliwość finansowania zróżnicowanych potrzeb przedsiębiorstw, nie tylko tych związanych z bieżącą działalnością (płynnością czy kosztami), lecz także długookresowym funkcjonowaniem, w tym inwestowaniem. Dla części przedsiębiorstw, barierami w dostępie do kredytów może być jednak ich koszt, a także brak zdolności kredytowej czy odpowiednio długiej historii współpracy z bankiem. Dodatkowym utrudnieniem jest konieczność posiadania odpowiednich składników majątku (pod względem wartości i rodzaju), mogących stanowić zabezpieczenia ich spłaty.

Kształtowanie się źródeł finansowania w przedsiębiorstwach jest uwarunkowane wieloma czynnikami (Mokhova & Zinecker, 2014), które można podzielić na:

- ▶ wewnętrzne – pozostające pod bezpośrednim wpływem przedsiębiorstwa;
- ▶ zewnętrzne, w tym makroekonomiczne, niezależne od przedsiębiorstwa.

Do wewnętrznych czynników warunkujących dostęp do kredytów bankowych zalicza się m.in. wielkość przedsiębiorstwa (Nikaido, Pais, Sarma, 2015), okres funkcjonowania na rynku (Lee, Drever, 2014, s. 13), kształtowanie relacji z bankiem (Bolton i in. 2016), historię kredytową i poziom innowacyjności (Lee i in., 2015), czy rentowność (Xiang & Worthington, 2017).

Z kolei do czynników zewnętrznych zalicza się m.in. sytuację makroekonomiczną, w tym dynamikę PKB i stopę inflacji (Baltaci & Ayadin, 2014; Joeveer, 2013; Faniband & Marulkar, 2020), politykę państwa, w tym fiskalną (związaną z systemem podatkowym) oraz monetarną (oddziałującą na poziom rynkowych stóp procentowych), a także politykę kredytową banków (Abuka i in., 2019).

Należy podkreślić, iż pandemia COVID-19 oraz konflikt zbrojny w Ukrainie oddziaływały na gospodarkę, a pośrednio także na zapotrzebowanie przedsiębiorstw na zewnętrzne źródła finansowania, w tym na kredyty bankowe (Radło i in. 2022). Co więcej, rosnąca inflacja, poprzez politykę pieniężną NBP, silnie wpływała na rynkowe stopy procentowe i kondycję rynku kredytów bankowych, w tym na ich dostępność oraz skalę kredytowania przedsiębiorstw. Na zwiększone ryzyko *credit crunch*, prowadzące do marginalizacji kredytu bankowego jako źródła finansowania podmiotów gospodarczych, uwagę zwrócono m.in. w raporcie Związku Banków Polskich (2020). NBP (2020) postrzegał jednak ówczesną sytuację na rynku kredytów jako efekt rządowych tarcz antykrzysowych, zasilających MSP darmową, bezzwrotną lub częściowo zwrotną płynnością w okresie pandemii.

1.2. Rynek kredytów dla przedsiębiorstw w Polsce

Wartość nowych umów kredytowych zawieranych przez banki z przedsiębiorstwami kształtuje się pod wpływem popytu na kredyty oraz polityki kredytowej, odnoszącej się do kryteriów i warunków kredytowania.

Jak wykazano w tabeli 1, w latach 2015-2023, banki częściej zaostrzały niż łagodziły politykę kredytową względem małych i średnich przedsiębiorstw.

**Tabela 1.** Polityka kredytowa banków i przyczyny jej zmian w latach 2015–2022⁴

Rok	kwartał	KK	KD	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2015	I kw.	BZ	BZ							++		
	II kw.	Z	Ł		++				+			
	III kw.	Ł	BZ	-	-	+				+		++
	IV kw.	BZ	Z	-			-			-		-
2016	I kw.	BZ	BZ	--	-	-		--				
	II kw.	Ł	Z	-		-	-		+	+		
	III kw.	BZ	Z			--	-					--
	IV kw.	Z	Z				--					--
2017	I kw.	BZ	BZ						-			
	II kw.	Z	BZ	-			-		--			
	III kw.	BZ	Ł			+	--		-	+		-
	IV kw.	BZ	Z				--			-		----
2018	I kw.	BZ	BZ			--	--			-		-
	II kw.	Z	Z			+	+	+			++	
	III kw.	Z	Z	-						+		
	IV kw.	Z	Z	-								
2019	I kw.	Z	Z			+	-					--
	II kw.	Z	Z									--
	III kw.	Z	Z	--		-	----	-	-			-
	IV kw.	Ł	Z			----	----	--				
2020	I kw.	Z	Z	--		----	----	-				+++
	II kw.	Z	Z	-	-	----	---	-	-		+	
	III kw.	Ł	Ł		-	----	---	-	-			+
	IV kw.	BZ	Ł			-	--				+	
2021	I kw.	BZ	BZ	-		-	-				--	-
	II kw.	BZ	Ł									
	III kw.	Ł	Ł	+						+	+	
	IV kw.	Ł	Ł	-		+				+		
2022	I kw.	Z	Z		-	--	--					-
	II kw.	BZ	Z		--	-	--					
	III kw.	BZ	Z		-	--	-		-		-	
	IV kw.	Z	Z	-		--	-		-			+

Kredyty dla małych i średnich przedsiębiorstw: KK – krótkoterminowe; KD – długoterminowe;

Czynniki warunkujące politykę kredytową: 1 – bieżąca lub oczekiwana sytuacja kapitałowa banku; 2 – decyzje NBP w zakresie polityki pieniężnej; 3 – ryzyko związane z przewidywaną sytuacją gospodarczą; 4 – ryzyko branży; 5 – ryzyko związane z sytuacją największych kredytobiorców; 6 – zmiana udziału kredytów zagrożonych w portfelu; 7 – zmiana presji konkurencyjnej; 8 – zmiana popytu na kredyty dla przedsiębiorstw; 9 – inne;

Polityka kredytowa: BZ – bez zmian; Z – zaostrzona; Ł – łagodzona;

Wpływ czynników na politykę kredytową: „-” skutkujący jej zaostrzeniem (siła oddziaływania od „-” do „---”); „+” skutkujący jej łagodzeniem (siła oddziaływania od „+” do „+++”).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP: <https://nbp.pl/system-finansowy/sytuacja-na-rynku-kredytowym/> (dostęp: 1.05.2023).

4 Tabela 1 zawiera wyniki badania ankietowego, prowadzonego cyklicznie przez NBP wśród przewodniczących komitetów kredytowych banków. NBP prezentuje wyniki badania w postaci struktur, tzn. odsetka banków, które wybrały daną opcję odpowiedzi na pytanie ankietowe. Odpowiedzi są ważone udziałem poszczególnych banków w segmencie rynku kredytowego, którego dotyczy pytanie.

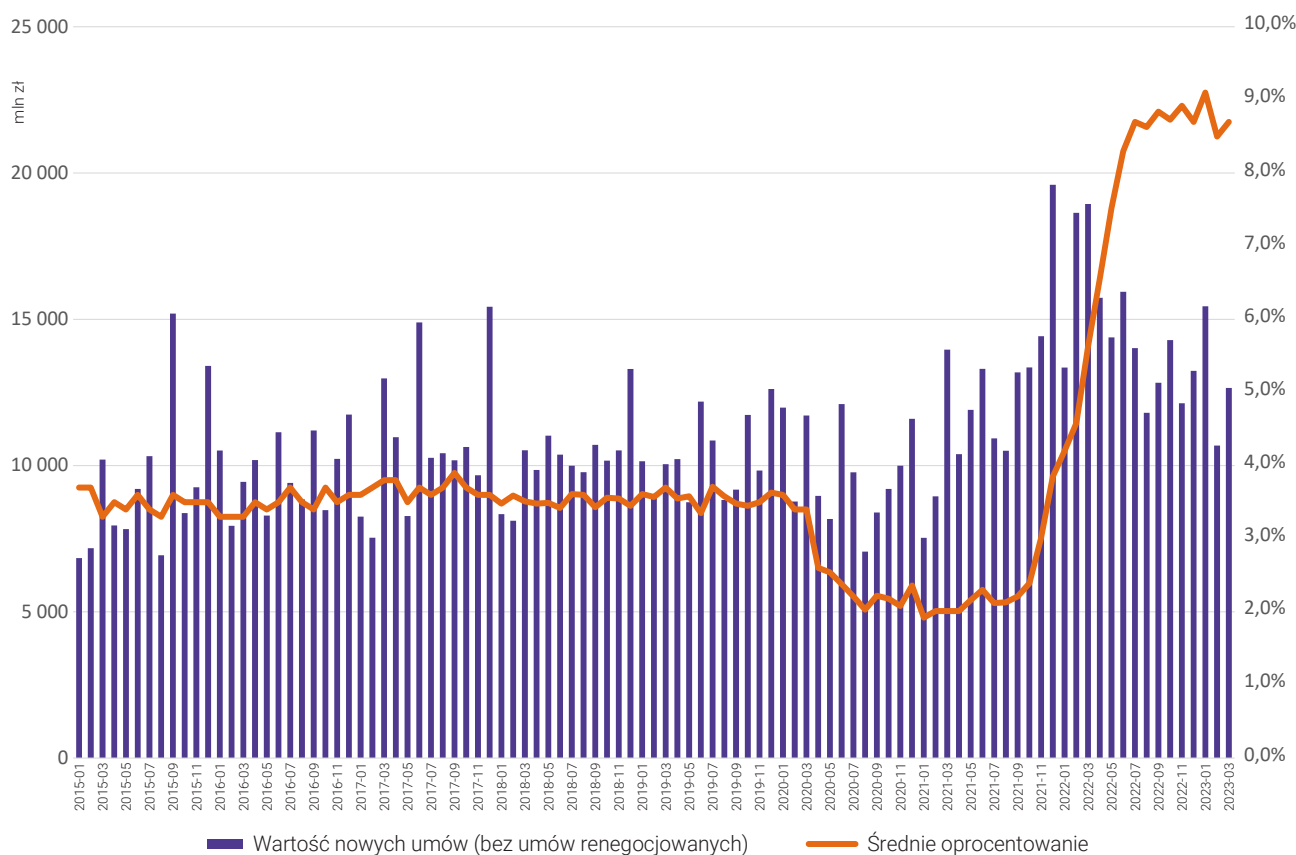
**Tabela 2.** Popyt na kredyty i przyczyny jego zmian w latach 2015–2022⁵

Rok	kwartał	KK	KD	1	2	3	4	5	6	7	8
2015	I kw.	BZ	W	+++	++	++			++		
	II kw.	W	W	+		+					
	III kw.	BZ	BZ	+++	+		-	-			
	IV kw.	BZ	BZ	+++		+					++
2016	I kw.	W	W		++						
	II kw.	BZ	BZ		++	-			--	--	-
	III kw.	BZ	BZ	--	-	-			+		+
	IV kw.	BZ	S	---							--
2017	I kw.	BZ	BZ	--	-				+	++	++
	II kw.	W	W	+++	+	+		+			+
	III kw.	BZ	BZ	++	+						+++
	IV kw.	BZ	W	++	+	+	+	+			+++
2018	I kw.	BZ	BZ	++	+++	+					---
	II kw.	BZ	W	+	+	+	+				+
	III kw.	BZ	W	+	++					-	
	IV kw.	BZ	BZ	+	+					-	
2019	I kw.	BZ	BZ	+	++++						
	II kw.	W	BZ		++++						
	III kw.	S	S	----	-					--	
	IV kw.	S	S	--							----
2020	I kw.	S	BZ	--	--					-	----
	II kw.	S	S	---	+	--			-	-	--
	III kw.	S	S	--	-	-		-	--		--
	IV kw.	S	S	-	--	-	+				-
2021	I kw.	S	W			+	+			-	-
	II kw.	W	W	+++	++	+	+		+		+
	III kw.	W	BZ	++	+	+					
	IV kw.	S	S	+	++						+
2022	I kw.	S	W		++		+				--
	II kw.	S	S	---	+++	-	+			+	-
	III kw.	S	S	---	---	-	-				--
	IV kw.	S	S	---	-				-		--

KK – kredyty krótkoterminowe; KD – kredyty długoterminowe; BZ – popyt bez zmian; 1 – zmiana zapotrzebowania na finansowanie środków trwałych; 2 – zmiana zapotrzebowania na finansowanie zapasów i kapitału obrotowego; 3 – zmiana zapotrzebowania na finansowanie związane z fuzjami i przejęciami; 4 – zmiana zapotrzebowania na finansowanie związane z restrukturyzacją długu; 5 – wykorzystanie alternatywnych źródeł finansowania; 6 – zmiana warunków udzielania kredytów dla przedsiębiorstw; 7 – zmiana kryteriów udzielania kredytów dla przedsiębiorstw; 8 – inne czynniki; W – wzrost popytu; S – spadek popytu; „+” czynnik mający wpływ na spadek popytu (siła oddziaływania od „-” do „- - - -”); „+” czynnik mający wpływ na wzrost popytu (siła oddziaływania od „+” do „+ + + +”).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP: <https://nbp.pl/system-finansowy/sytuacja-na-rynku-kredytowym/> (dostęp: 1.05.2023).

⁵ Ibidem.

**Wykres 1.** Wartość nowych umów kredytowych zawartych przez banki z przedsiębiorstwami w PLN (bez umów renegocjowanych) oraz ich przeciętne oprocentowanie w latach 2015–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP:
<https://nbp.pl/statystyka-i-sprawozdawczosc/statystyka-monetarna-i-finansowa/statystyka-stop-procentowych/> (dostęp: 7.05.2023).

Co więcej, owo zaostrzenie było w szczególności wyraźne w odniesieniu do kredytów długoterminowych, a zatem mających znaczenie dla realizacji planów inwestycyjnych. Następowало ono pod wpływem określonych czynników, przede wszystkim ryzyka związanego z przewidywaną sytuacją gospodarczą oraz przynależnością branżową przedsiębiorstw. To dowodzi, iż dostępność kredytów dla małych i średnich przedsiębiorstw warunkowała nie tylko ogólna koniunktura gospodarcza, lecz także kondycja poszczególnych branż. Za branże szczególnie ryzykowne uznawano wówczas budowlaną, energetyczną, paliwową oraz obsługę rynku nieruchomości. W pandemii zaliczono do nich także gastronomię i zakwaterowanie, transport, kulturę i rozrywkę, sport i rekreację, handel detaliczny, obsługę wystaw i targów, a zatem te, które najsilniej odczuły skutki lockdown'ów. Od 2020 roku istotnym czynnikiem kształtującym politykę kredytową banków były także decyzje NBP dotyczące podwyżek stopy referencyjnej. Z kolei do czynników sprzyjających łagodzeniu polityki kredytowej w analizowanym okresie należała przede wszystkim presja konkurencyjna w sektorze bankowym.

Poza wymienionymi, typowymi determinantami dostępności kredytów, banki wskazywały także na inne, o charakterze incydentalnym, jak zmiany wewnętrznych procedur kredytowych czy zmiany regulacji prawnych w Polsce.

Odnosząc się natomiast do popytu małych i średnich przedsiębiorstw na kredyty bankowe należy stwierdzić, iż w większości kwartałów badanego okresu był on stabilny lub zwiększony (tabela 2). Przypadki jego ograniczania wystąpiły głównie w trzech ostatnich latach, a zatem w warunkach zwiększonej niepewności w związku z pandemią COVID-19, wojną rosyjsko-ukraińską oraz nasiloną inflacją. Popyt na kredyty bankowe najczęściej kształtował się pod wpływem zapotrzebowania na finansowanie środków trwałych oraz zapasów i kapitału obrotowego. Ważnym czynnikiem była także potrzeba finansowania fuzji i przejęć. W dalszej kolejności wskazywano na zmiany kryteriów i warunków udzielania kredytów przez banki. Co ciekawe, dostępność alternatywnych źródeł finansowania stosunkowo rzadko była wskazywana jako czynnik ważny dla kształtowania popytu na kredyty. Oprócz

typowych determinant popytu małych i średnich przedsiębiorstw, ich zainteresowanie zaciąganiem kredytów kształtowało się także pod wpływem czynników krótkookresowych. W zależności od roku, były to: dostępność dotacji rządowych i finansowania z funduszy UE, ocena przyszłej koniunktury, ryzyko geopolityczne, czy szeroko pojęte warunki prowadzenia działalności gospodarczej.

Należy wyjaśnić, iż o wartości nowych kredytów bankowych w latach 2015–2023 można było wnioskować wyłącznie w odniesieniu do całej populacji przedsiębiorstw niefinansowych, bez wglądu w sytuację małych oraz średnich podmiotów. Do 2019 roku, miesięczne wartości nowo udzielanych kredytów były względnie stabilne. Znaczące ich zmiany nastąpiły w kolejnych latach, w tym wyraźnie negatywne w 2020 roku, a zatem w trakcie pandemii COVID-19 (wykres 1). Kolejny okres spadkowy wystąpił po 2021 roku, w efekcie ostrych polityki pieniężnej przez NBP, prowadzącej do wzrostu stopy referencyjnej z 0,10% w maju do 6,75%⁶ we wrześniu 2020 roku, a zatem w relatywnie krótkim okresie. W konsekwencji tego, rosło przeciętne oprocentowanie nowych kredytów dla przedsiębiorstw. W całym analizowanym okresie, jego poziom zwiększył się z 3,7% do 8,7%.

1.3. Kredyty dla przedsiębiorstw w sektorze bankowym w Polsce

Lata 2015–2023 to okres rozwoju sektora bankowego, znajdujący potwierdzenie we wzroście wartości jego aktywów z 1 575 306 mln zł do 2 724 896 mln zł⁷ (wykres 2). Uwagę zwraca skokowy wzrost wartości owych aktywów z początkiem 2020 roku oraz jej systematyczny przyrost w kolejnych latach, pomimo niekorzystnych uwarunkowań makroekonomicznych, związanych z pandemią COVID-19, wojną rosyjsko-ukraińską i inflacją znacząco przewyższającą cel.

Należy zauważyć, że choć lata 2020–2021 były dla sektora bankowego okresem zwiększonej płynności, wynikającej m.in. z kumulacji depozytów, także od przedsiębiorstw (ZBP, 2022), nie można było zauważyć wyraźnych, pozytywnych

zmian w wielkości portfela kredytów dla przedsiębiorstw. Warto jednak dodać, że w całym okresie objętym badaniem jego wartość zwiększyła się o 43%, z 302 422 mln zł do 432 137 mln zł. Tym samym, w całym okresie objętym badaniem, przyrost wartości aktywów banków ogółem znacząco przewyższył przyrost ich należności z tytułu analizowanych kredytów.

Większy przyrost aktywów banków niż portfela analizowanych kredytów przypisywano m.in. wprowadzeniu tzw. podatku bankowego, a w jego efekcie – większej atrakcyjności skarbowych papierów wartościowych dla lokowania płynności banków. Ponadto, w warunkach rosnącej inflacji zmniejszała się liczba planowanych przez przedsiębiorstwa inwestycji, które mogły być finansowane kredytami bankowymi (ZBP, 2022). Wolniejszy przyrost wolumenu kredytów dla przedsiębiorstw powodował stopniowy spadek ich udziału w aktywach banków ogółem. W styczniu 2015 roku, kształtował się on na poziomie 19,2%, natomiast w lutym 2023 roku wynosił 15,6%. Warto zauważyć, że największa zmiana w powyższym zakresie nastąpiła z początkiem 2020 roku, co należy wiązać z ekonomiczno-finansowymi konsekwencjami pandemii COVID-19. Pomimo krótkookresowych, niewielkich wzrostów tego udziału w wybranych miesiącach kolejnych lat, ostatecznie ukształtował się on na poziomie niższym niż na początku 2015 roku.

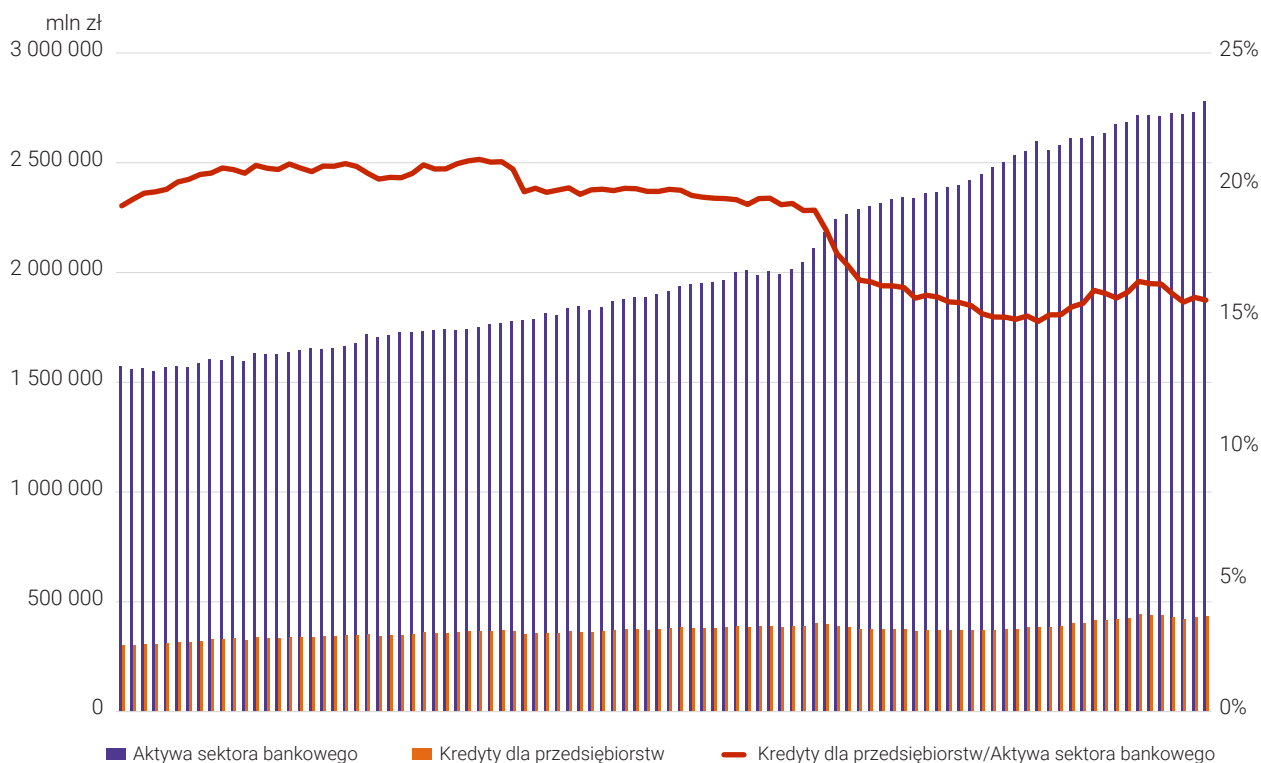
Powyższym zmianom towarzyszyła rewizja znaczenia działalności kredytowej na rzecz małych i średnich oraz dużych przedsiębiorstw w bankach. Można o niej było wnioskować na podstawie zmian zachodzących w udziałach należności z ich tytułów w aktywach sektora bankowego (wykres 3). Do 2021 roku większy był udział portfela kredytów dla MSP, zaś w następnych latach – portfela kredytów dla dużych podmiotów.

W pierwszym roku analizowanego okresu różnica w powyższych udziałach była największa i wynosiła 3 pkt. proc. Warto zauważyć, iż podczas pandemii oba udziały uległy spadkowi. Ich zrównanie nastąpiło w okresie od kwietnia do listopada 2021 roku. W 2022 roku, udział należności banków od dużych przedsiębiorstw cechował się tendencją wzrostową, przy jednoczesnej stabilizacji udziału należności od małych i średnich podmiotów. Ostatecznie, z początkiem 2023 roku różnica pomiędzy analizowanymi udziałami wyniosła zaledwie 0,6 pkt. proc.

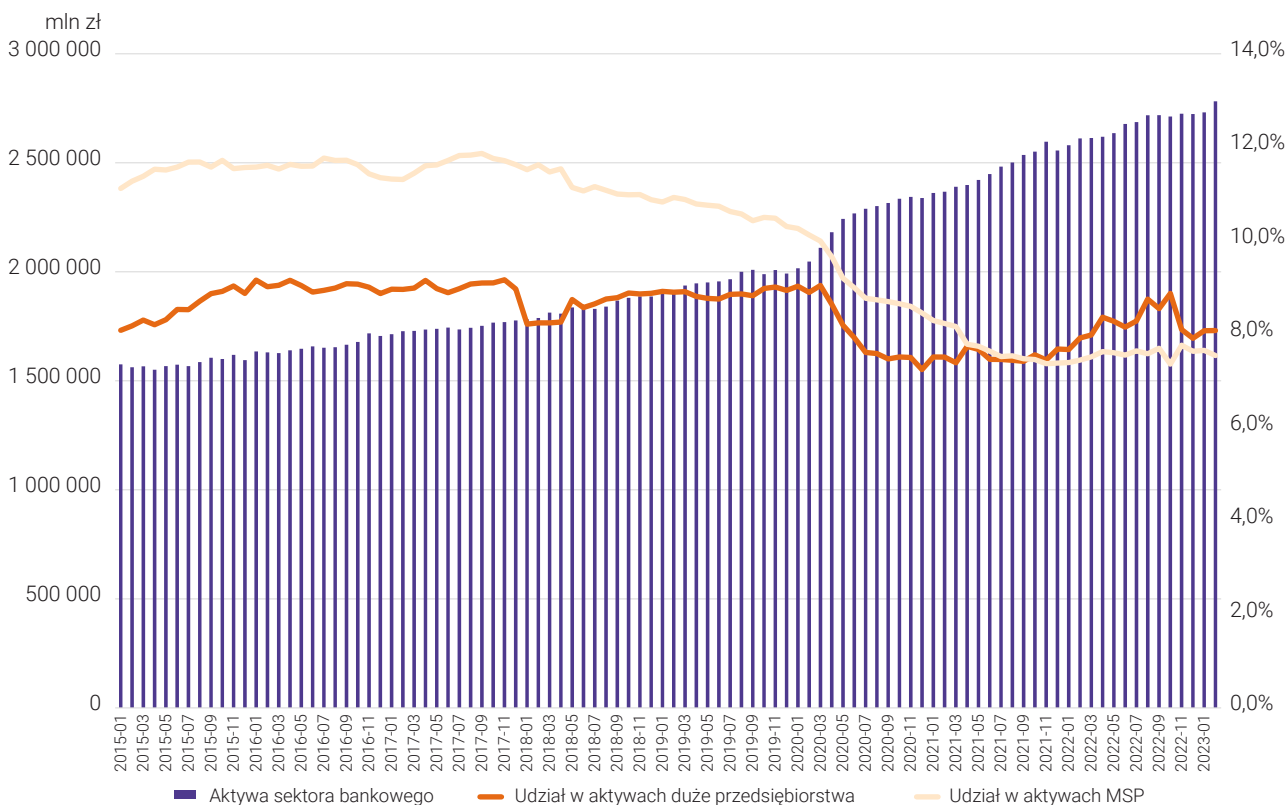
Ze względu na niejednorodność powodów zaciągania kredytów przez małe i średnie przedsiębiorstwa,

6 NBP, Archiwum podstawowych stóp procentowych NBP od 1998. <https://nbp.pl/podstawowe-stopy-procentowe-archiwum/> (dostęp: 1.02.2023).

7 Wzrost ten odnosi się do okresu: styczeń 2015 roku – luty 2023 roku.

**Wykres 2.** Udział kredytów dla przedsiębiorstw w aktywach sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP:
<https://nbp.pl/statystyka-i-sprawozdawczosc/statystyka-monetarna-i-finansowa/dane-finansowe-sektora-bankowego/> (dostęp: 7.05.2023).

Wykres 3. Udział kredytów dla MSP i dużych przedsiębiorstw w aktywach sektora bankowego w Polsce, w latach 2015–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP:
<https://nbp.pl/statystyka-i-sprawozdawczosc/statystyka-monetarna-i-finansowa/dane-finansowe-sektora-bankowego/> (dostęp: 7.05.2023).

uwagę skierowano na znaczenie poszczególnych ich podkategorii w sektorze bankowym w Polsce – na działalność bieżącą, inwestycje oraz nieruchomości.

Spośród trzech wskazanych podkategorii, największy udział w aktywach sektora bankowego miały kredyty związane z finansowaniem bieżącej działalności (wykres 4). W styczniu 2015 roku wynosił on 4%, zaś w marcu 2023 roku 2,9%. Za drugą pod względem ważności należało uznać podkategorię odnoszącą się do kredytów inwestycyjnych, której udział zmniejszył się w okresie objętym badaniem z 3,4% do 2,3%. Ostatnią były natomiast kredyty na nieruchomości, z udziałem w aktywach sektora także odnotowującym spadek z 2,7% do 1,6%.

Powyższe zmiany potwierdzają zatem, iż problem malejącego udziału kredytów dla sektora MSP w aktywach banków był wypadkową zmian zachodzących w udziałach wszystkich analizowanych podkategorii.

Ponieważ udział należności zagrożonych oraz z utratą wartości w ogóle aktywów banków jest jednym z wyznaczników ich jakości, uwaga została skierowana także na kształtowanie się udziału problematycznych należności od małych i średnich przed-

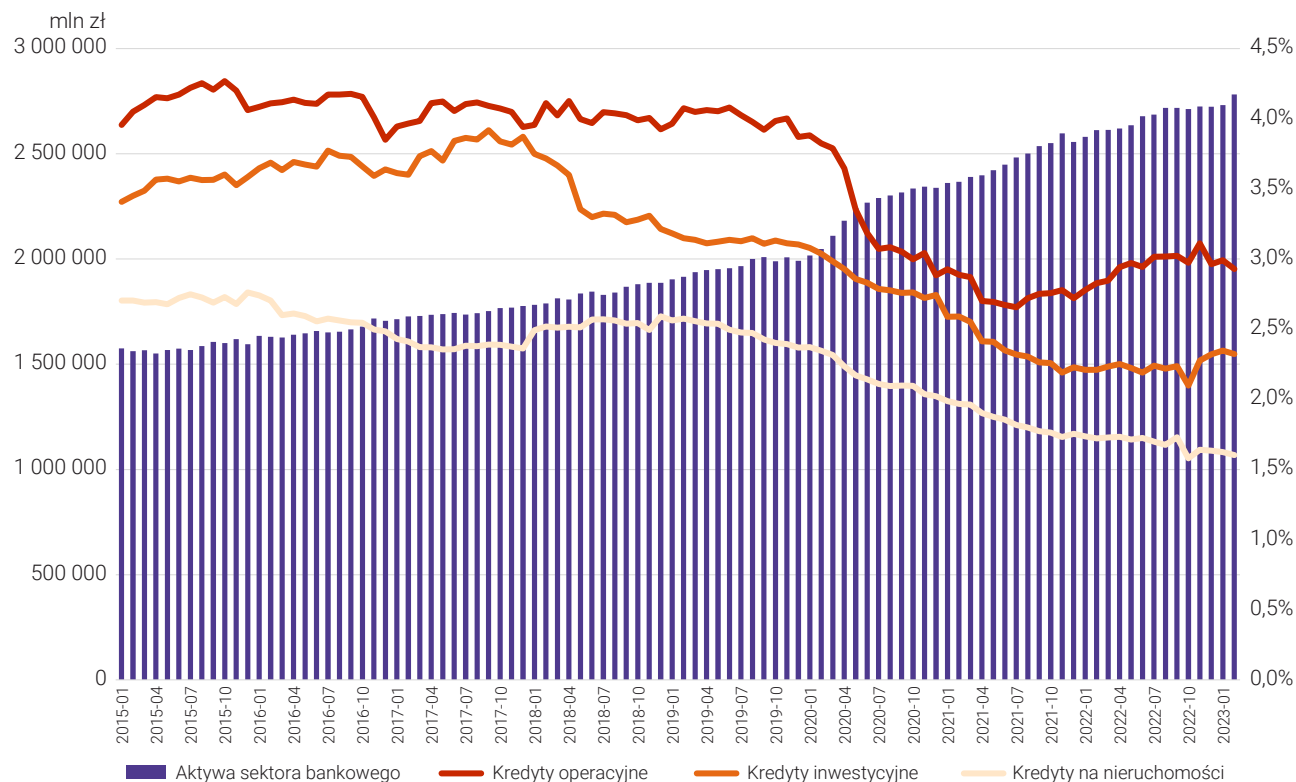
siębiorstw. Jak wykazano na wykresie 5, w latach 2015–2023 zmniejszył się on w sektorze bankowym z 1,4% do 0,8% (rysunek 5). Większy przy tym okazał się udział kredytów zagrożonych oraz z utratą wartości w walucie krajowej niż w walutach obcych.

Należy podkreślić, iż obserwowaną w przeszłości tendencję może jednak zmienić pogarszająca się koniunktura gospodarcza, w tym płynność i rentowność przedsiębiorstw, na skutek utrzymującej się wysokiej inflacji i podwyższonego poziomu rynkowych stóp procentowych. Jak wskazano wcześniej, wrażliwość poszczególnych branż gospodarki na zmiany sytuacji makroekonomicznej jest jednak zróżnicowana (NBP, 2022a).

1.4. Źródła finansowania przedsiębiorstw w Polsce na tle innych krajów UE

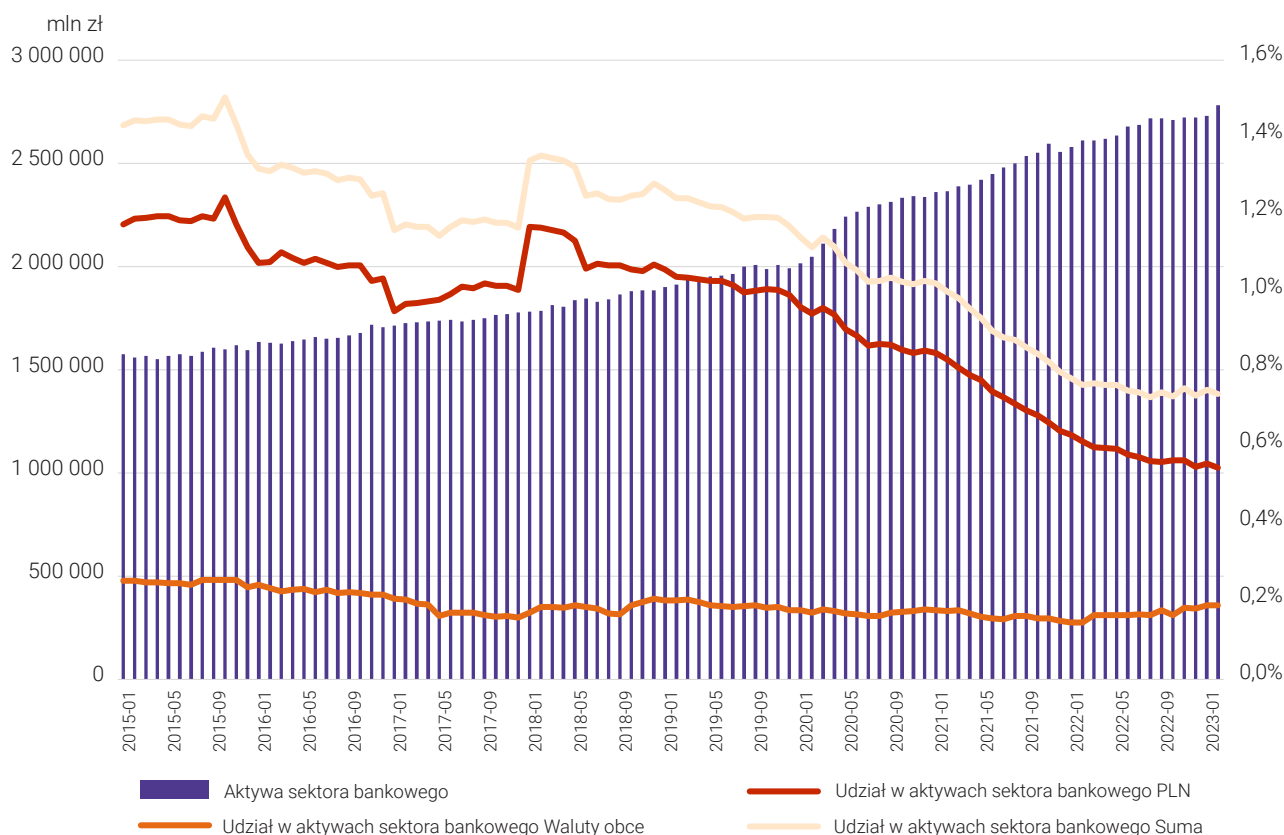
Zapotrzebowanie przedsiębiorstw na poszczególne formy finansowania kształtuje się pod wyraźnym wpływem krajowych uwarunkowań (rysunek 6). Istotnych informacji w powyższym zakresie dostarczają wyniki cyklicznego badania, prowadzonego przez Komisję Europejską dla państw członkowskich UE.

Wykres 4. Udział poszczególnych rodzajów kredytów dla MSP w aktywach sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2023



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP:
<https://nbp.pl/statystyka-i-sprawozdawczosc/statystyka-monetarna-i-finansowa/dane-finansowe-sektora-bankowego/> (dostęp: 7.05.2023).

Wykres 5. Udział kredytów dla MSP o obniżonej jakości w aktywach sektora bankowego w Polsce, w latach 2015–2023



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP:
<https://nbp.pl/statystyka-i-sprawozdawczosc/statystyka-monetarna-i-finansowa/dane-finansowe-sektora-bankowego/> (dostęp: 7.05.2023).

W 2022 roku⁸, do najważniejszych form finansowania przedsiębiorstw w UE zaliczono kredyty, zarówno na działalność bieżącą, jak i inwestycyjną, a także leasing (wykres 6). Odsetek podmiotów, które potwierdziły korzystanie (lub chęć skorzystania) z kredytów bankowych na działalność bieżącą wahał się w poszczególnych krajach od 29% w Estonii do 66% w Finlandii, zaś na inwestycje – od 26% na Węgrzech do 63% w Finlandii. Finansowanie środków trwałych leasingiem deklarowało natomiast od 28% podmiotów na Cyprze do 67% w Finlandii. Z kolei do najrzadziej wykorzystywanych i planowanych form finansowania zaliczono: emisję dłużnych papierów wartościowych (DPW) – nieistotną na Łotwie, a w pozostałych krajach stosowaną przez nie więcej niż 14% podmiotów; emisję własnościowych papierów wartościowych (WPW) – wskazywaną od 1% podmiotów na Węgrzech do 46% na Łotwie.

W Polsce, najwięcej przedsiębiorstw potwierdziło korzystanie oraz chęć korzystania z leasingu (65%), a także z kredytów bankowych na działalność bieżącą (54%). Istotne okazały się dla nich także kredyty kupieckie (42%) oraz dotacje (40%). Kredyty na działalność inwestycyjną wskazało natomiast zaledwie 36% podmiotów. Marginalne znaczenie miały zaś emisje własnościowych papierów wartościowych (4%) oraz dłużnych papierów wartościowych (1%).

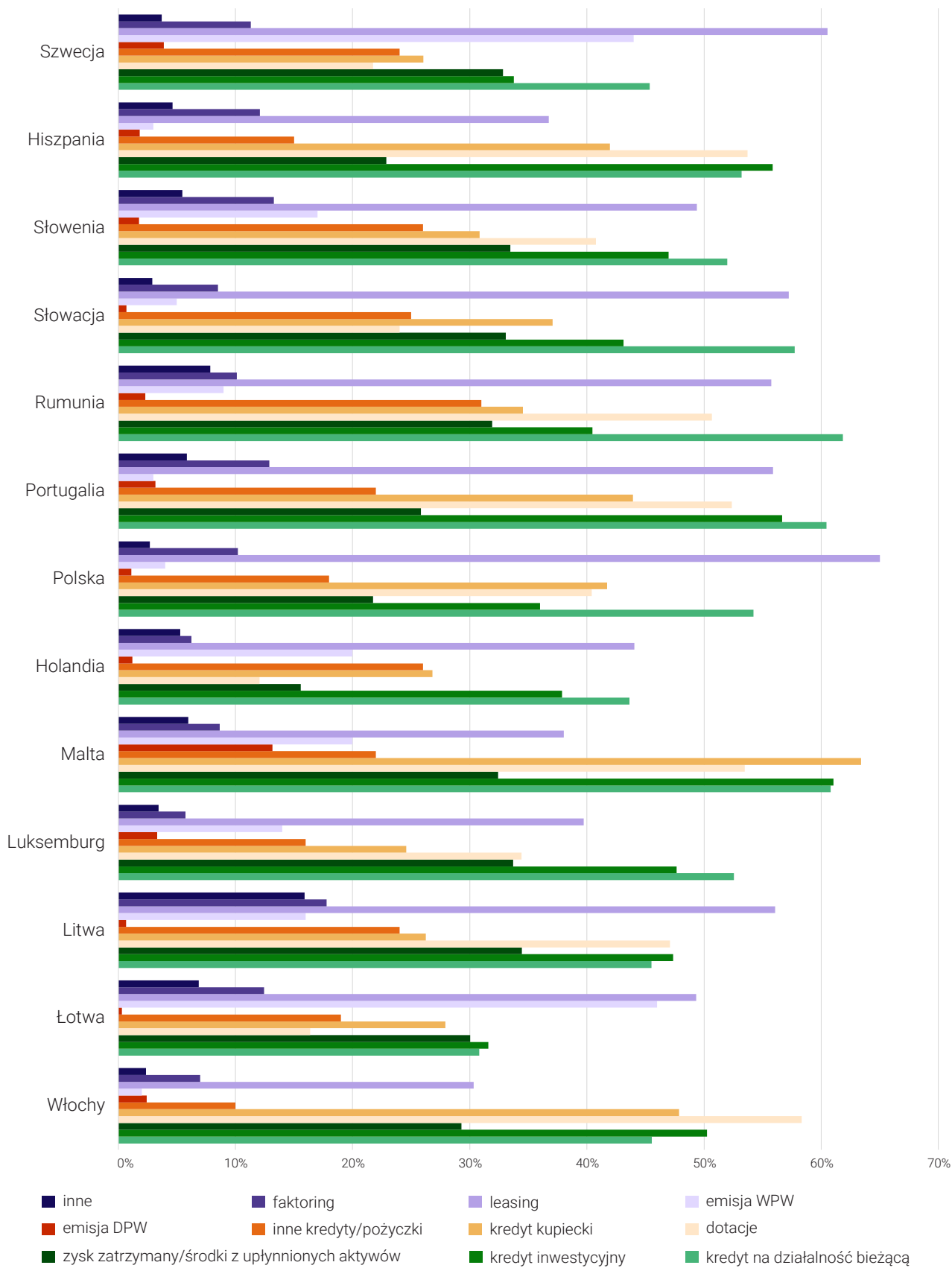
Pomimo różnic w znaczeniu poszczególnych form finansowania w krajach UE, stosunkowo zgodnie oceniano ich dostępność w okresie sześciu miesięcy poprzedzających ankietowanie. W przypadku kredytów bankowych na działalność bieżącą, najczęściej potwierdzano stabilność ich dostępności⁹

⁸ Należy wyjaśnić, że prezentowane dane dotyczą przedsiębiorstw ogółem, a odsetek podmiotów udzielających odpowiedzi na pytania ankietowe nie zawsze wynosi 100%.

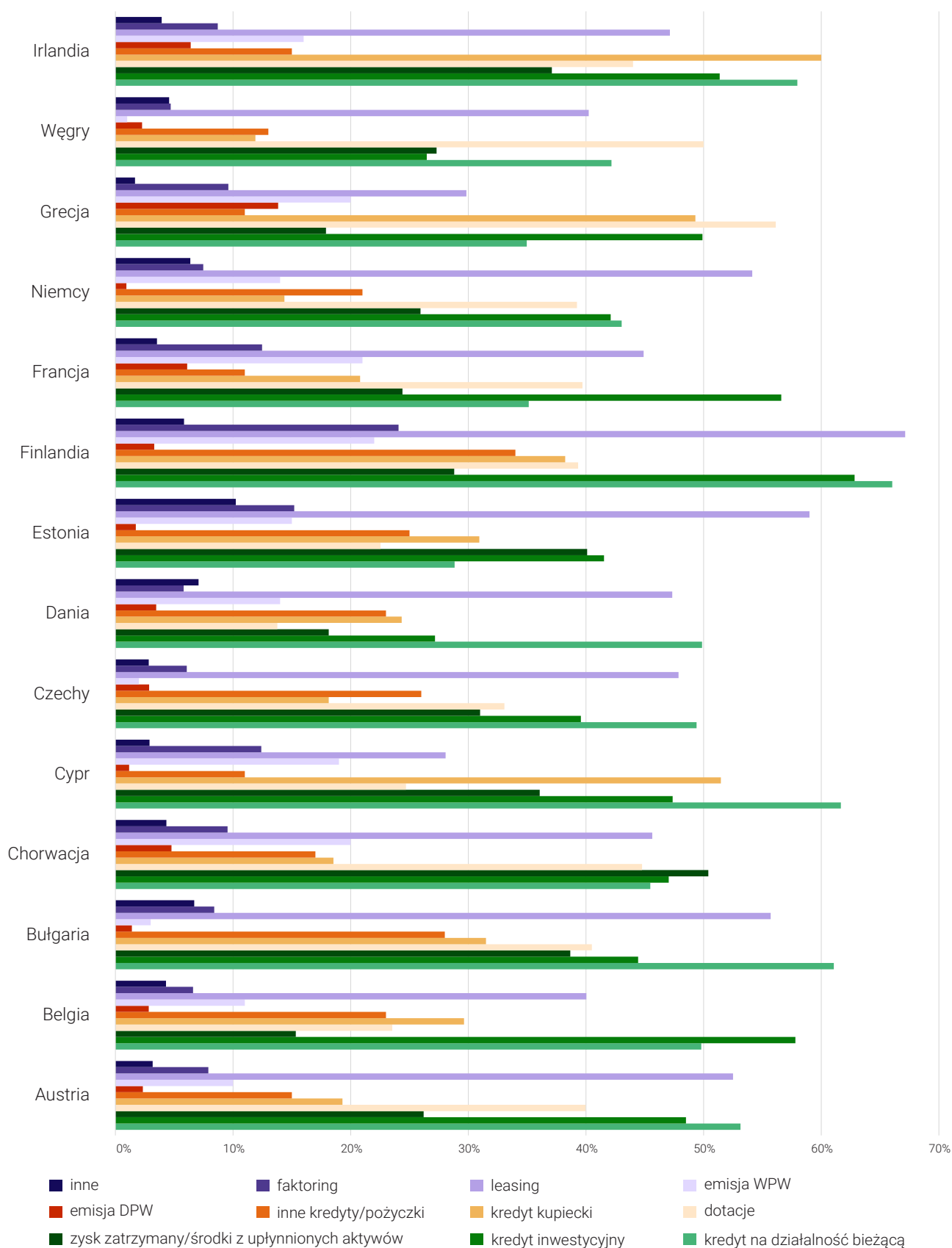
⁹ Warto dodać, iż odsetek deklarujących brak zmian w dostępności kredytów na działalność bieżącą kształtował się do 57% w Rumunii do 86% w Irlandii. Poprawę w tym zakresie potwierdziło od 2% przedsiębiorstw w Estonii do 17% w Grecji oraz na Cyprze. Z kolei pogorszenie wykazało od 2% przedsiębiorstw w Estonii do 26% na Litwie.



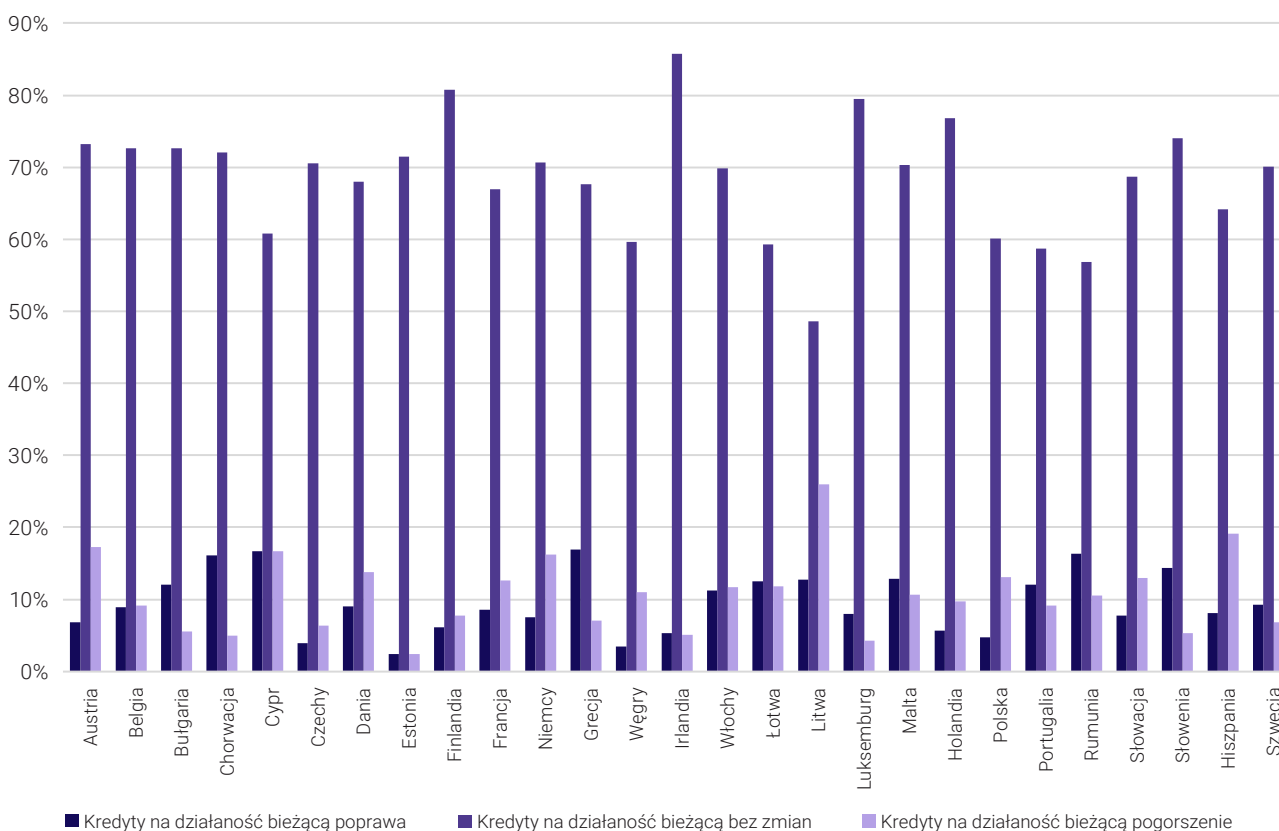
Wykres 6A. Odsetek małych i średnich przedsiębiorstw wskazujących źródła finansowania, z których korzystały lub zamierzały skorzystać w przyszłości, w krajach UE



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej: https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/data-and-surveys-safe_en (dostęp: 12.05.2023).

**Wykres 6B.** Odsetek małych i średnich przedsiębiorstw wskazujących źródła finansowania, z których korzystały lub zamierzały skorzystać w przyszłości, w krajach UEŹródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej: https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/data-and-surveys-safe_en (dostęp: 12.05.2023).

Wykres 7. Odsetek małych i średnich przedsiębiorstw wskazujących poprawę, pogorszenie lub brak zmian w dostępności kredytów na bieżącą działalność w okresie sześciu miesięcy, w populacjach w krajach UE



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej: https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/data-and-surveys-safe_en (dostęp: 12.05.2023).

(wykres 7). W Polsce, odsetek deklarujących brak zmian w tym zakresie sięgał 60%, a wskazujących na poprawę – 5%. Z kolei 13% ankietowanych uważało, iż dostępność owych kredytów uległa pogorszeniu.

Także w odniesieniu do kredytów inwestycyjnych, w większości krajów wskazywano głównie na brak zmian w ich dostępności¹⁰ (wykres 8). W Polsce, odsetek takich wskazań wynosił 46%. Z kolei poprawę dostępności tych kredytów potwierdziło wówczas 6% przedsiębiorstw, zaś 14% uważało, iż uległa ona pogorszeniu.

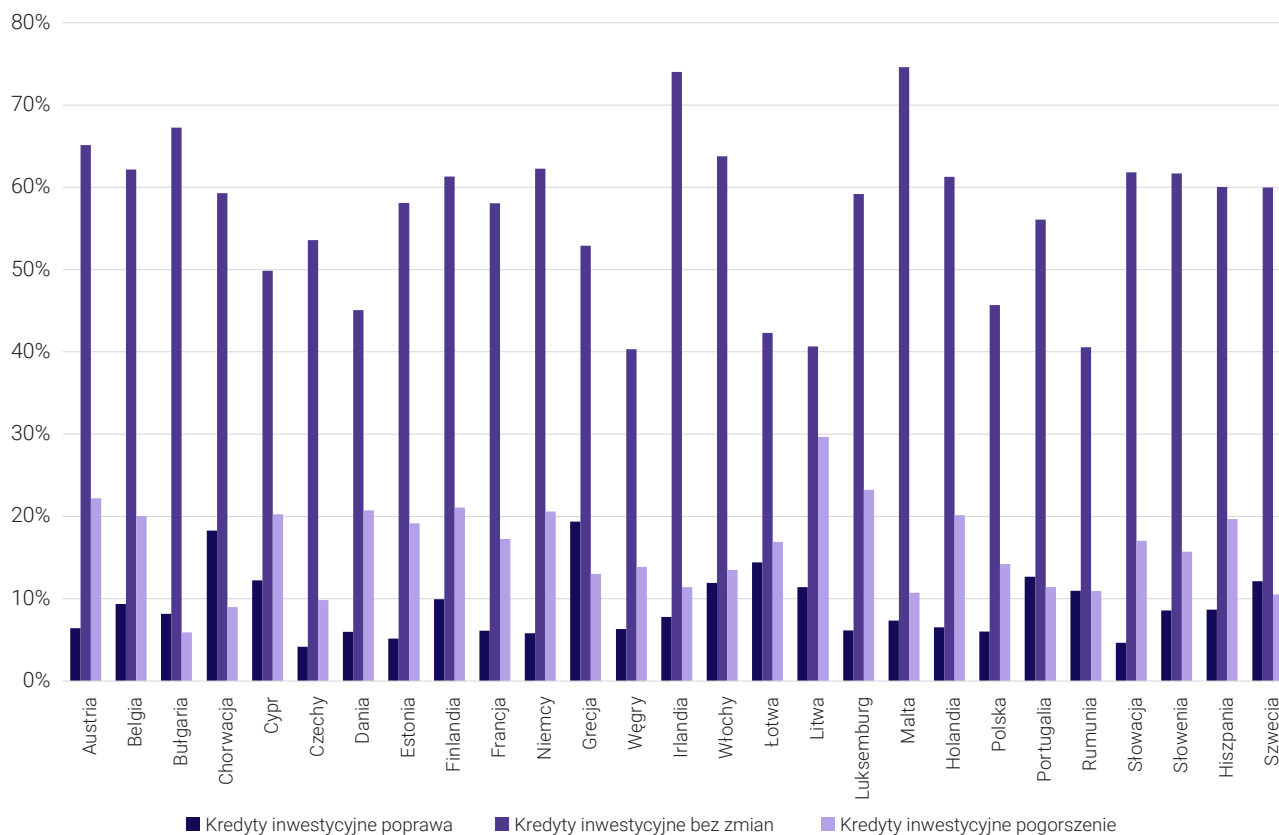
Co ważne, we wszystkich krajach UE, kredyty bankowe okazały się preferowanym źródłem finansowania ambitnych (znaczących) planów rozwojowych przedsiębiorstw (wykres 9). Odsetek takich wskazań wahał się jednak od 38% na Węgrzech do 76% na Malcie. Z kolei finansowanie owych planów kapi-

tałem własnym preferowało od 1% przedsiębiorstw na Cyprze do 37% na Łotwie. Pożyczki z innych źródeł wskazywało natomiast od 2% podmiotów na Cyprze do 24% na Litwie.

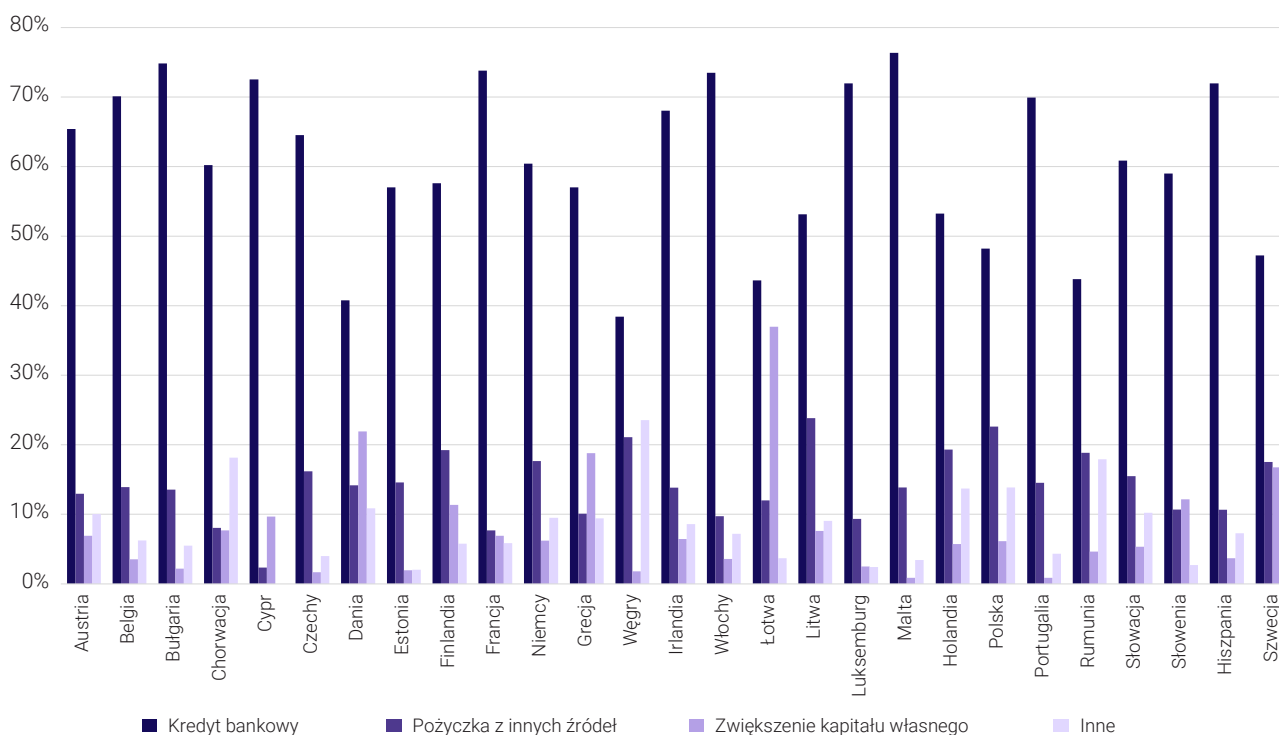
W Polsce, kluczowe znaczenie kredytów bankowych, jako źródła finansowania planów rozwojowych potwierdziło 23% przedsiębiorstw, podobnie jak pożyczek z innych źródeł. Finansowanie rozwoju opartego na kapitale własnym deklarowało zaś 6% ankietowanych, a 14% wskazało środki z innych źródeł.

Korzystanie z zewnętrznych źródeł finansowania warunkowały w poszczególnych krajach różnicowane czynniki (wykres 10). Swobodę dostępu do nich potwierdzało od 16% przedsiębiorstw w Grecji do 51% w Austrii. Ci, doświadczający trudności w pozyskiwaniu finansowania wskazywali przede wszystkim na następujące problemy: zbyt wysokie rynkowe stopy procentowe (od 15% w Słowenii do 45% w Portugalii); zbyt skomplikowane procedury (od 2% w Finlandii do 27% w Chorwacji); posiadanie niewystarczającego zabezpieczenia (od 3% w Luksemburgu do 24% na Litwie). Warto dodać, że od 1% przedsiębiorstw w Austrii do 14% przed-

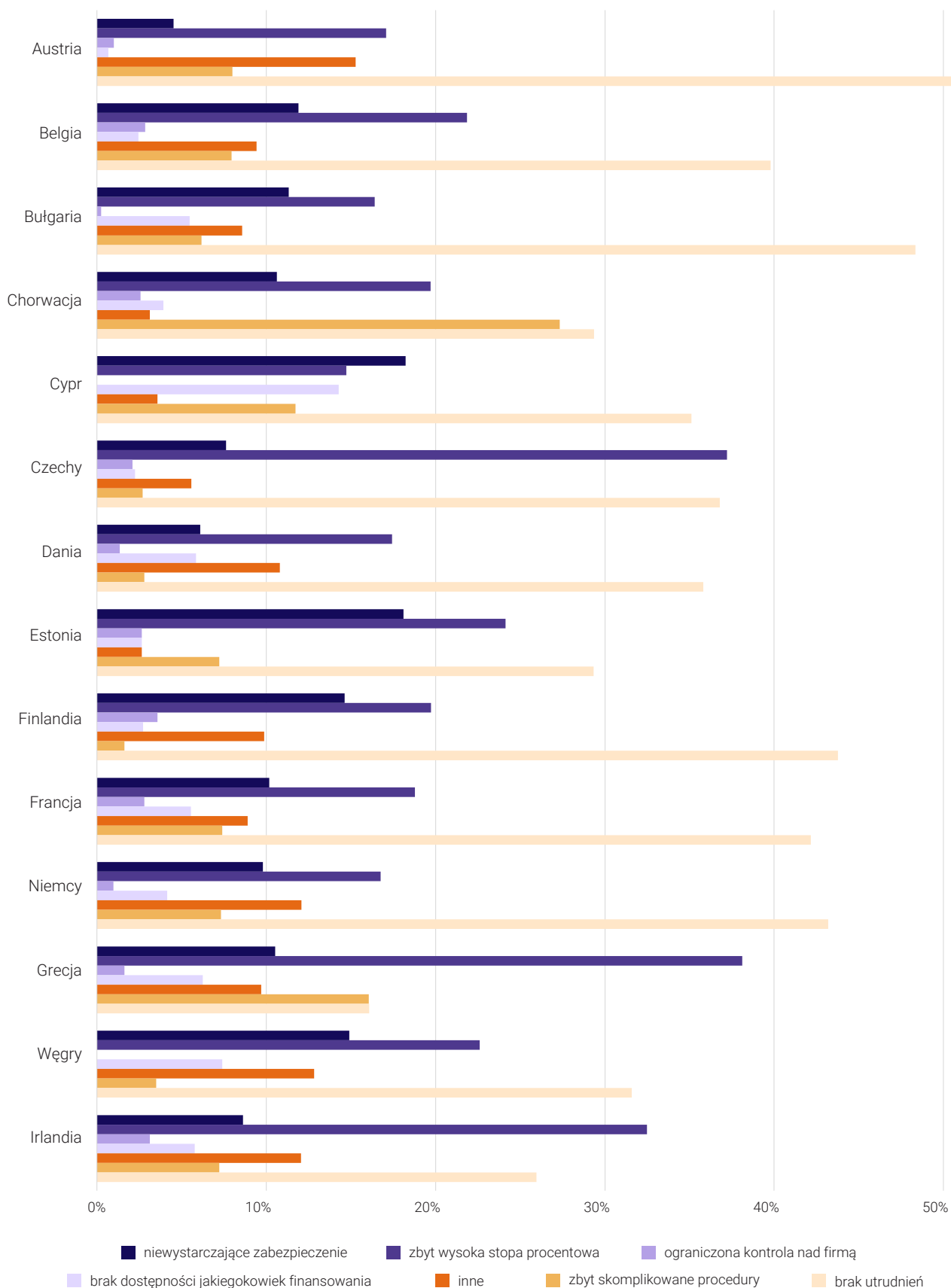
¹⁰ Odsetek takich deklaracji wahał się od 40% na Węgrzech do 75% na Malcie. Poprawę dostępności owych kredytów wskazywało natomiast od 4% w Czechach do 19% w Grecji, zaś pogorszenie – od 9% w Chorwacji do 30% na Litwie.

**Wykres 8.** Odsetek małych i średnich przedsiębiorstw wskazujących poprawę, pogorszenie lub brak zmian dostępności kredytów na działalność inwestycyjną w ostatnich sześciu miesiącach, w populacjach w krajach UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej: https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/data-and-surveys-safe_en (dostęp: 12.05.2023).

Wykres 9. Odsetek małych i średnich przedsiębiorstw wskazujących poszczególne źródła finansowania jako preferowane dla realizacji ambitnego planu rozwojowego, w krajach UE

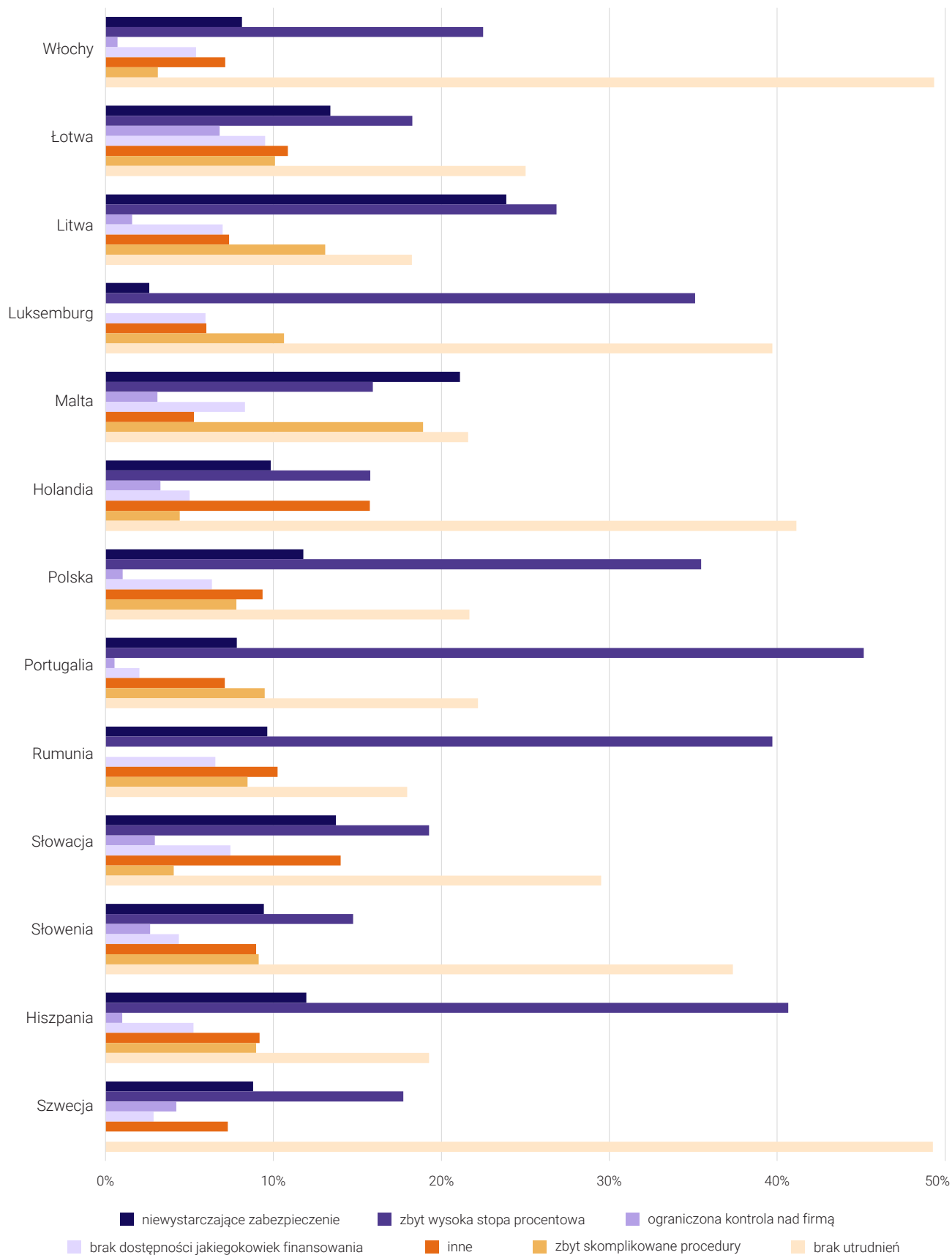
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej: https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/data-and-surveys-safe_en (dostęp: 12.05.2023).

**Wykres 10A.** Sytuacja małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie dostępności źródeł finansowania, w krajach UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej: https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/data-and-surveys-safe_en (dostęp: 12.05.2023).



Wykres 10B. Sytuacja małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie dostępności źródeł finansowania, w krajach UE



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej: https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/data-and-surveys-safe_en (dostęp: 12.05.2023).



siębiorstw na Cyprze uważało, iż nie mają one dostępności do jakiegokolwiek zewnętrznego źródła finansowania.

W Polsce, 22% badanej populacji przedsiębiorstw wskazało na brak utrudnień w dostępie do finansowania. Wśród tych, które identyfikowały ogranicze-

nia w powyższym zakresie, uwagę zwrócono przede wszystkim na zbyt wysokie stopy procentowe (35%), a w dalszej kolejności na: posiadanie niewystarczającego zabezpieczenia przez przedsiębiorstwo (12%) oraz zbyt skomplikowane procedury (8%). Natomiast 6% podmiotów uważało, iż nie mają one dostępu do jakiegokolwiek źródła finansowania.

2. Kredyt i inne źródła finansowania małych i średnich przedsiębiorstw – wyniki badania ankietowego





2.1. Charakterystyka badania ankietowego

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone w marcu 2023 roku wśród małych i średnich przedsiębiorstw, tj. przedsiębiorstw zatrudniających odpo-

wiednio: od 10 do 49 osób oraz od 50 do 249 osób, które zostały zarejestrowane w Polsce.

Próba badawcza liczyła łącznie 400 podmiotów gospodarczych i została dobrana kwotowo, w sposób nieproporcjonalny. Kwoty ustalono ze względu na

Tabela 3. Badane przedsiębiorstwa według wielkości zatrudnienia

Wielkość zatrudnienia	Dane nieważone		Dane ważone	
	n	%	n	%
10–49	250	62,5	307	76,8
50–249	150	37,5	93	23,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Tabela 4. Badane przedsiębiorstwa według wielkości branży

Branża (sekcje PKD)	Dane nieważone		Dane ważone	
	n	%	n	%
Przemysł	32	8,0	122	30,5
Budownictwo	32	8,0	49	12,2
Handel, naprawa pojazdów samochodowych	32	8,0	100	25,1
Transport i gospodarka magazynowa	31	7,8	28	7,0
Zakwaterowanie i gastronomia	31	7,8	12	3,0
Informacja i komunikacja	30	7,5	14	3,5
Obsługa rynku nieruchomości	30	7,5	12	3,1
Działalność profesjonalna, naukowa	30	7,5	22	5,5
Administrowanie i działalność wspierająca	30	7,5	16	3,9
Edukacja	31	7,8	6	1,4
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	31	7,8	16	3,9
Kultura, rozrywka i rekreacja	30	7,5	2	0,4
Pozostała działalność usługowa	30	7,5	2	0,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



wielkość zatrudnienia i branżę działalności (Sekcje PKD). Na potrzeby uogólnień na populację użyto wag analitycznych, wyrównujących strukturę próby do struktury populacji ze względu na wielkość zatrudnienia oraz sekcję¹¹.

11 Jedynie porównując rozkłady odpowiedzi według wielkości zatrudnienia, posłużono się wagami ze względu na branżę.

Próba badawcza składała się z 250 małych przedsiębiorstw oraz 150 średnich przedsiębiorstw. Wykorzystanie wag analitycznych zapewniło odwzorowanie struktury próby małych i średnich podmiotów – 76,8% stanowiły firmy małe, zaś 23,2% – średnie. Struktura próby według sekcji PKD była zgodna z tą zaprezentowaną w tabeli 3 (w analizach uwzględniono potrzebę wyrównania struktury próby wagami analitycznymi).

Tabela 5. Ogólna charakterystyka przedsiębiorstw*

Wyszczególnienie		%
Jak długo przedsiębiorstwo prowadzi działalność?	do 3 lat	1,3
	od 3 lat do 10 lat	13,0
	Powyżej 10 lat	85,8
Jakie były przychody firmy w roku 2021?	Poniżej 50 tys. zł	2,5
	Od 50 tys. zł do 250 tys. zł	11,0
	Od 250 tys. zł do 0,5 mln zł	9,0
	Od 0,5 mln zł do 1 mln zł	11,3
	Od 1 mln zł do 5 mln zł	19,5
	Od 5 mln zł do 10 mln zł	12,3
	powyżej 10 mln zł	33,5
	w roku 2021 firma nie miała przychodów	1,0
Jaka jest lokalizacja firmy?	wieś	17,3
	miasto – do 10 tys. mieszkańców	6,8
	miasto – 10–50 tys. mieszkańców	23,0
	miasto – 50–100 tys. mieszkańców	17,3
	miasto – 100–500 tys. mieszkańców	19,0
	miasto – powyżej 500 tys. mieszkańców	16,8



Wyszczególnienie		%
Jaki jest zasięg działalności firmy?	międzynarodowy	36,0
	ogólnopolski	34,5
	tylko województwo, w którym zlokalizowana jest firma i ościennie	17,8
	tylko lokalny (gmina, w której zlokalizowana jest firma i ościennie)	11,8
Województwo, w którym znajduje się siedziba firmy	dolnośląskie	7,8
	kujawsko-pomorskie	5,0
	lubelskie	5,0
	lubuskie	0,5
	łódzkie	4,5
	małopolskie	12,0
	mazowieckie	17,3
	opolskie	3,0
	podkarpackie	8,0
	podlaskie	3,0
	pomorskie	6,0
	śląskie	10,0
	świętokrzyskie	2,3
	warmińsko-mazurskie	3,8
	wielkopolskie	10,5
	zachodniopomorskie	1,8

* Dane ważone.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



2.2. Kredyty bankowe i ich wykorzystanie po 2015 roku

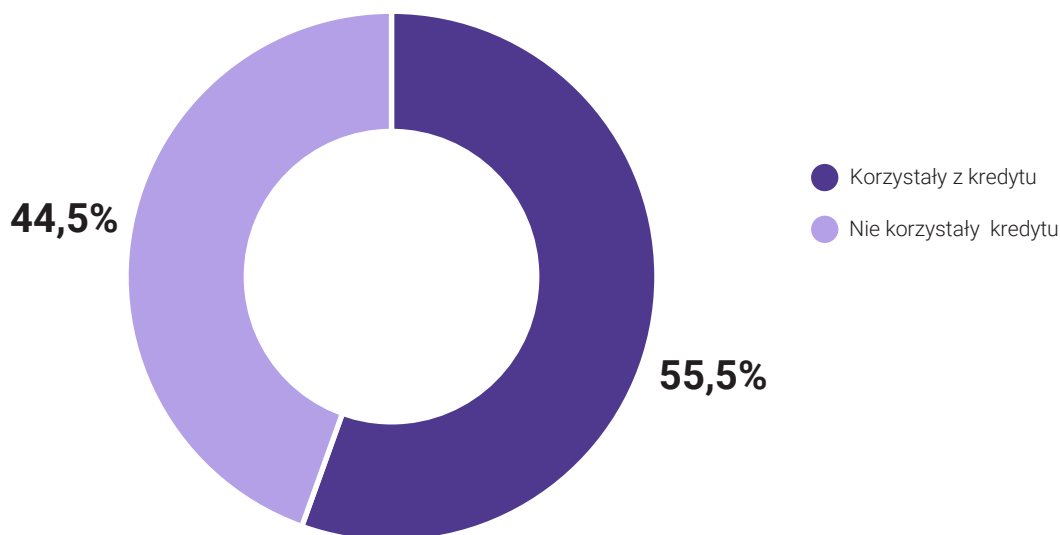
2.2.1. Kredyty bankowe jako źródło finansowania małych i średnich przedsiębiorstw

Kredyty bankowe stanowiły ważne źródło finansowania przedsiębiorstw po 2015 roku. Ponad połowa z nich (55,5%) potwierdziła korzystanie z nich (wykres 11), lecz w ramach obu analizowanych sub-populacji – przedsiębiorstw małych oraz śred-

nich – udział kredytobiorców różnił się o blisko 10 pkt. proc. (wykres 12). Wśród małych podmiotów zobowiązania z tytułu kredytów posiadało bowiem 54,4%, zaś wśród średnich – 63,3%. Należy zatem stwierdzić, iż w analizowanym okresie kredyty bankowe stanowiły ważniejsze źródło finansowania dla średnich przedsiębiorstw.

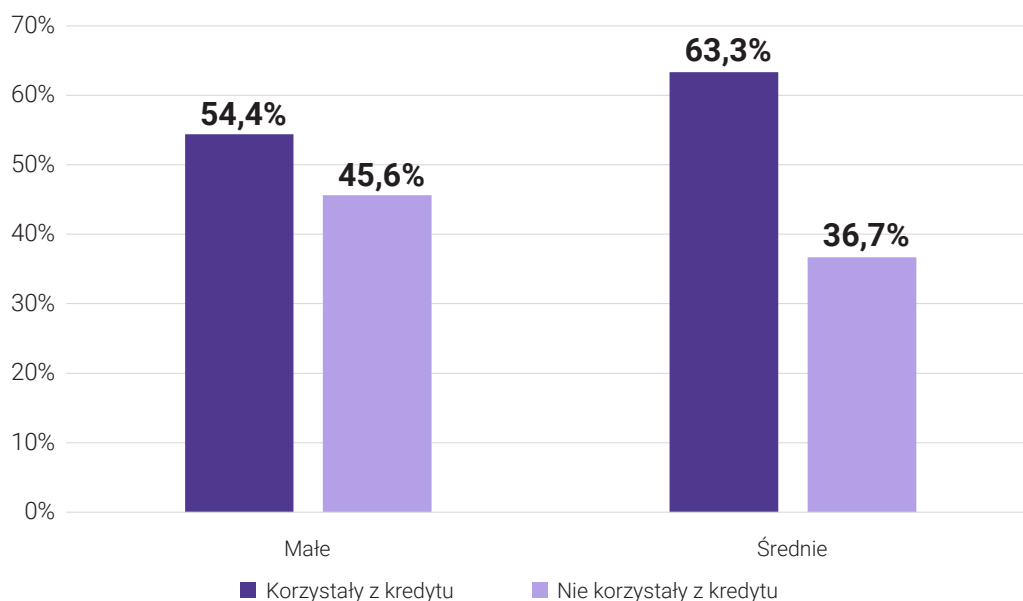
W analizowanym okresie, przedsiębiorstwa małe i średnie korzystały zarówno z kredytów inwestycyjnych, jak i na działalność bieżącą (obrotowych, w linii kredytowej, w formie debetu, zadłużenia

Wykres 11. Struktura przedsiębiorstw wg korzystania z kredytów bankowych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 12. Struktura sub-populacji małych oraz średnich przedsiębiorstw wg korzystania z kredytów bankowych po 2015 roku

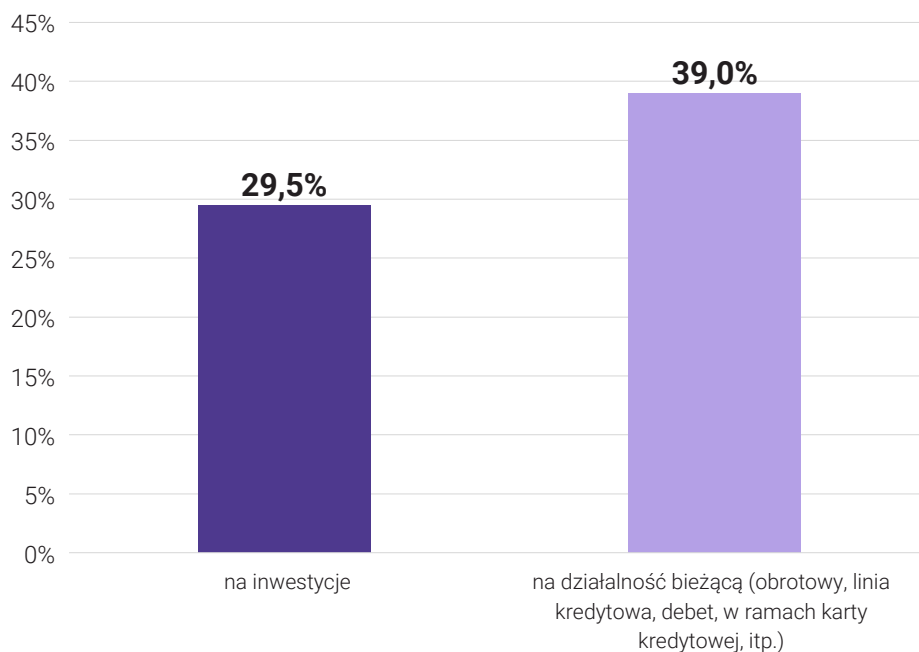


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

w kartach kredytowych, itp.). W całej populacji przedsiębiorstw, co trzeci podmiot (29,5%) korzystał z kredytu inwestycyjnego, a blisko co drugi finansował kredytem działalność bieżącą (39,0%; wykres 13). Z kolei wśród przedsiębiorstw będących kre-

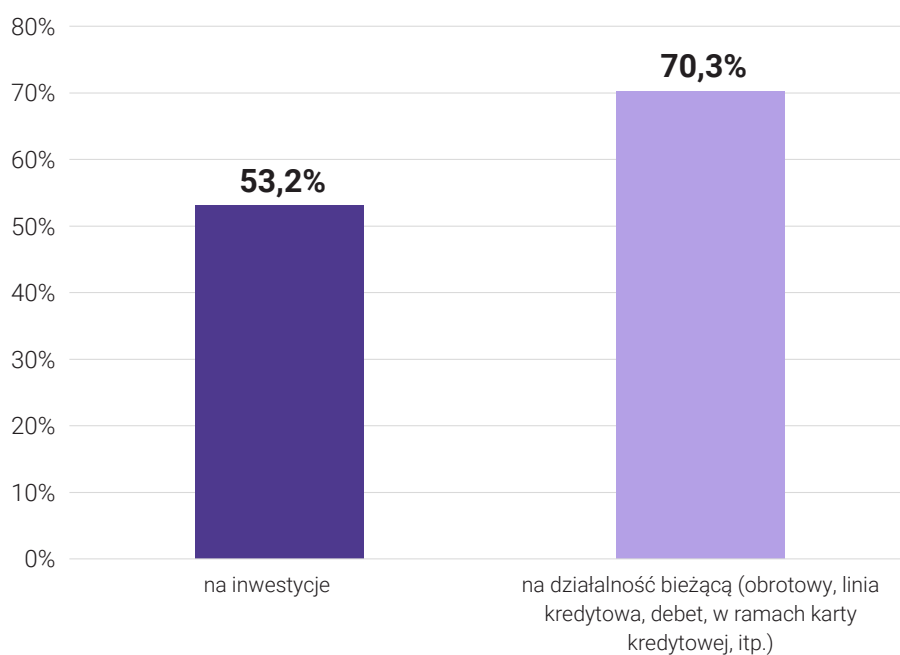
dytobiorcami ponad połowa korzystała z kredytów inwestycyjnych (53,2%), a 70,3% z kredytów na działalność bieżącą (wykres 14). Tym samym, po 2015 roku, część przedsiębiorstw posiadała zadłużenie z obu powyższych tytułów.

Wykres 13. Odsetek przedsiębiorstw z kredytami na inwestycje oraz działalność bieżącą po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 14. Odsetek posiadających kredyty na inwestycje oraz działalność bieżącą w zbiorowości przedsiębiorstw będących kredytobiorcami, po 2015 roku



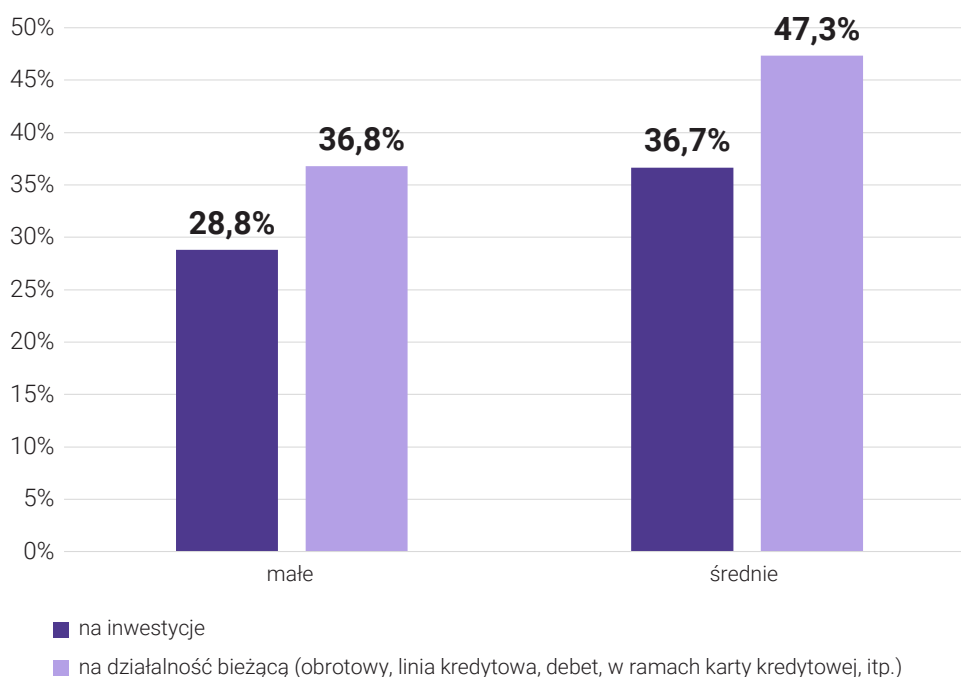
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



W dalszej kolejności uwagę zwrócono na popularność kredytów inwestycyjnych oraz na działalność bieżącą w sub-populacjach małych oraz średnich przedsiębiorstw (wykresy 15–18).

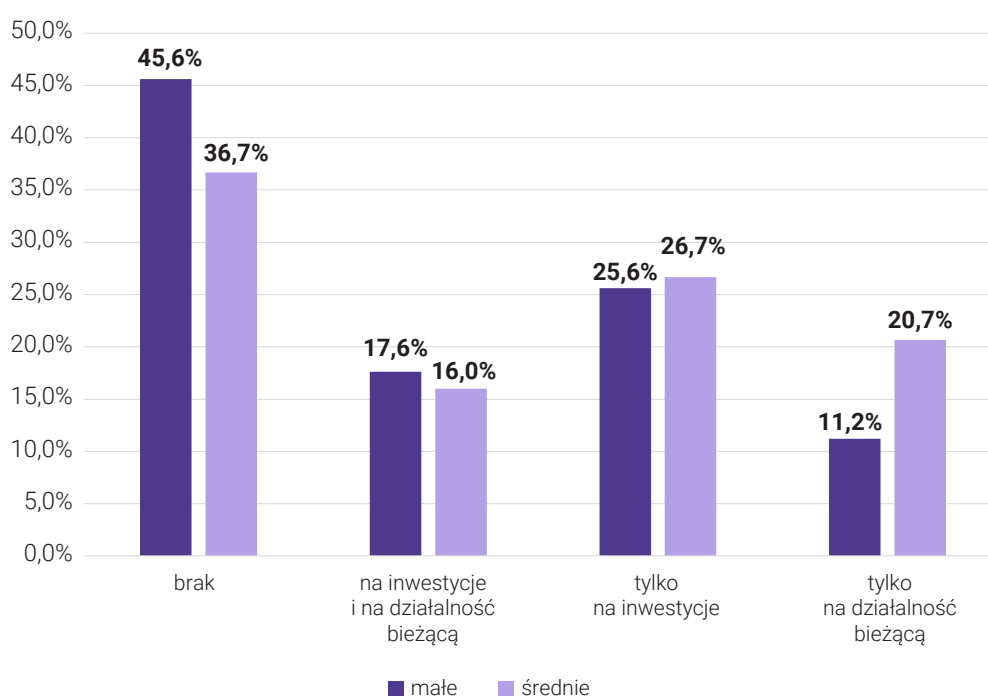
Jak przedstawiono na wykresie 15, 28,8% małych podmiotów potwierdziło korzystanie z przynajmniej jednego kredytu inwestycyjnego, a 36,8% – z przynajmniej jednego kredytu na działalność bieżącą.

Wykres 15. Odsetek małych oraz średnich przedsiębiorstw z kredytami bankowymi bankowymi na inwestycje oraz działalność bieżącą



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 16. Odsetek małych oraz średnich przedsiębiorstw będących kredytobiorcami wg posiadanych kredytów bankowych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

W przypadku przedsiębiorstw średnich, odsetek korzystających z powyższych kredytów był większy i wynosił odpowiednio: 36,7% i 47,3%.

Należy zauważyć, iż w badanej populacji występowały zarówno podmioty korzystające wyłącznie z kredytów inwestycyjnych lub na działalność bieżącą, jak i posiadające obie formy finansowania w analizowanym okresie (wykres 16). Co ważne, w przypadku małych przedsiębiorstw, aż 45,6% nie korzystało z żadnych kredytów bankowych po 2015 roku. Jeśli natomiast chodzi o korzystające z nich, to 17,6% potwierdziło korzystanie z obu form finansowania, 25,6% wyłącznie z kredytu inwestycyjnego, a 11,2% wyłącznie z kredytu na działalność bieżącą. W sub-populacji średnich przedsiębiorstw wyraźnie mniejszy był odsetek nie korzystających z kredytów (36,7%). Reszta miała natomiast zadłużenie w bankach z tytułu: kredytów na działalność inwestycyjną (26,7%), kredytów na działalność bieżącą (20,7%) oraz obu z nich (16%).

Powyższe wyniki wskazują, iż w okresie objętym badaniem przedsiębiorcy ostrożnie korzystali z kredytów bankowych, zarówno na działalność bieżącą, jak i na inwestycje (blisko co druga mała firma oraz co trzecia średnia nie korzystała z żadnych kredytów). Ponadto, większość z nich pozostawała wyłącznie przy jednej formie finansowania. Warto dodać, że zaledwie co szóste małe oraz średnie przedsiębiorstwo posiadało zobowiązania z obu tytułów.

W przypadku struktury czasowej kredytów zaciąganych po roku 2015 (wykres 17), uwagę zwracają kredyty inwestycyjne, w przypadku których największy odsetek umów zawarto w 2018 roku (22,4% wszystkich umów o kredyt inwestycyjny). Drugi pod względem aktywności zawierania umów inwestycyjnych był 2020 rok (20,9% zawieranych umów o kredyt inwestycyjny). Najmniej umów o kredyt inwestycyjny zawarto natomiast w 2022 roku (1,1% wszystkich umów). Różnice w liczbie zawieranych umów pomiędzy poszczególnymi latami analizowanego okresu były łatwo obserwowalne i znaczące. Można zatem założyć, iż ówczesne decyzje o zaciąganiu kredytów inwestycyjnych kształtowały się przede wszystkim pod wpływem czynników makroekonomicznych, a nie mikroekonomicznych. Częstymi powodami zawierania umów kredytowych w 2018 roku były dotacje unijne oraz wysoki poziom konsumpcji krajowej (Sobczyk, 2018), zaś w 2020 roku – konieczność budowania lojalności wśród klientów, reklama i marketing, by pobudzić sprzedaż, co można wiązać z oczekiwa-

niem końca pandemii COVID i poprawy koniunktury (Szymański, Ważniewski & Zybertowicz, 2020).

Na wykresie 17 uwagę zwraca niższa liczba zawartych umów o kredyty inwestycyjne w latach 2016, 2019, 2021 i 2022 niż w latach je poprzedzających. W 2016 roku, przyczyną tej sytuacji mogła być zwiększona niepewność polityczna (rynek stracił wówczas zaufanie do działań rządu i wiarę w ich racjonalność), obniżenie ratingu dla Polski z A- do BBB+ przez S&P (pierwsze w historii Polski), paraliż w programach finansowanych środkami z funduszy unijnych, czy zaostrzenie przepisów podatkowych (Kolany, 2016). Z kolei lata 2021–2022 były okresem nadal trwającej pandemii, wojny na Ukrainie oraz sporu politycznego rządu z Unią Europejską, prowadzącego do zamrożenia funduszy unijnych dla Polski (PAP, 2021). Można zatem stwierdzić, że umowy o kredyty inwestycyjne były częściej zawierane w okresach dobrej koniunktury oraz zwiększonego optymizmu odnośnie przyszłej sytuacji gospodarczej (wykres 19). Z kolei spadek liczby zawieranych umów współwystępował z pogorszeniem koniunktury, ograniczeniem dostępu do dotacji unijnych, czy wzrostem opodatkowania przedsiębiorstw. Sugeruje to zatem, iż przychylna przedsiębiorcom polityka rządu może mieć sprzyjać wzrostowi liczby zawieranych umów o kredyty inwestycyjne, co z kolei ma istotne znaczenie dla kształtowania się stopy inwestycji, która w przypadku Polski sukcesywnie spada (wykres 21).

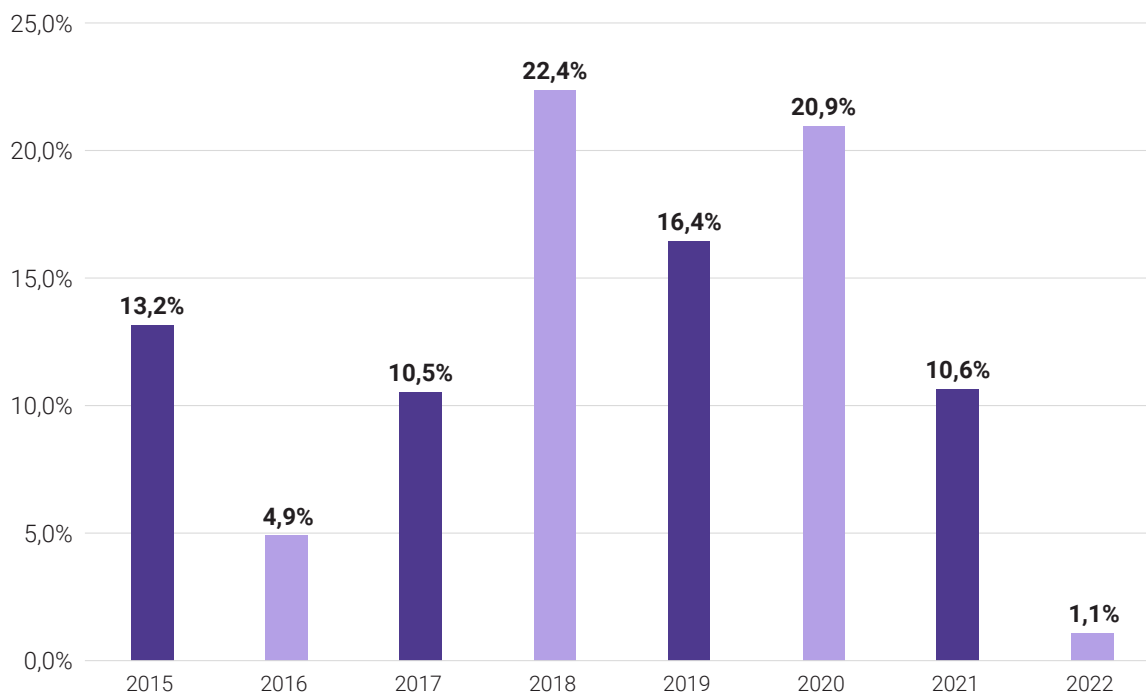
Wykres 18 przedstawia strukturę czasową kredytów zaciąganych na działalność bieżącą po 2015 roku. Najmniej umów o takie kredyty przedsiębiorstwa zawarły z bankami w 2017 roku (4,1%), zaś najwięcej – w latach 2020–2021 (odpowiednio: 19,2% oraz 19,1%). W przypadku ostatniego wskazanego okresu warto pamiętać, iż wyróżnił się on szczególnie trudnymi makroekonomicznymi uwarunkowaniami funkcjonowania przedsiębiorstw (Strzelecki, 2022). Co więcej, w latach 2017, 2019 i 2022 niższa była liczba zawartych umów o kredyty niż w latach je poprzedzających. Rok 2017 cechował się dobrą koniunkturą gospodarczą (Kolany, 2017), a zatem brakiem znaczących problemów płynnościowych w przedsiębiorstwach. Był to także pierwszy pełny rok obowiązywania tzw. podatku bankowego, składającego banki do podnoszenia marż, zniechęcających do zaciągania kredytów, które dotąd uważano za relatywnie tanie. W 2019 roku nastąpiło zaostrzenie kryteriów kredytowania dla małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w odniesieniu do kredytów krótkoterminowych (NBP, 2019). Z kolei w 2022 roku



pogorszyły się perspektywy sytuacji gospodarczej, nastąpił wzrost stóp procentowych, zaostrenie kryteriów udzielania wszystkich kredytów (NBP, 2022b), w szczególności w odniesieniu do branż uznanych za szczególnie ryzykowne (Strzelecki, 2022). Warto dodać, że wyniki badania ankietowego (wykres 18)

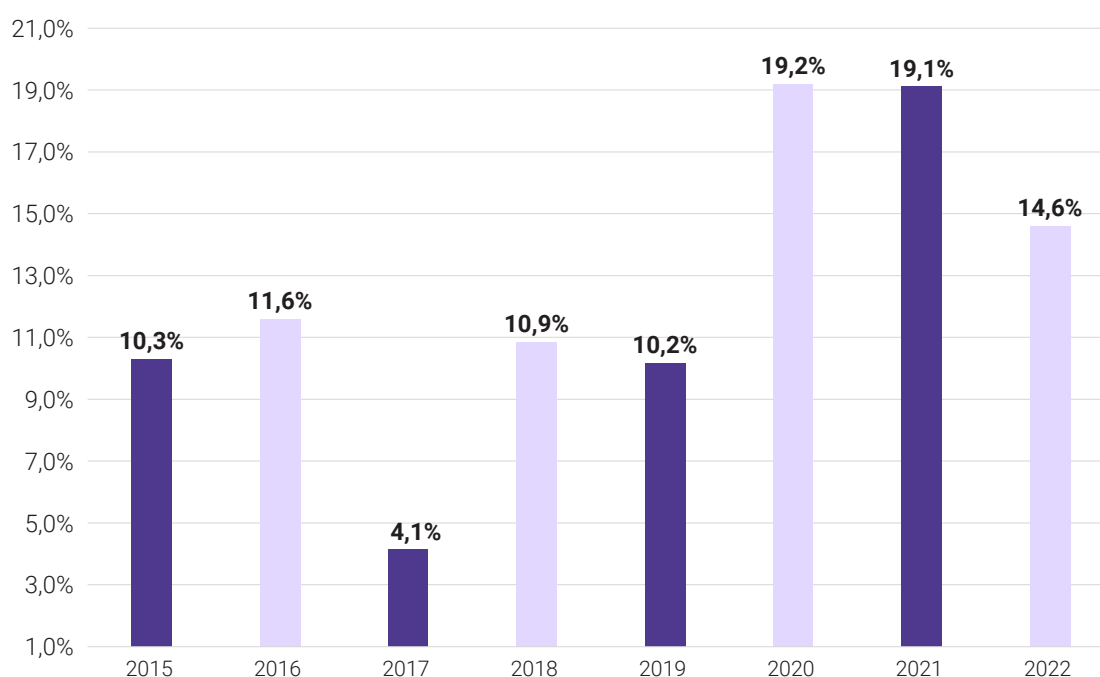
oraz przebieg koniunktury w poszczególnych branżach gospodarki w latach 2015–2023 (wykres 20) potwierdzają, iż liczba zawieranych umów o kredyty na działalność bieżącą była podwyższona w latach pogorszonej koniunktury, w tym problemów przedsiębiorstw z samofinansowaniem.

Wykres 17. Struktura kredytów inwestycyjnych wg roku zawarcia umowy



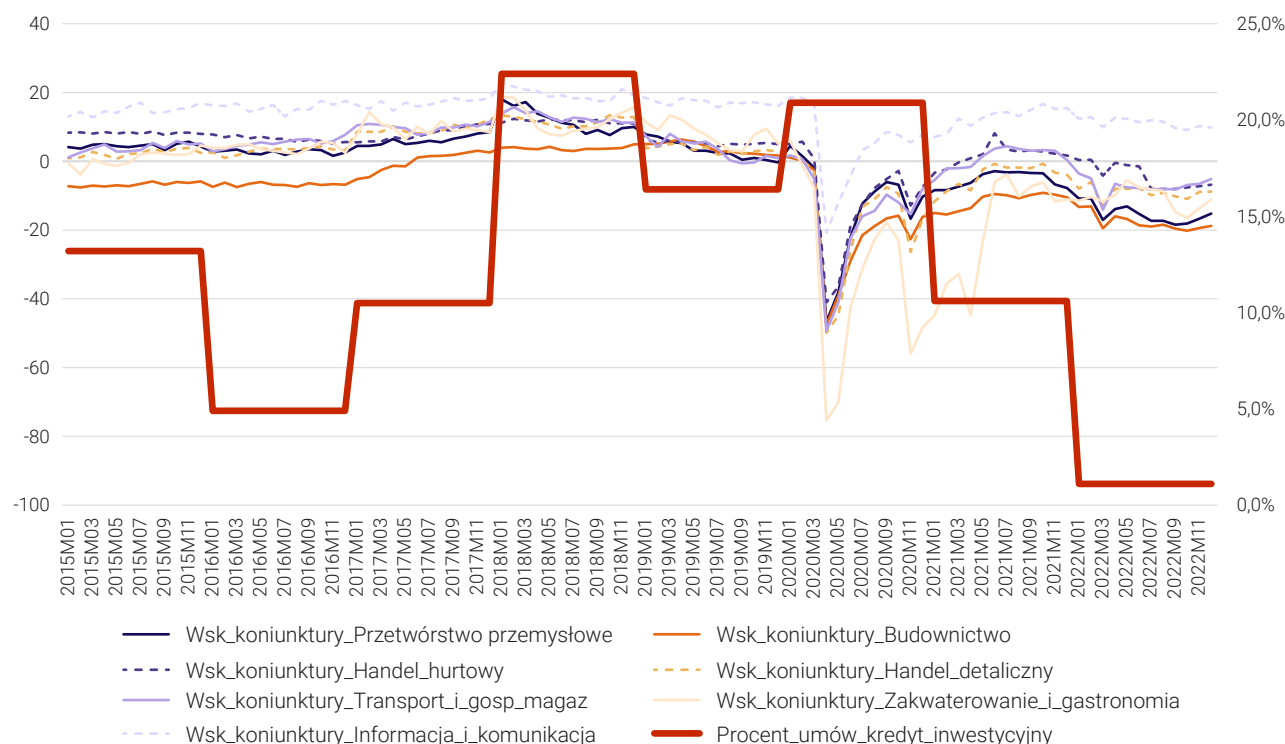
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 18. Struktura kredytów na działalność bieżącą wg roku zawarcia umowy



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 19. Struktura kredytów inwestycyjnych wg roku zawarcia umowy oraz wskaźniki koniunktury dla poszczególnych rodzajów działalności gospodarczej w latach 2015–2023



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych oraz GUS, Koniunktura - baza bieżąca - dane miesięczne wyrównane sezonowo (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/koniunktura/koniunktura/koniunktura-w-przetworstwie-przemyslowym-budownictwie-handlu-i-uslugach-2000-2023-kwiecien-2023,4,72.html>, dostęp: 10.05.2023).

Wykres 20. Struktura kredytów na działalność bieżącą wg roku zawarcia umowy oraz wskaźniki koniunktury dla poszczególnych rodzajów działalności gospodarczej w latach 2015–2023



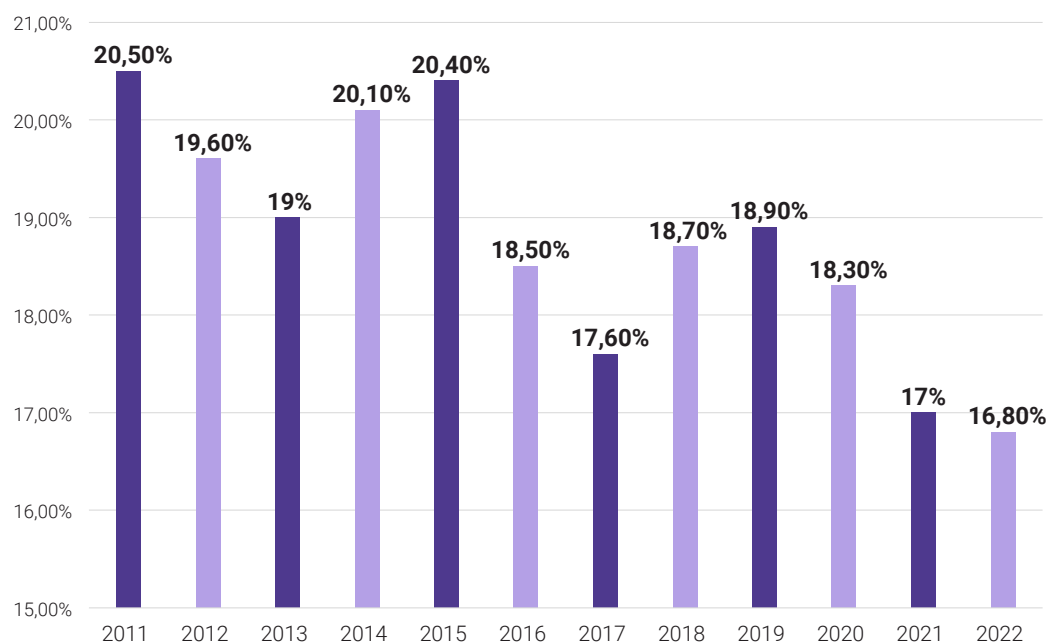
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych oraz GUS, Koniunktura - baza bieżąca - dane miesięczne wyrównane sezonowo (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/koniunktura/koniunktura/koniunktura-w-przetworstwie-przemyslowym-budownictwie-handlu-i-uslugach-2000-2023-kwiecien-2023,4,72.html>, dostęp: 10.05.2023).



Analiza celów dla których zaciągano kredyty inwestycyjne po 2015 roku wykazała (wykres 23), iż najczęściej służyły one finansowaniu środków trwałych (32,6% umów dotyczyło bowiem zakupu: środków transportu, maszyn, urządzeń oraz linii technolo-

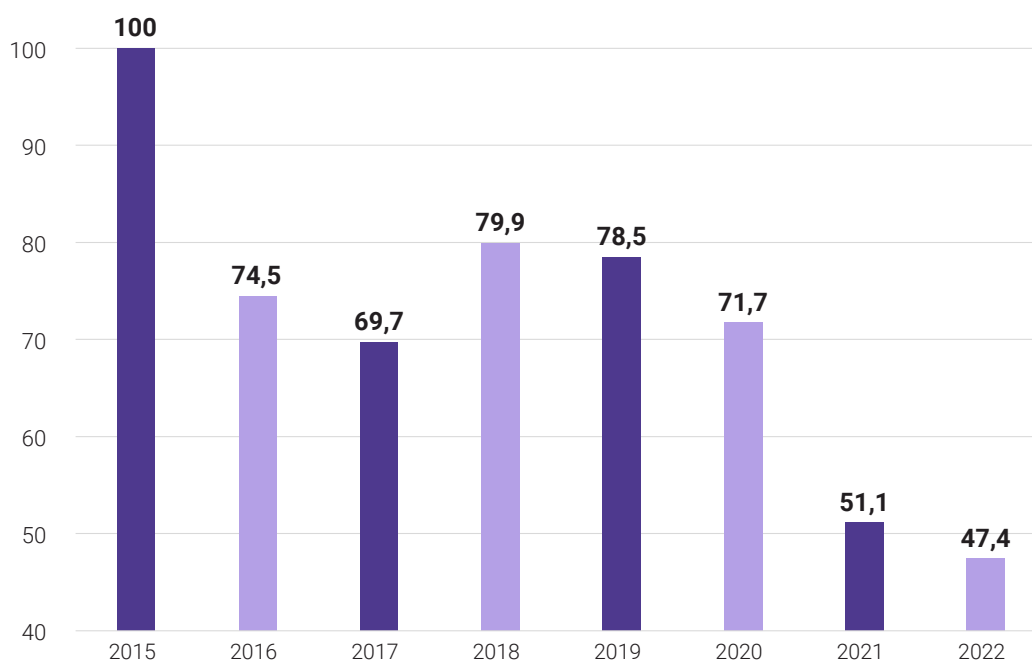
gicznych). Drugim pod względem ważności przeznaczeniem był zakup, budowa, remont lub modernizacja nieruchomości (27,2%). W dalszej kolejności wykorzystywano je na zakupy związane z IT (komputerami, serwerami, oprogramowaniem) – 15,1%,

Wykres 21. Stopa inwestycji w relacji do PKB, Polska, lata 2015-2022 (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/STS_RB_A/default/table?lang=en&category=sts.sts_rbdanych (dostęp: 10.04.2023).

Wykres 22. Indeks liczby upadłości w Polsce za lata 2015-2022 (2015=100)



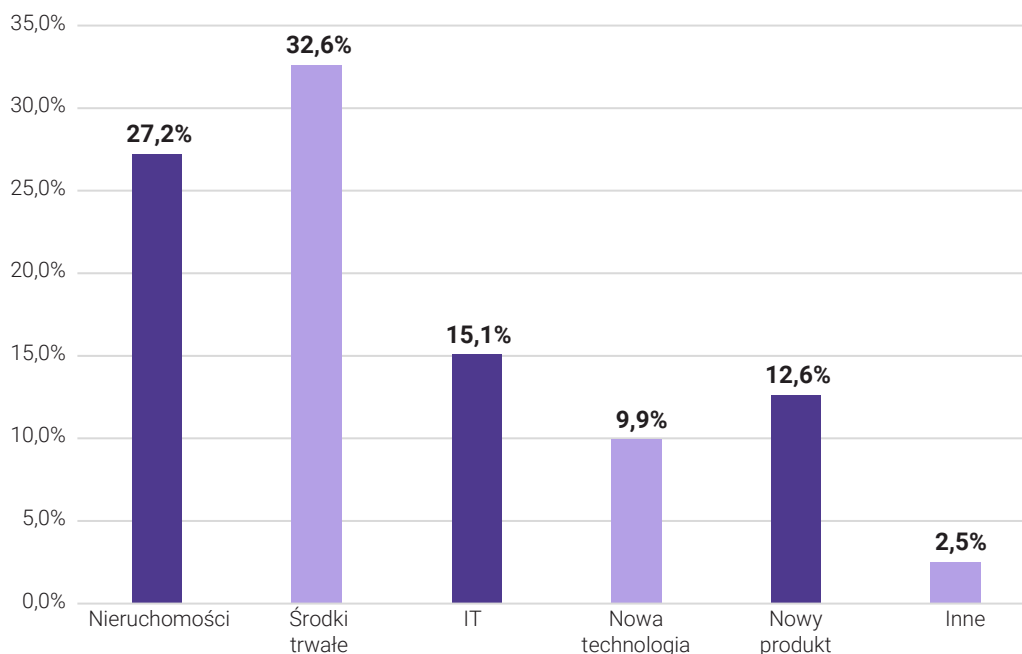
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_GDP_custom_3861042/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=66d1deba-db92-4f02-975c-18b30f76a62e (dostęp: 10.04.2023).

wprowadzenie na rynek nowego produktu lub usługi – 12,6% oraz wdrożenie nowej technologii – 9,9%.

Koncentrując się na preferencjach małych i średnich przedsiębiorstw w powyższym zakresie, należy stwierdzić, iż najwięcej zaciągniętych kredytów

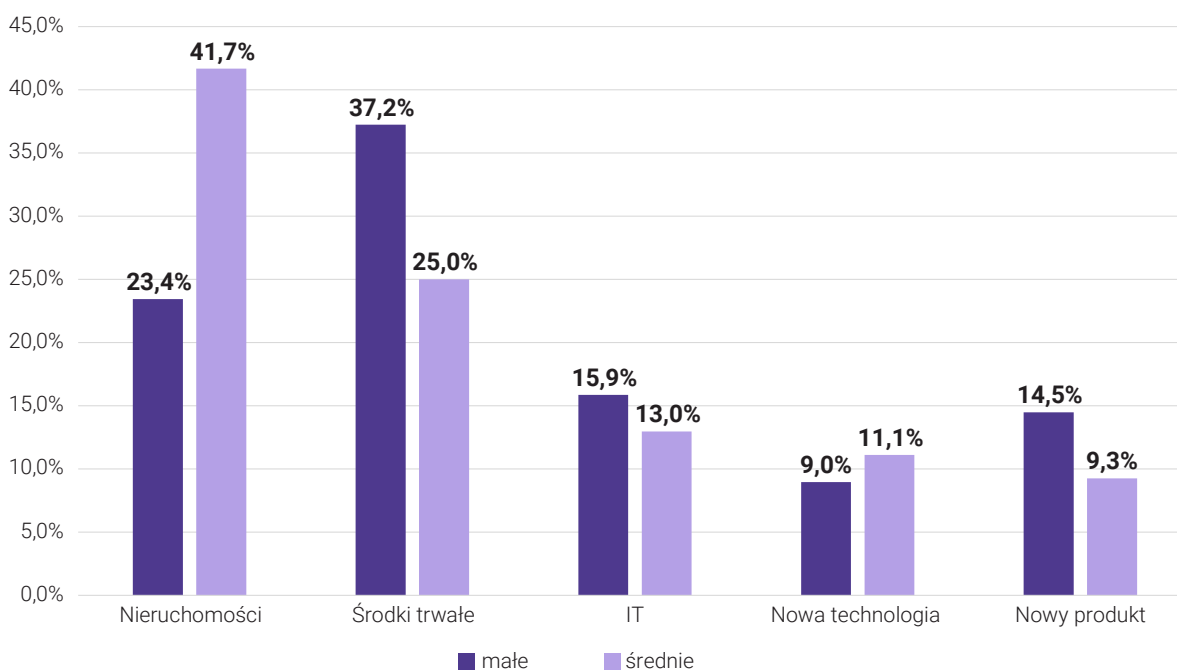
inwestycyjnych przez małe firmy dotyczyły zakupów środków trwałych (środków transportu, maszyn, urządzeń, linii technologicznych). Taki cel wskazało bowiem aż 37,2 % respondentów (wykres 24). Z kolei średnie przedsiębiorstwa finansowały tymi kredytami głównie nieruchomości, w tym ich zakup, budo-

Wykres 23. Cele finansowane kredytami inwestycyjnymi – odsetek umów zawartych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 24. Cele finansowane kredytami inwestycyjnymi – odsetek umów zawartych po 2015 roku



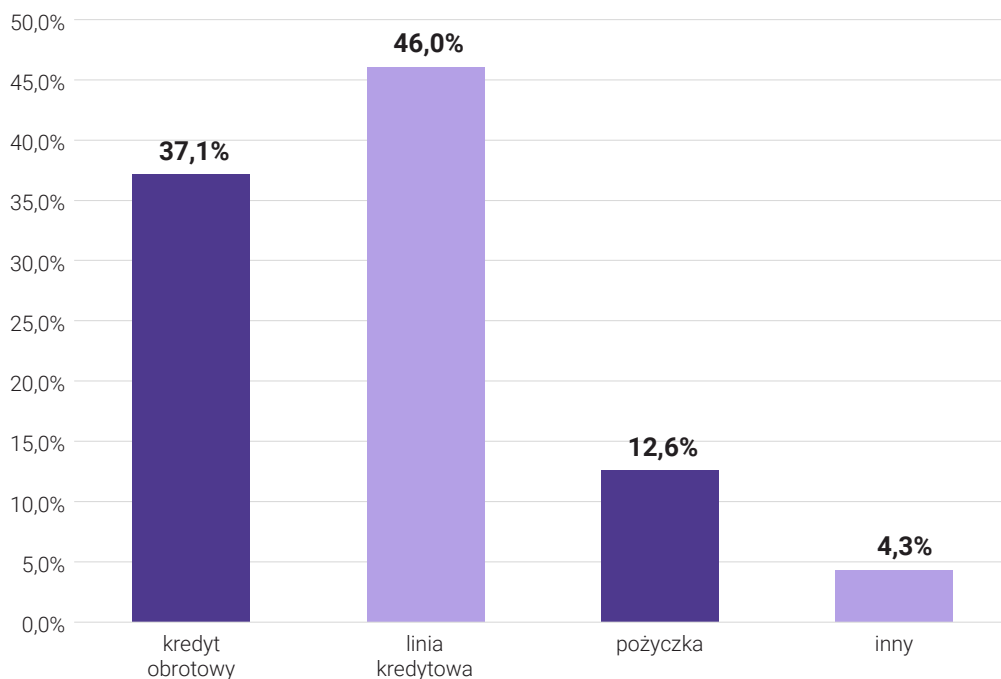
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



wę, remont czy modernizację (41,7%). Porównując zatem małe i średnie przedsiębiorstwa (wykres 24), należy zauważyć znaczące rozbieżności pomiędzy głównym celem zawierania umów o kredyty inwestycyjne z bankami: firmy małe inwestowały pozyskany kapitał w środki trwałe, natomiast podmioty średnie

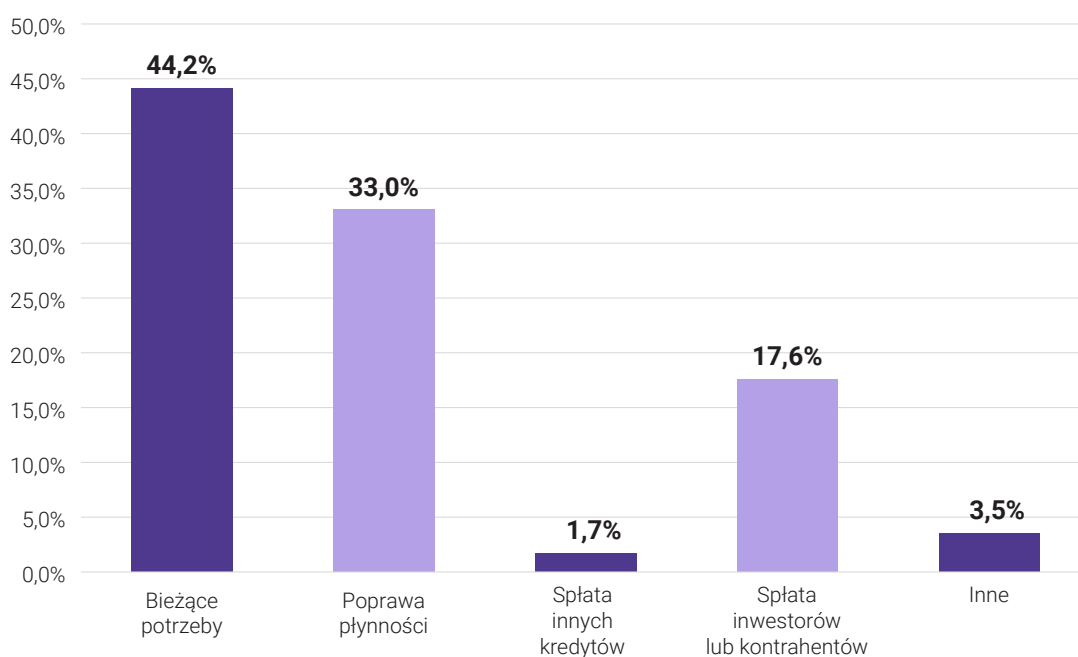
– w nieruchomości. Warto dodać, że za zakupem nieruchomości w 2023 roku mogły przemawiać wysoka inflacja, rosnące koszty energii, czy dobra koniunktura na rynku najmu nieruchomości, szczególnie w dużych miastach. W przypadku pozostałych celów, na które przeznaczane były środki z kredytów

Wykres 25. Rodzaje kredytów na działalność bieżącą – odsetek umów zawartych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 26. Cele finansowania kredytami na działalność bieżącą – odsetek umów zawartych po 2015 roku



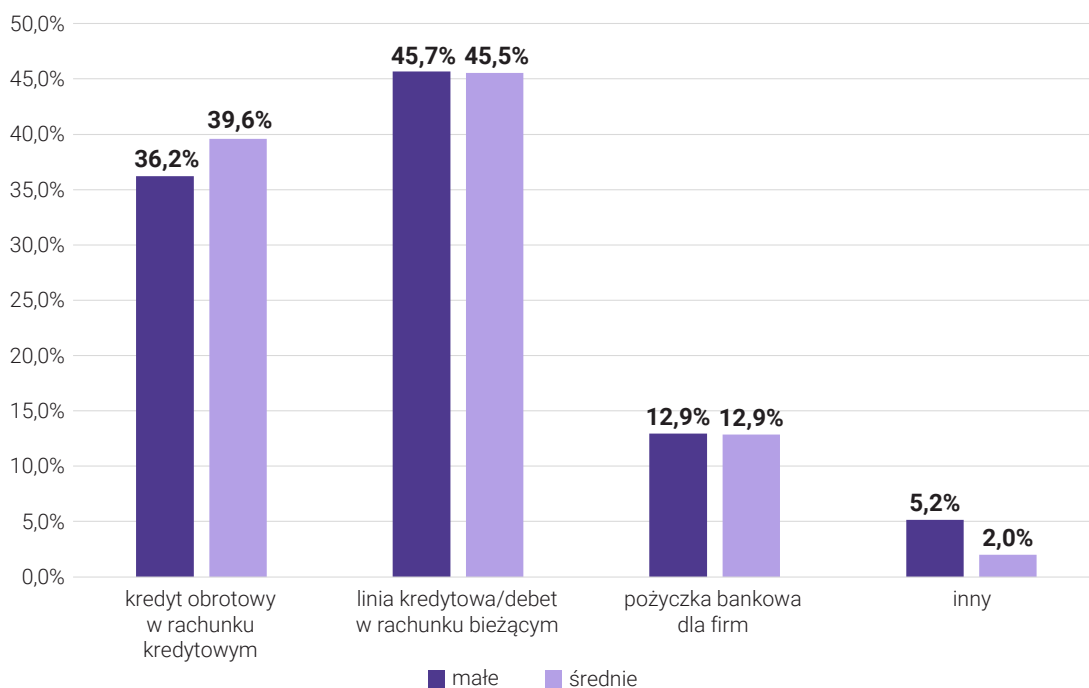
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

inwestycyjnych, różnice pomiędzy małymi i średnimi przedsiębiorstwami nie były już tak wyraźne.

W przypadku kredytów na działalność bieżącą (wykres 25), najwięcej zaciągnięto w linii kredyto-

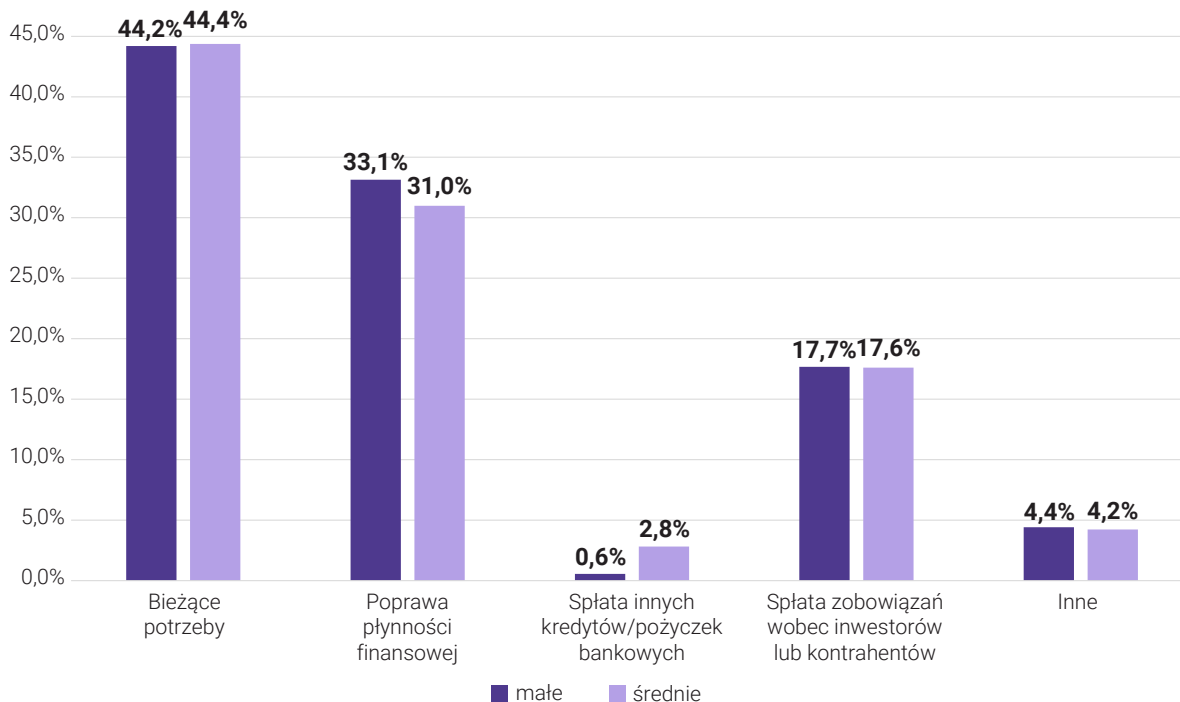
wej (46%), a wyraźnie mniej w formie kredytu obrotowego (37,1%) czy pożyczki gotówkowej (12,6%). Przeznaczano je głównie na bieżące potrzeby (44,2%), a w dalszej kolejności na poprawę płynności finansowej (33%) oraz spłatę zobowiązań wo-

Wykres 27. Rodzaje kredytów na działalność bieżącą odsetek umów zawartych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 28. Cele finansowane kredytami na działalność bieżącą odsetek umów zawartych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



bec inwestorów i kontrahentów (17,6%). Relatywnie rzadko spłacano nimi inne kredyty lub pożyczki bankowe (1,7%; wykres 26).

Należy zauważyć, że preferencje małych oraz średnich przedsiębiorstw w zakresie rodzajów zawieranych umów oraz wydatkowania środków z kredytów na działalność bieżącą były zbliżone (wykresy 27–28).

Wyniki badania pozwoliły także odnieść się do popularności kredytów bankowych w poszczególnych branżach gospodarki (tabele 3–4). Należy jednak podkreślić, iż ze względu na niewielkie liczebności przedsiębiorstw w niektórych sekcjach PKD, poniższe wyniki należy interpretować z ostrożnością.

Relatywnie wysoki udział posiadających kredyty bankowe, niezależnie od ich rodzaju, wystąpił w sekcjach

„Budownictwo” oraz „Obsługa rynku nieruchomości” (ok. 75% przedsiębiorstw). Rzadziej korzystały z nich podmioty z sekcji: „Zakwaterowanie i gastronomia”, „Handel i naprawa pojazdów samochodowych”, „Transport i gospodarka magazynowa”, „Przemysł”, „Informacja i komunikacja”, „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” (blisko co drugie), a w nieco mniejszym stopniu z sekcji: „Działalność profesjonalna i naukowa”, „Administrowanie i działalność wspierająca”, „Pozostała działalność usługowa”, a także „Kultura, rozrywka i rekreacja” (blisko co trzecie). Najmniejszy udział respondentów potwierdzających korzystanie z kredytów bankowych po 2015 roku odnotowany został dla sekcji PKD „Edukacja” (co piąty podmiot).

Odnosząc się wyłącznie do kredytów inwestycyjnych, ich popularność w poszczególnych branżach była zróżnicowana. Wśród podmiotów zajmujących się obsługą rynku nieruchomości ponad połowa

Tabela 6. Aktywność przedsiębiorstw z poszczególnych sekcjach PKD w zaciąganiu kredytów inwestycyjnych po 2015 roku

Branża	Rok intensywnego zaciągania kredytów inwestycyjnych	Rok ograniczonego zaciągania kredytów inwestycyjnych
Przemysł	-	2016, 2020, 2022
Budownictwo	2020	2016
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	-	2016, 2021, 2022
Transport i gospodarka magazynowa	2015	2022
Zakwaterowanie i gastronomia	2018	2015, 2022
Informacja i komunikacja	2018	2015, 2021, 2022
Obsługa rynku nieruchomości	2016	2015, 2021
Działalność profesjonalna i naukowa	2018	2015, 2020, 2021, 2022
Administrowanie i działalność wspierająca	-	2015, 2017, 2020, 2021, 2022
Edukacja	-	2016, 2017, 2018, 2022
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	-	2015, 2022
Kultura, rozrywka i rekreacja	-	2022
Pozostała działalność usługowa	-	2021, 2022

„-” brak.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

deklarowała korzystanie z kredytów bankowych po 2015 roku. W dalszej kolejności należało wskazać sekcje związane z: (1) zakwaterowaniem i gastronomią, budownictwem, informacją i komunikacją, działalnością profesjonalną i naukową; (2) przemysłem; (3) opieką zdrowotną i pomocą społeczną; (4) transportem i gospodarką magazynową, administrowaniem i działalnością wspierającą, kulturą, rozrywką i rekreacją, handlem i naprawą pojazdów samochodowych, pozostałą działalnością usługową i edukacją.

Podobne zróżnicowanie dotyczyło popularności kredytów na działalność bieżącą. Największy udział korzystających z nich wystąpił w sekcjach „Handel i naprawa pojazdów samochodowych” (ponad połowa przedsiębiorstw). W dalszej kolejności należało wskazać na sekcje, takie jak: (1) „Budownictwo”

i „Przemysł”; (2) „Administrowanie i działalność wspierająca”, „Pozostała działalność usługowa”, „Zakwaterowanie i gastronomia”, „Transport i gospodarka magazynowa”; (3) „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna”, (5) „Obsługa rynku nieruchomości”, „Informacja i komunikacja”, „Kultura, rozrywka i rekreacja”, a także „Edukacja”.

Największy odsetek deklarujących korzystanie z obu rodzajów kredytów wystąpił w przemyśle (ok. 20% podmiotów). Odpowiednio mniejsze ich udziały odnotowano dla sekcji: (1) „Budownictwo”, „Handel i naprawa pojazdów samochodowych”, „Transport i gospodarka magazynowa”, „Działalność profesjonalna i naukowa”, „Zakwaterowanie i gastronomia”; (2) „Administrowanie i działalność wspierająca”, „Edukacja”, „Pozostała działalność usługowa”, czy „Obsługa rynku nieruchomości”.

Tabela 7. Aktywność przedsiębiorstw z poszczególnych sekcji PKD w zaciąganiu kredytów na działalność bieżącą po 2015 roku

Branża	Rok intensywnego zaciągania kredytów na działalność bieżącą	Rok ograniczonego zaciągania kredytów na działalność bieżącą
Przemysł	2020, 2021	2015, 2017
Budownictwo	2021	-
Handel, naprawa pojazdów samochodowych	2022	2019
Transport i gospodarka magazynowa	2020, 2021	-
Zakwaterowanie i gastronomia	2020	2016, 2017
Informacja i komunikacja	-	2016, 2017
Obsługa rynku nieruchomości	2018	2016, 2019
Działalność profesjonalna, naukowa	2018	2016, 2017, 2019
Administrowanie i działalność wspierająca	2020	2015, 2021
Edukacja	-	2015, 2017
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2019	2015, 2016
Kultura, rozrywka i rekreacja	2018	2015, 2016
Pozostała działalność usługowa	2022	2016, 2017

„-” brak.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



Opisane powyżej kredyty były zaciągane przez przedsiębiorstwa w różnych latach analizowanego okresu (tabele 6–7).

W wybranych branżach aktywność zaciągania kredytów inwestycyjnych była wyraźnie zwiększona w 2018 roku. Z kolei w latach 2020 i 2022, a zatem wybuchu pandemii COVID-19 oraz wojny na Ukrainie, w większości branż zainteresowanie nimi było ograniczone. Co ciekawe, pomimo nasilonej wówczas niepewności, aktywne zaciąganie kredytów inwestycyjnych zostało odnotowane dla branży budownictwo.

W przypadku kredytów na działalność bieżącą, badanie potwierdziło jego istotne znaczenie dla funkcjonowania przedsiębiorstw w przeważającej części branż gospodarki, zarówno w okresie pandemii COVID-19, jak i wojny w Ukrainie (tabela 2). Potwierdza to, iż kredyty na działalność bieżącą pozwoliły przedsiębiorstwom łagodzić skutki trudnych okre-

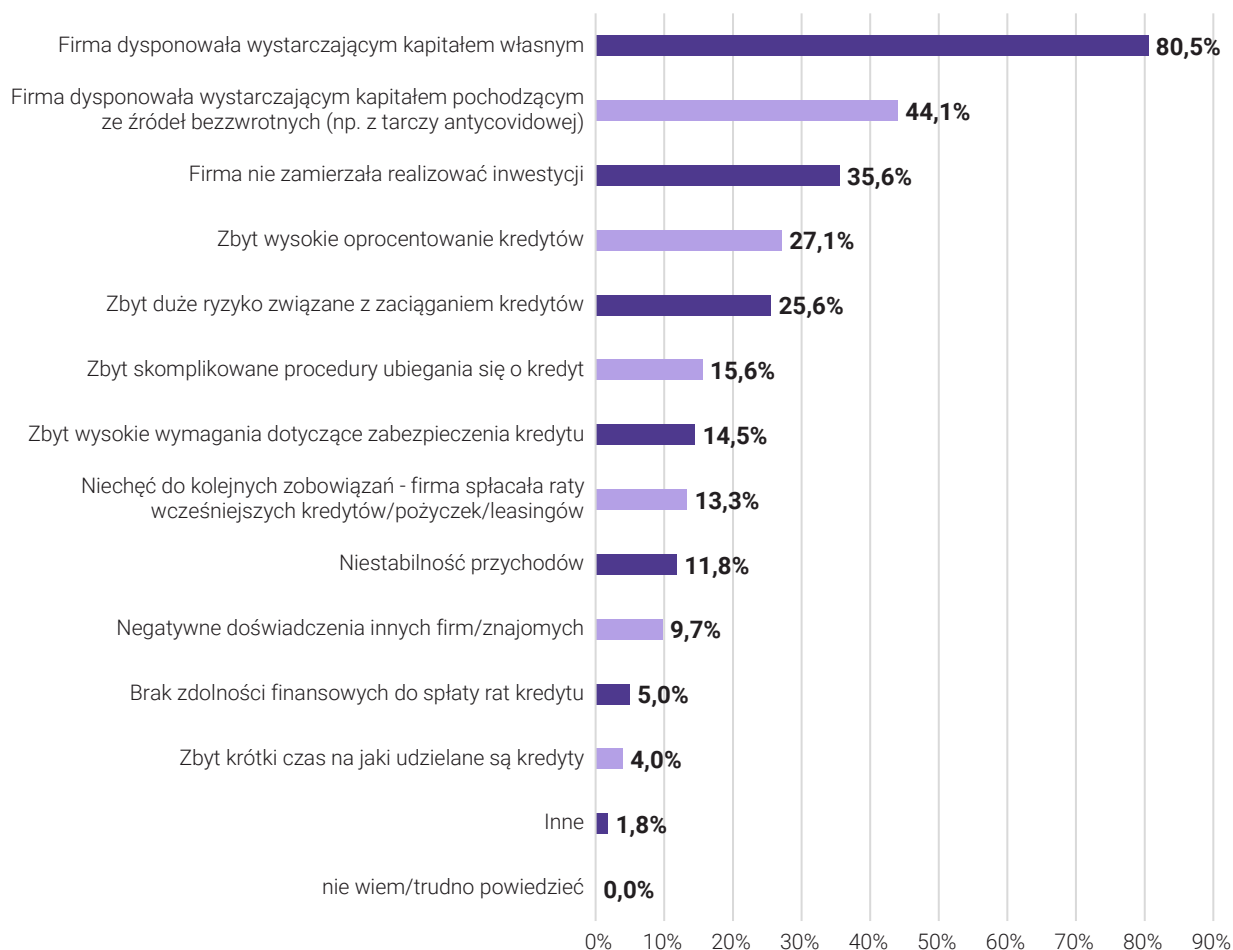
sów, w tym terminowo regulować wymagalne zobowiązania i pokrywać niezbędne wydatki.

2.2.2. Przyczyny niezawierania nowych umów kredytowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa

Warto przypomnieć (wykres 11), że ponad połowa badanych przedsiębiorstw nie korzystała z kredytów bankowych po 2015 roku. Jednym z celów badania ankietowego była zatem identyfikacja przyczyn niezawierania nowych umów kredytowych przez część małych oraz średnich przedsiębiorstw. Sytuacja ta mogła wynikać z:

- ▶ braku zainteresowania kredytami bankowymi;
- ▶ odmowy kredytowania przez bank;
- ▶ braku akceptacji warunków kredytowania, zaproponowanych przez bank.

Wykres 29. Powody nieubiegania się o kredyty bankowe przez przedsiębiorstwa po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 30. Powody nieubiegania się o kredyt bankowy wśród respondentów niekorzystających z kredytu bankowego po 2015 roku, osobno przedsiębiorstwa małe i średnie



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Brak zainteresowania kredytami bankowymi

Na wykresie 29 oraz w tabeli 8 zaprezentowano powody nieubiegania się ogółu przedsiębiorstw o kredyty bankowe po 2015 roku. Należy wyjaśnić, iż każdy z ankietowanych mógł wskazać więcej niż jedną przyczynę tej sytuacji.

Dla 80,5% przedsiębiorstw niekorzystających z kredytów wystarczający okazał się ich kapitał własny, zaś 44,1% podkreślało pozyskanie znaczącego wsparcia z bezzwrotnej pomocy rządowej w okresie pandemii COVID-19. Trzecim ważnym powodem nieubiegania się o kredyty było nieplanowanie nowych inwestycji (35,6%), jak również zbyt wysokie oprocentowanie kredytów (27,1%), a w dalszej kolejności – zbyt duże ryzyko związane z zaciąganiem kredytów (25,6%), zbyt skomplikowane procedury ubiegania się o kredyty (15,6%), czy zbyt wysokie wymagania banków odnośnie zabezpieczeń (14,5%). Do rzadziej wska-

zywanych przyczyn należało zaliczyć: niechęć do zaciągania kolejnych zobowiązań, gdy spłacano te wcześniej zaciągnięte (kredytowe lub leasingowe), niestabilność przychodów, negatywne doświadczenia innych firm z kredytami, brak zdolności do spłaty rat kredytu, czy zbyt krótki okres kredytowania.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż przeważająca część kluczowych powodów wskazywanych przez przedsiębiorstwa pozostawała poza kontrolą banków. Warto zauważyć, że nawet problem zbyt wysokiego oprocentowania kredytów kształtował się przede wszystkim pod wpływem polityki pieniężnej NBP. Łagodzenie zaś wymagań w zakresie zabezpieczeń czy nadmierne wydłużanie okresu spłaty kredytów prowadziłyby natomiast do wzrostu ryzyka kredytowego w bankach. Jedynym czynnikiem, w przeważającej części zależnym od banków był zatem stopień skomplikowania procedur ubiegania się o kredyty.

**Tabela 8.** Powody nieubiegania się o nowe kredyty bankowe po roku 2015 (w %)

Powody nieubiegania się o kredyty	ogółem	małe	średnie
Wystarczający kapitał własny	80,5	80,0	79,3
Pozyskanie bezzwrotnego kapitału (np. z rządowych tarcz antykrzysowych)	44,1	46,8	32,4
Brak planów inwestycyjnych	35,6	41,8	14,6
Zbyt wysokie oprocentowanie kredytów	27,1	31,4	11,9
Zbyt duże ryzyko związane z kredytowaniem	25,6	31,0	7,1
Zbyt skomplikowane procedury bankowe	15,6	18,1	7,3
Zbyt wysokie wymagania banków dotyczące zabezpieczeń	14,5	17,3	6,1
Niechęć do zaciągania nowych zobowiązań – obecnie spłacane są raty wcześniejszych kredytów/pożyczek/leasingów	13,3	13,4	14,4
Niestabilność przychodów firmy	11,8	12,8	9,0
Negatywne doświadczenia z kredytami innych firm/znajomych	9,7	12,0	1,2
Brak zdolności do spłaty rat kredytu	5,0	5,5	5,8
Zbyt krótki okres kredytowania	4,0	4,5	3,6
Inne	1,8	2,1	0,0

Im wyższy odsetek nieubiegających się o kredyty, tym ciemniejsze pomarańczowe tło; Im niższy odsetek nieubiegających się o kredyty, tym ciemniejsze zielone tło; Udziały procentowe nie sumują się do 100%, ze względu na możliwość wskazania przez przedsiębiorstwo więcej niż jednego powodu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 30 oraz tabela 8 wskazują natomiast powody nieubiegania się o kredyty bankowe po 2015 roku, zgłaszane przez małe oraz średnie przedsiębiorstwa.

Uwagę w szczególności zwróciło znaczenie kapitałów własnych, często adekwatnych do potrzeb badanych przedsiębiorstw. Taki powód wskazało bowiem 80% małych oraz 79,3% średnich firm. Drugą ważną przyczyną było otrzymanie finansowania ze źródeł bezzwrotnych (np. tarcz antykrzysowych w okresie pandemii COVID-19), które zadeklarowało 46,8% małych oraz 32,4% średnich przedsiębiorstw. Trzecim istotnym powodem był zaś brak planów inwestycyjnych, zgłaszany odpowiednio przez: 41,8% i 32,4% respondentów. W dalszej kolejności należało wskazać na zbyt wysokie oprocentowanie kredytów (odpowiednio: 31,4% i 11,9%) czy przekonanie o zbyt wysokim ryzyku związanym z zaciąganiem kredytów (odpowiednio: 31% i 7,1%). Inne, rzadziej deklarowane powody to: niechęć

do zaciągania kolejnych zobowiązań czy niestabilność przychodów, a także negatywne doświadczenia innych firm we współpracy z bankami.

Pewne czynniki ograniczające zainteresowanie kredytami bankowymi okazały się bardziej istotne dla małych przedsiębiorstw niż średnich. Należały do nich:

- ▶ posiadanie kapitału pochodzącego z bezzwrotnej pomocy – czynnik ten mógł wiązać się z większym zakresem udzielonego im wsparcia w okresie pandemii COVID-19, większą sprawnością w pozyskiwaniu pomocy lub mniejszym zapotrzebowaniem na finansowanie;
- ▶ brak planów inwestycyjnych – mniejsza skłonność do inwestowania;
- ▶ zbyt wysokie oprocentowanie kredytów;

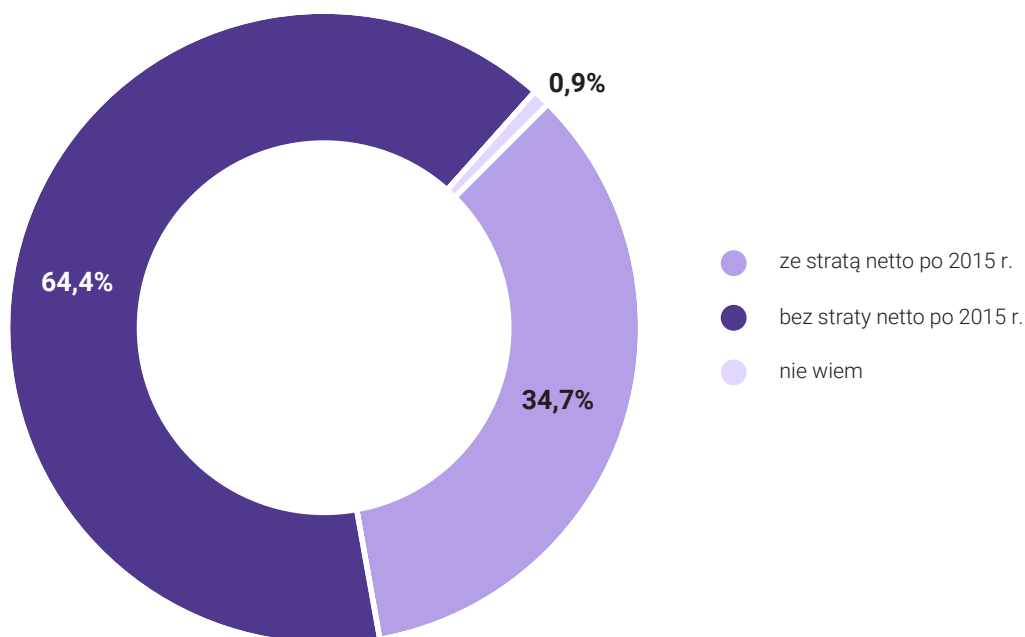


- ▶ zbyt duże ryzyko związane z zaciąganiem kredytów;
- ▶ zbyt skomplikowane procedury ubiegania się o kredyty;
- ▶ zbyt wysokie wymagania dotyczące zabezpieczeń kredytów;

- ▶ negatywne doświadczenia znajomych firm we współpracy z bankami.

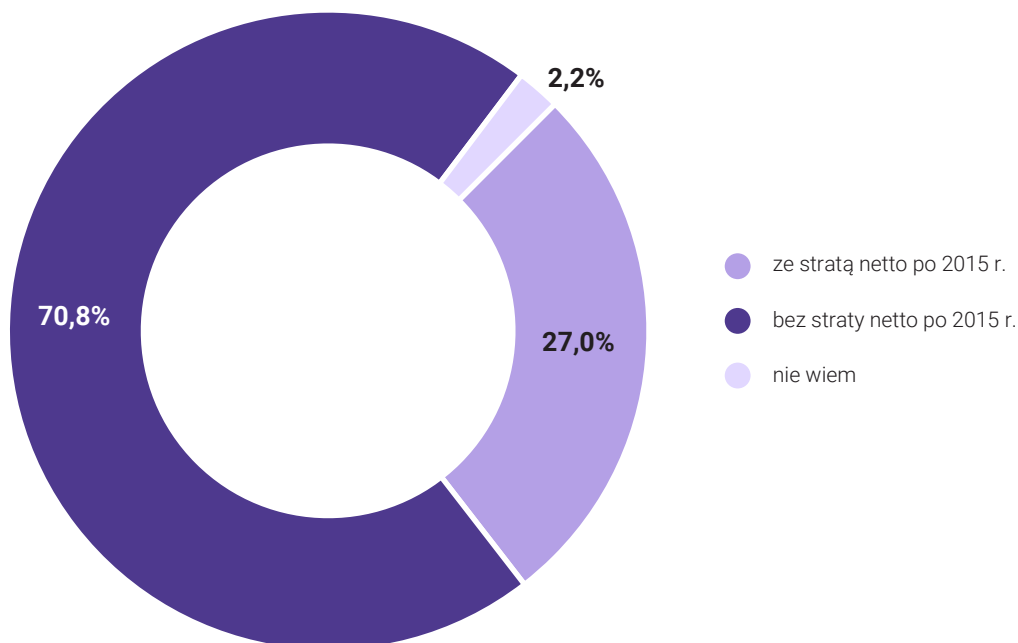
Wskazane powody rezygnacji z kredytów pozwalają wnioskować, iż nie każde przedsiębiorstwo miało na tyle ugruntowaną sytuację finansowo-majątkową, by móc bez obaw zaciągnąć kredyt, a następnie go spłacić.

Wykres 31. Struktura przedsiębiorstw niekorzystających z kredytów bankowych wg wyników finansowych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

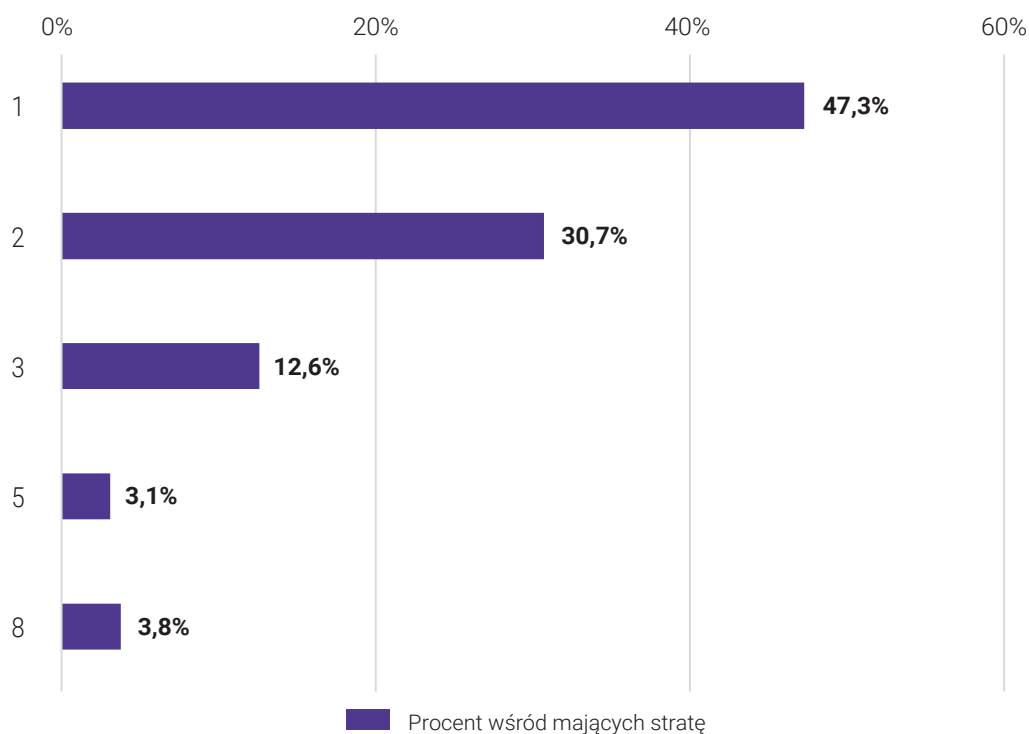
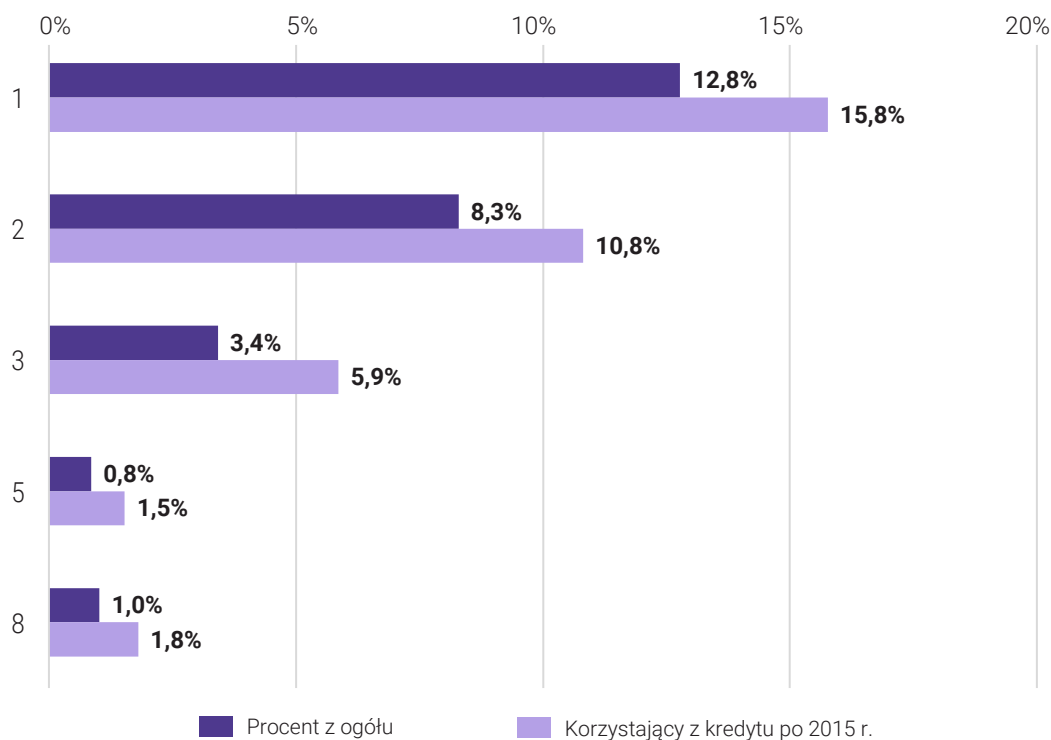
Wykres 32. Struktura ogółu przedsiębiorstw wg wyników finansowych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



Wykres 33. Liczba lat zakończonych stratą netto a korzystanie z kredytów bankowych po 2015 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykresy 31–32 ukazują problem występowania strat w przedsiębiorstwach niekorzystających z kredytów bankowych oraz w całej zbiorowości ankietowanych przedsiębiorstw. Wyniki badania wykazały, iż odsetek doświadczających ujemnych

wyników finansowych był wyższy wśród niekorzystających z kredytów (34,7%). Warto jednak zauważyć, że większość podmiotów korzystających z kredytów po 2015 roku ponosiła straty nie dłużej niż trzy lata (wykres 33).

Tabela 9. Liczba respondentów, którzy ubiegali się o kredyt, lecz go nie otrzymali

Nie zawarto umowy kredytowej/nie otrzymano kredytu	Korzystający z innego kredytu	Korzystający z innego kredytu (%) (n = 222)	Niekorzystający w ogóle z kredytu (%)	Niekorzystający w ogóle z kredytu (n = 178)	Razem	Razem – % ogółu (n = 400)
Razem	26	11,7%	6	3,4%	32	8,0%
Kredyt inwestycyjny	13	5,9%	3	1,7%	16	4,0%
Kredyt na działalność bieżącą	19	8,6%	3	1,7%	22	5,5%
przy czym:						
Oba typy kredytu	6	2,7%	0	0,0%	6	1,5%
Tylko inwestycyjny	7	3,2%	3	1,7%	10	2,5%
Tylko na działalność bieżącą	13	5,9%	3	1,7%	16	4,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Odmowa kredytowania przedsiębiorstwa przez bank

Kolejnym powodem niekorzystania z kredytów bankowych po 2015 roku były odmowy kredytowania przedsiębiorstw przez banki (tabela 9).

Wyniki badania ankietowego wykazały, iż takie sytuacje należały do rzadkich. Na 400 przedsiębiorstw, o kredyt inwestycyjny bezskutecznie ubiegało się zaledwie 16 respondentów, a o kredyt na działalność bieżącą – 22. W grupie bezskutecznie ubiegających się o kredyt inwestycyjny 13 przedsiębiorstw ostatecznie otrzymało go z innego źródła. Z kolei w grupie podmiotów, którym odmówiono kredytów na działalność bieżącą, 19 otrzymało je w innych bankach. Warto dodać, że w badanej zbiorowości potwierdzonych zostało 6 przypadków wnioskowania „do skutku” o oba rodzaje kredytów.

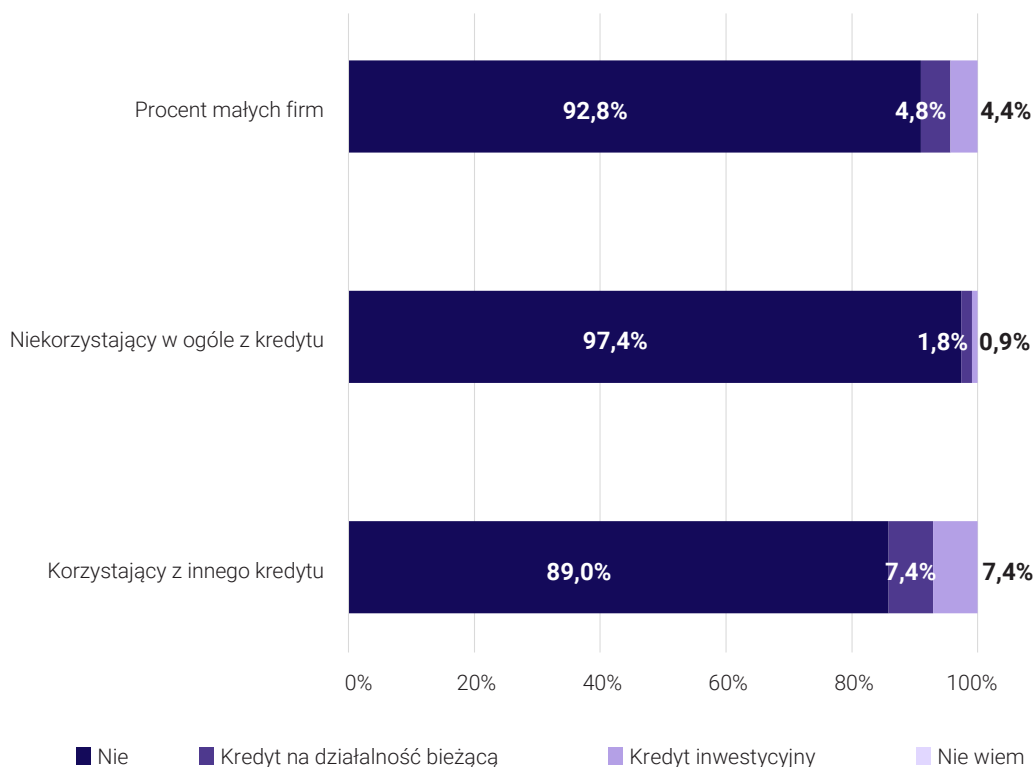
Analiza przypadków odrzucenia wniosków kredytowych przez banki została także przeprowadzona w podziale na sub-populacje małych i średnich przedsiębiorstw (wykresy 34–35). Wynika z niej, że w grupie podmiotów średnich częściej dochodziło do odmowy udzielenia kredytu, szczególnie na działalność bieżącą. Należy jednak pamiętać, że

średnie firmy w większym stopniu korzystały z kredytów bankowych (wykres 12). Większą popularność kredytów bankowych oraz częstsze odmowy ich udzielenia można tłumaczyć ich odmiennymi formami prawno-organizacyjnymi niż małych podmiotów. Wiele z nich posiadało bowiem osobowość prawną, która zmienia sposób odpowiedzialności za zobowiązania w przypadku upadłości. Ponadto, podmioty te miały większe potrzeby finansowe niż małe jednostki – zarówno w zakresie działalności bieżącej, jak i inwestycji. Dodatkowym powodem mógł być wiek przedsiębiorstw, bowiem średnie formy mają zazwyczaj większe doświadczenie i dłuższą historię funkcjonowania.

Najczęstszymi powodami odrzucania przez banki wniosków o kredyt inwestycyjne była niezadowalająca kondycja finansowa przedsiębiorstw oraz zbyt wysokie ryzyko projektów lub zbyt duża skala zaplanowanych inwestycji. Respondenci wskazywali także na brak lub niewystarczające zabezpieczenie, zbyt długi okres kredytowania, brak historii kredytowej, czy zbyt krótki okres funkcjonowania przedsiębiorstwa (wykres 36). Odrzucone wnioski o kredyty inwestycyjne składane były przez ankietowane przedsiębiorstwa głównie w latach: 2017, 2018, 2019 oraz 2020.

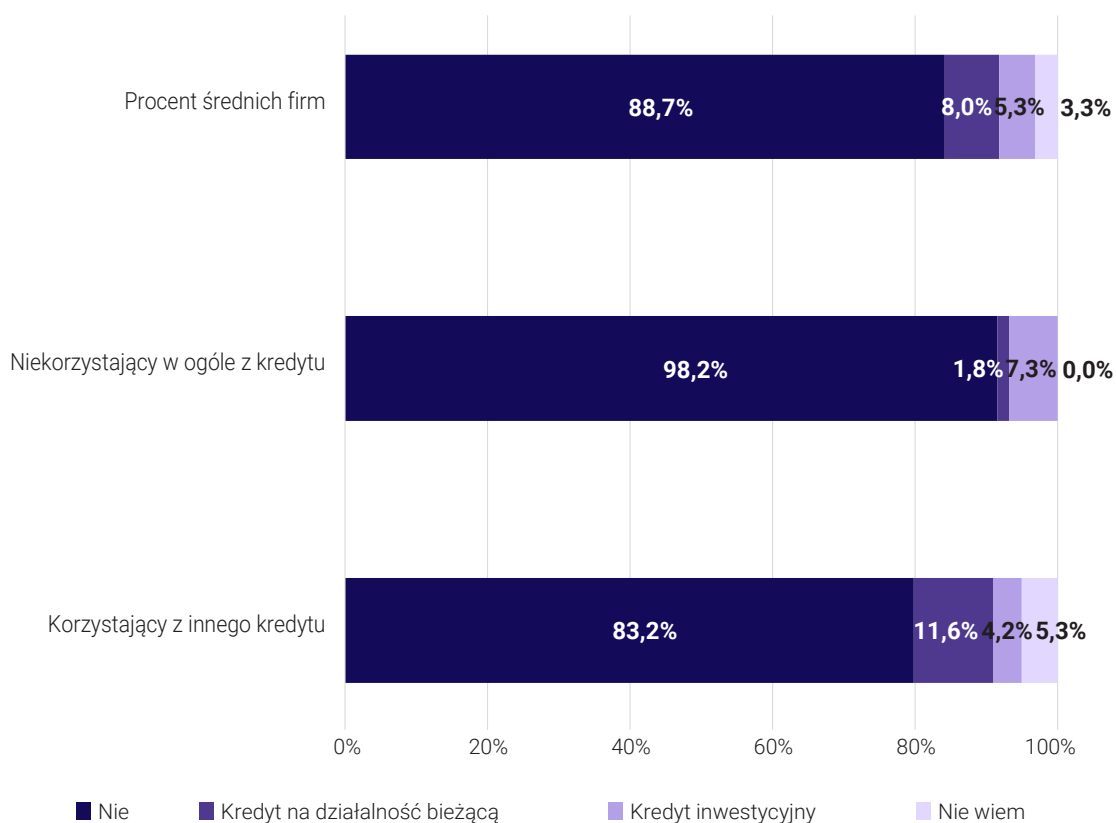


Wykres 34. Małe przedsiębiorstwa, które ubiegały się o kredyt bankowy, lecz go nie otrzymały



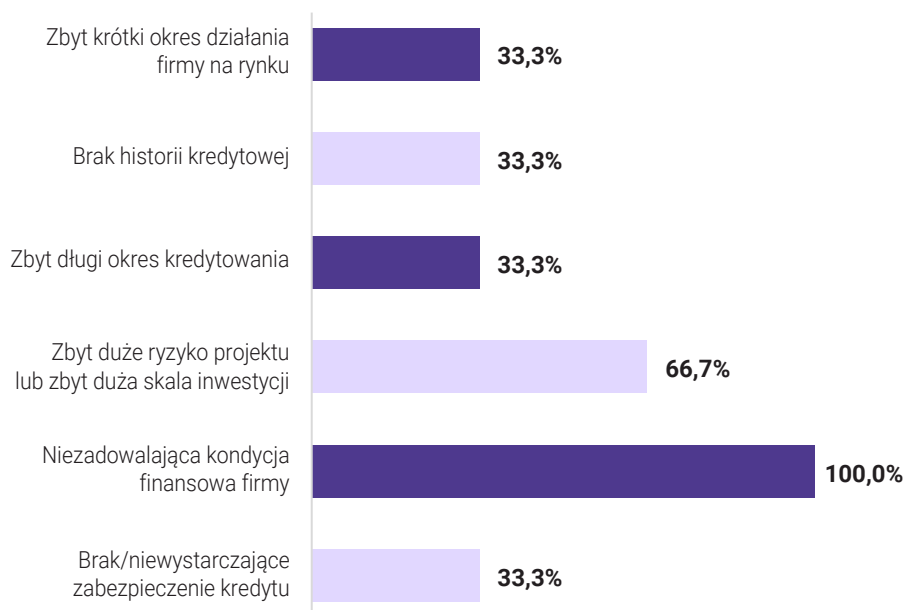
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 35. Średnie przedsiębiorstwa, które ubiegały się o kredyt bankowy, lecz go nie otrzymały



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 36. Powody nieotrzymania kredytu na działalność inwestycyjną (pytanie wielokrotnego wyboru)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Jako powody, przez które nie doszło do podpisania umów o kredyty na działalność bieżącą, przedsiębiorstwa najczęściej wskazywały ryzyko branż, w których prowadziły działalność. Odrzucone wnioski kredytowe były składane w bankach w latach: 2018, 2020 i 2021.

Brak akceptacji warunków kredytowania, zaproponowanych przez bank

Trzecia rozpatrywana sytuacja, w której mogło nie dochodzić do podpisywania umów kredytowych wiązała się z brakiem akceptacji przez banki warunków kredytowania, o które wnioskowały przedsiębiorstwa, a w konsekwencji tego proponowaniem im zmodyfikowanych warunków, na które się nie godziły.

W badanej zbiorowości przedsiębiorstw, powyższe przypadki należały do bardzo rzadkich – jeden dotyczył kredytu inwestycyjnego, a dwa kredytów na działalność bieżącą. Rezygnacja z podpisania umowy o ów kredyt inwestycyjny wynikała ze zmiany planów przedsiębiorstwa. Z kolei w przypadku kredytów na działalność bieżącą, jej przyczyną było ustalenie powodu, dla którego wniosek kredytowy został złożony oraz nieatrakcyjne warunki zaproponowane przez bank, w tym odnoszące się do zbyt wysokiego wkładu własnego, opłaty/prowizji, oprocentowania, a także zbyt niskiej kwoty kredytu.

2.2.3. Spłacalność kredytów bankowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa

Wyniki badania ankietowego pozwoliły także odnieść się do kwestii spłacalności kredytów bankowych przez przedsiębiorstwa, także w podziale na małe oraz średnie podmioty.

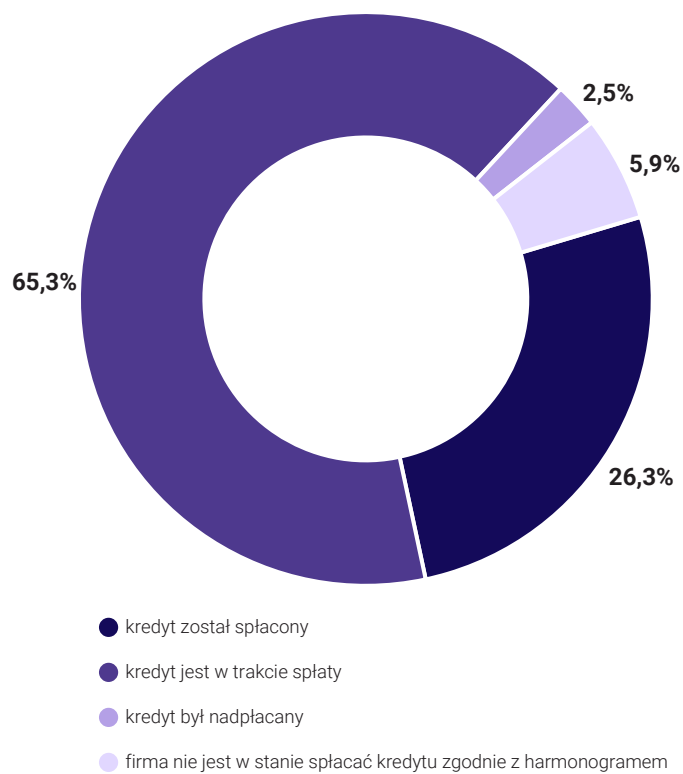
Problemy ze spłatą kredytów inwestycyjnych po 2015 roku miało 5,9% posiadających je przedsiębiorstw. W przypadku zobowiązań z tytułu kredytów na działalność bieżącą, odsetek ten był niższy i wynosił 4,5%. Warto zauważyć, że nadpłacanie kredytów było zjawiskiem relatywnie rzadkim w całej zbiorowości kredytowanych przedsiębiorstw, bowiem zdecydowało się na nie zaledwie 2,5% posiadających kredyty inwestycyjne oraz 1,3% posiadających kredyty na działalność bieżącą (wykresy 37–38). Pozostali kredytobiorcy terminowo spłacali kredyty bankowe bądź zakończyli ich spłatę.

Warto zauważyć, że spłacalność kredytów bankowych kształtowała się nieco odmiennie w zbiorowości małych oraz średnich przedsiębiorstw (wykresy 39–42). Większy odsetek spłacających po terminie (o ponad 1 pkt. proc.), zarówno kredyty inwestycyjne, jak i na działalność bieżącą, wystąpił bowiem w zbiorowości średnich podmiotów (odpowiednio: 7,3% i 5,7%).

Warunki kredytowania oferowane przez banki nie zawsze odpowiadały oczekiwaniom przedsiębiorstw

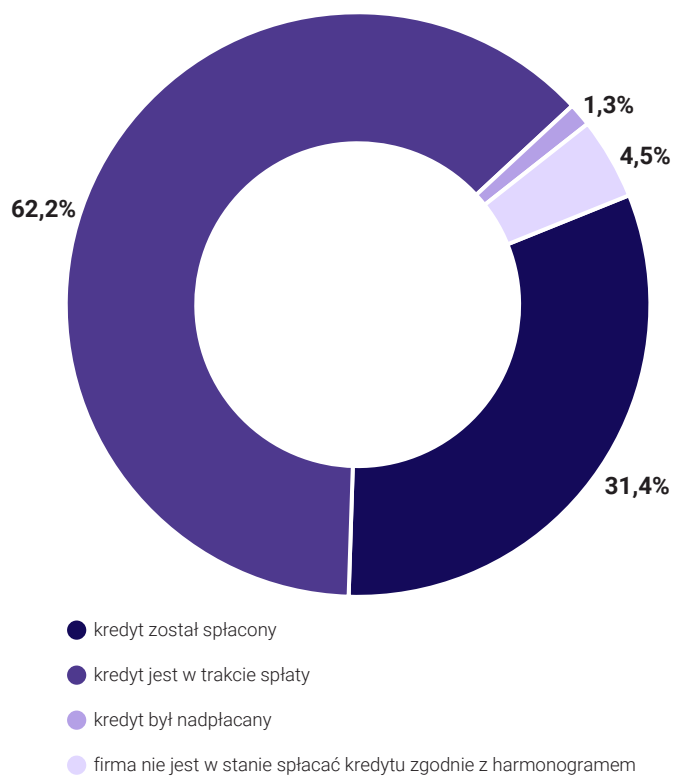


Wykres 37. Struktura zbiorowości przedsiębiorstw z kredytami inwestycyjnymi po 2015 roku, według sytuacji dotyczącej ich spłaty



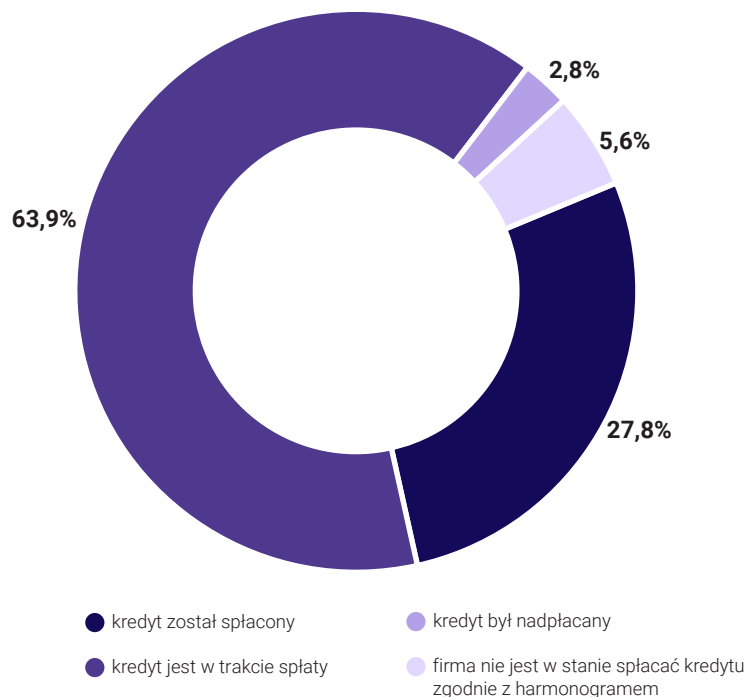
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 38. Struktura zbiorowości przedsiębiorstw z kredytami na działalność bieżącą po 2015 roku według sytuacji dotyczącej ich spłaty



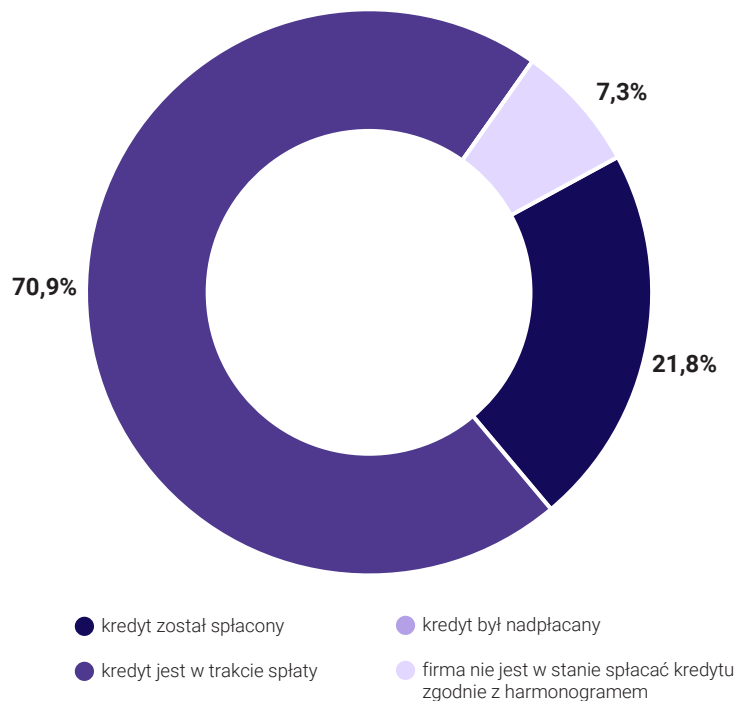
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 39. Struktura małych przedsiębiorstw z kredytami inwestycyjnymi po 2015 roku według sytuacji dotyczącej ich spłaty



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 40. Struktura średnich przedsiębiorstw z kredytami inwestycyjnymi po 2015 roku według sytuacji dotyczącej ich spłaty



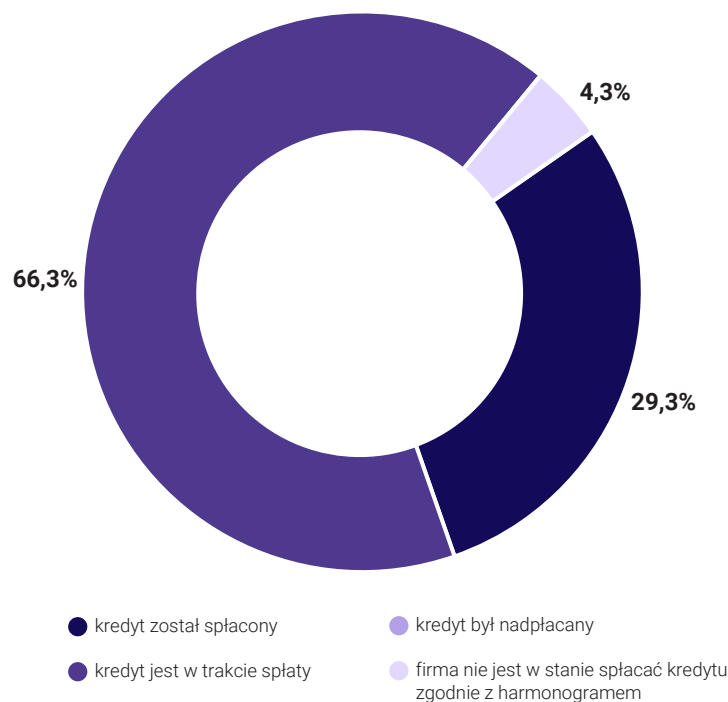
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

(wykre 43). Choć większość posiadających zobowiązania kredytowe pozytywnie je oceniała (83,3%), odsetek niezadowolonych był relatywnie wysoki i wynosił 16,7%. Nie odnotowano przy tym znaczących różnic w ocenie warunków kredytowania przez

małe i średnie podmioty (rysunek 45). Szczegółowa analiza wykazała, iż w całej zbiorowości niezadowolonych z warunków kredytowania, 48,6% zgłaszało negatywne uwagi do dwóch z nich, 27% do trzech, a reszta podmiotów – jeden (wykres 44).

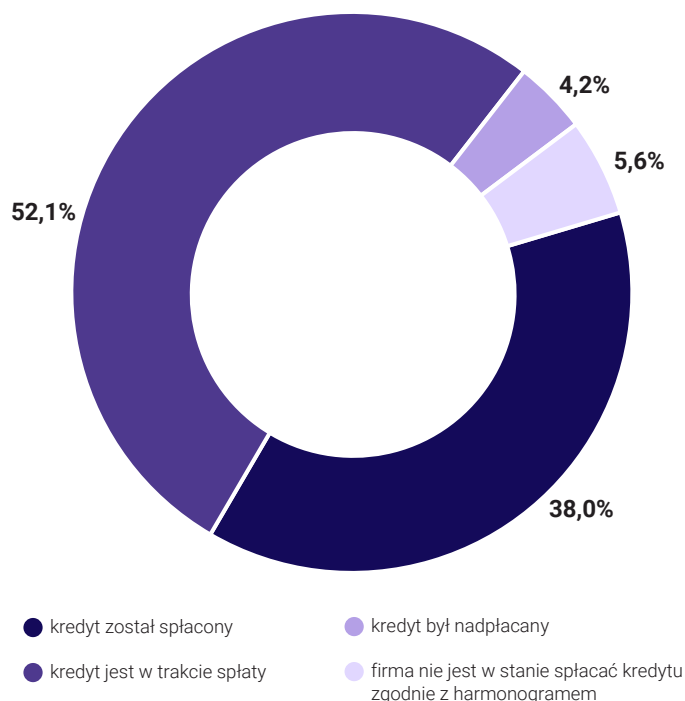


Wykres 41. Struktura małych przedsiębiorstw z kredytami na działalność bieżącą po 2015 roku według sytuacji dotyczącej ich spłaty



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Wykres 42. Struktura średnich przedsiębiorstw z kredytami na działalność bieżącą po 2015 roku według sytuacji dotyczącej ich spłaty

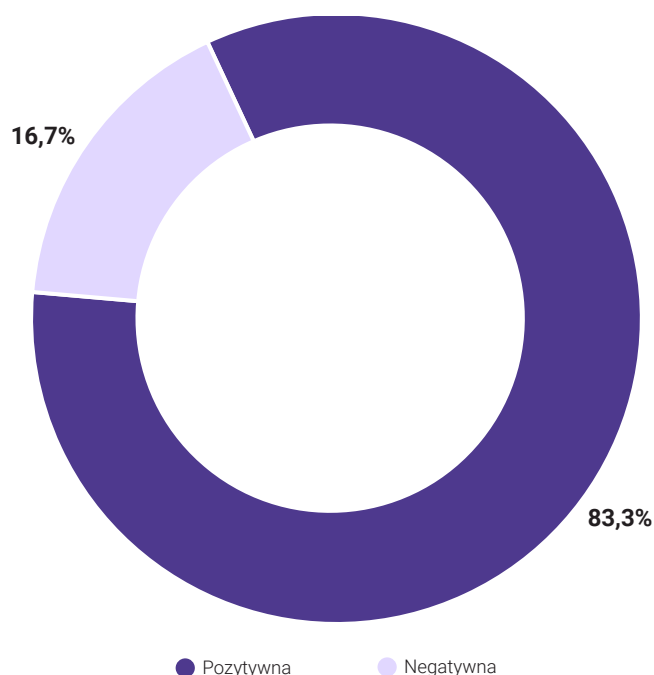


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Najczęściej owo niezadowolenie dotyczyło poziomu oprocentowania (tabela 10), co należy wiązać z wielokrotnym podwyższaniem stopy referencyjnej NBP w okresie objętym badaniem. Wskazało je 12,4% ogółu przedsiębiorstw korzystających

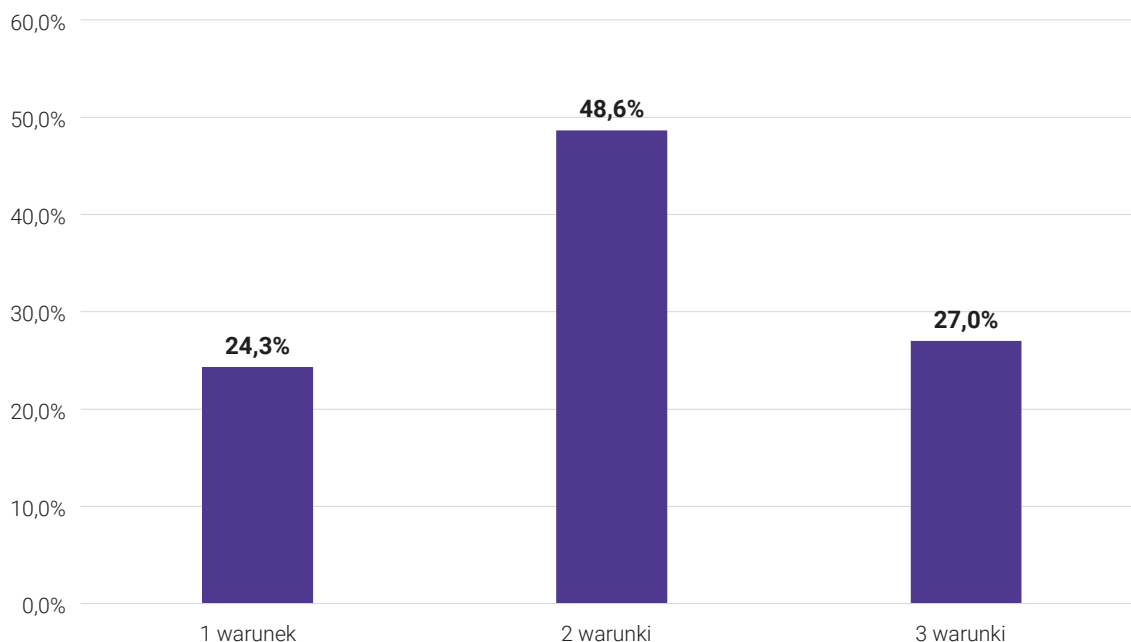
z kredytów, przy czym było ono szczególnie dotkliwe w sub-populacji małych podmiotów (17,9%). W dalszej kolejności niezadowolenie dotyczyło poziomu prowizji i opłat (8,5% ogółu kredytobiorców), szczególnie częste w zbiorowości małych przed-

Wykres 43. Struktura przedsiębiorstw będących kredytobiorcami po 2015 roku, wg opinii nt. warunków kredytowania



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

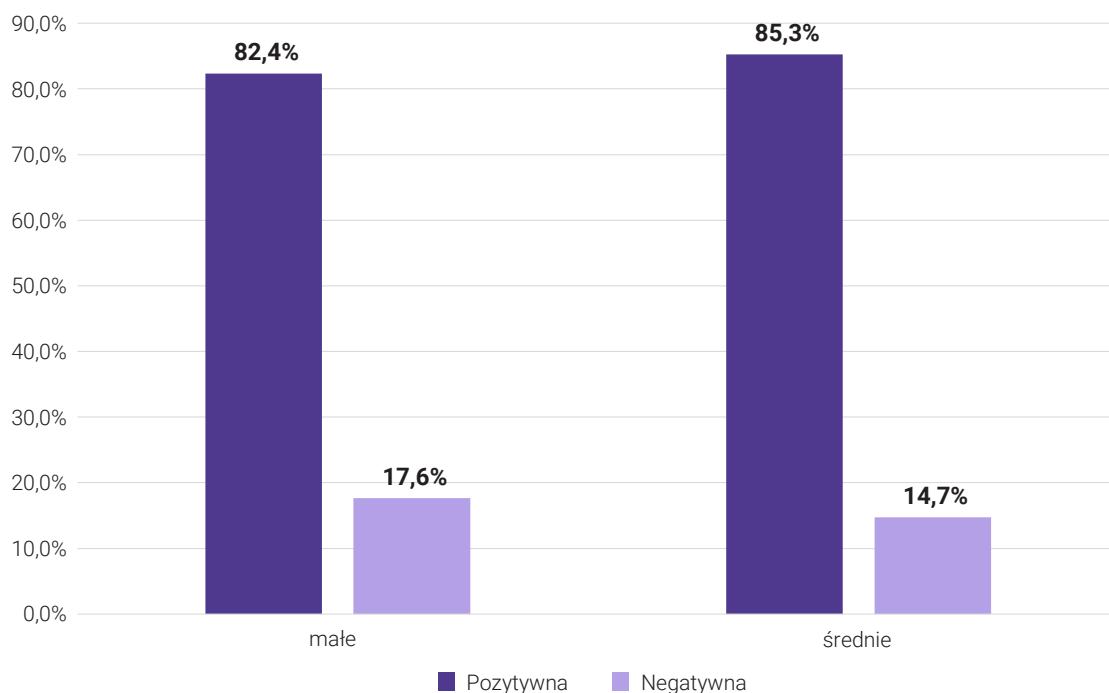
Wykres 44. Struktura przedsiębiorstw będących kredytobiorcami po 2015 roku według opinii na temat warunków kredytowania



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

siębiorstw (11,6%). Trzecią, stosunkowo często zgłaszaną niedogodnością była sama kwota kredytu (6,1%), przy czym większy odsetek uważających ją za zbyt niską odnotowany został w zbiorowości

małych podmiotów. Należy zatem stwierdzić, że w sytuacji niepewności i makroekonomicznej niestabilności, większa wrażliwość na warunki umowne cechuje przedsiębiorstwa zaliczane do małych.

**Wykres 45.** Struktura małych i średnich przedsiębiorstw będących kredytobiorcami po 2015 roku, według opinii na temat warunków kredytowania

* Odsetki nie sumują się do 100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Tabela 10. Odsetek przedsiębiorstw będących kredytobiorcami, niezadowolonych z warunków umów kredytowych po 2015 roku, według powodów niezadowolenia (w %)

Przyczyny niezadowolenia przedsiębiorstw będących kredytobiorcami	ogółem	małe	średnie
Oprocentowanie	12,4	17,9	6,2
Wysokość opłat/prowizji	8,5	11,6	7,4
Kwota	6,1	8,0	4,9
Wartość/rodzaj wymaganych zabezpieczeń	3,5	2,7	4,9
Inne warunki	1,6	1,8	3,7
Okres spłaty	1,5	0,0	4,9
Wymagany wkład własny	0,0	0,0	0,0

* Odsetki nie sumują się do 100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Ponieważ uwarunkowania makroekonomiczne i finansowe w różnym stopniu oddziaływały na poszczególne branże gospodarki, w dalszej części badania uwaga została skierowana na spłacalność kredytów inwestycyjnych w ramach

każdej z nich (tabela 11). Największy odsetek mających problemy ze spłatą kredytów inwestycyjnych wystąpił w przedsiębiorstwach prowadzących działalność powiązaną z przemysłem (6,3%), a także z administrowaniem i działalno-



Tabela 11. Odsetek przedsiębiorstw będących kredytobiorcami, mających problemy ze spłatą kredytów oraz nadpłacających kredyty po 2015 roku, według sekcji PKD (w %)

Sekcja PKD	Przedsiębiorstwa mające problemy ze spłatą kredytów	Przedsiębiorstwa, które nadpłaciły kredyty
Przemysł	6,3	1,0
Budownictwo	0,5	1,0
Handel, naprawa pojazdów samochodowych	1,0	0,5
Transport i gospodarka magazynowa	1,0	3,2
Zakwaterowanie i gastronomia	0,5	0,5
Informacja i komunikacja	0,5	2,0
Obsługa rynku nieruchomości	-	6,7
Działalność profesjonalna, naukowa	0,5	0,5
Administrowanie i działalność wspierająca	3,3	-
Edukacja	-	-
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	-	6,7
Kultura, rozrywka i rekreacja	-	3,3
Pozostała działalność usługowa	-	1,0

„-” brak wskazań.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

ścią wspierającą (3,3%). Natomiast podmioty mogące sobie pozwolić na nadpłatę kredytów działały głównie w sekcjach, takich jak: „Obsługa rynku nieruchomości” (6,7%); „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” (6,7%); „Kultura, rozrywka i rekreacja” (3,3%); „Transport i gospodarka magazynowa” (3,2%).

Polityka kredytowa banków uwzględnia m.in. ryzyko związane z branżami gospodarki. Uzależnienie warunków kredytowania od rodzaju prowadzonej działalności może zatem skutkować zróżnicowaniem opinii na ich temat. Wyniki przeprowadzonego

badania wskazały, iż największe niezadowolenie z warunków kredytowania zgłaszały przedsiębiorstwa z branż przemysł i budownictwo, w których respondenci krytycznie oceniali przede wszystkim poziom oprocentowania i prowizji, kwotę kredytu oraz wymagane przez bank zabezpieczenie. Kolejną branżą z relatywnie dużym odsetkiem niezadowolonych kredytobiorców była kultura, rozrywka i edukacja, przy czym ich negatywne uwagi dotyczyły głównie poziomu oprocentowania i prowizji. Ogólne zadowolenie z oferowanych przez banki warunków cechowało natomiast branżę informacja i komunikacja (tabela 12).

**Tabela 12.** Odsetek respondentów niezadowolonych z warunków kredytowania po 2015 roku, według sekcji PKD (w %)

Sekcja PKD	Niezadowolone przedsiębiorstwa – kredytobiorcy (%)	Oprocentowanie	Prowizja	Kwota	Okres spłaty	Zabezpieczenie
Przemysł	18,6	+	+	+	+	+
Budownictwo	15,9	+	+	+	-	-
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	8,3	+	-	-	-	+
Transport i gospodarka magazynowa	6,3	+	+	-	-	-
Zakwaterowanie i gastronomia	3,2	+	-	-	-	-
Informacja i komunikacja	-	-	-	-	-	-
Obsługa rynku nieruchomości	3,3	-	-	-	-	+
Działalność profesjonalna i naukowa	3,2	+	-	-	-	-
Administrowanie i działalność wspierająca	3,2	+	-	-	-	-
Edukacja	3,2	+	-	-	-	-
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	3,2	+	-	-	-	-
Kultura, rozrywka i rekreacja	7,1	+	+	-	-	-
Pozostała działalność usługowa	3,3	+	-	-	-	-

„-” brak wskazań.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

2.2.4. Uwarunkowania korzystania z kredytów bankowych po 2015 roku – synteza

Dla podsumowania zaprezentowanych dotąd wyników, przeprowadzone zostało badanie mające na celu wskazanie czynników determinujących prawdo-

podobieństwo korzystania po 2015 roku przez przedsiębiorstwa z: kredytów bankowych (bez względu na ich rodzaj), kredytów na inwestycje oraz kredytów na działalność bieżącą. Wyniki modelowania z wykorzystaniem regresji logistycznej, zaprezentowano na wykresie 45. Wskazane na nim cechy przedsiębiorstw

Wykres 45. Uwarunkowania korzystania z kredytów ogółem, na inwestycje i na działalność bieżącą po 2015 roku, w świetle wyników analizy regresji logistycznej

Kredyt ogółem	Kredyt inwestycyjny	Kredyt na działalność bieżącą
▶ lokalizacja - miasta 100 tys. i więcej mieszkańców; ▶ międzynarodowy zasięg działalności firmy; ▶ wyższe roczne przychody – min. 5 mln zł; ▶ kredytowanie się u dostawców i kooperantów; ▶ niekorzystanie z leasingu, faktoringu, emisji akcji; ▶ wyższa ocena wiarygodności kredytowej; ▶ niepewność co do rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej w Polsce; ▶ większa stabilność przepisów prawa; ▶ trudności z prowadzeniem bieżącej działalności; ▶ wakacje kredytowe; ▶ mniejsze problemy ze zbytem towarów i personelem w firmie; ▶ brak przekształceń własnościowych firmy.	▶ lokalizacja – miasta 100 tys. i więcej oraz 5-10 tys. mieszkańców; ▶ międzynarodowy zasięg działalności firmy; ▶ okres działalności do 10 lat*; ▶ średnie przedsiębiorstwa; ▶ nieponoszenie strat w ostatnich 7 latach; ▶ kredytowanie się u dostawców i kooperantów; ▶ niekorzystanie z leasingu i faktoringu; ▶ niższa ocena wiarygodności kredytowej; ▶ trudności z pozyskaniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach; ▶ słabszy spadek popytu; ▶ wakacje kredytowe; ▶ mniejsze problemy z personelem w firmie.	▶ lokalizacja - miasta 50-100 tys. mieszkańców; ▶ wyższe roczne przychody – min. 5 mln zł; ▶ mniejszy niż międzynarodowy zasięg działalności (zwłaszcza regionalny); ▶ okres działalności do 10 lat*; ▶ ponoszenie strat w ostatnich 7 latach; ▶ doświadczanie (obecnie) problemów ze spłatą zobowiązań; ▶ niekorzystanie z faktoringu; ▶ brak informacji nt. możliwości finansowania kredytem jako bariera; ▶ wysokie odsetki/prowizje/opłaty jako bariera kredytowania; ▶ niepewność co do rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej w Polsce; ▶ większy spadek popytu; ▶ mniejsze trudności z pozyskaniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach; ▶ mniejsze problemy ze zbytem towarów; ▶ większe trudności z prowadzeniem bieżącej działalności; ▶ niższa innowacyjność; ▶ brak przekształceń własnościowych firmy.

* czynnik istotny (*ceteris paribus*) wyłącznie w modelu uwzględniającym tylko cechy metryczkowe.

Źródło: Wyniki estymacji modeli 1a, 1b, 2a, 2b, 3a, 3b – Aneks, pkt 2.



zostały zidentyfikowane jako sprzyjające korzystaniu z kredytów (tzn. wzrost wartości cechy zwiększa prawdopodobieństwo posiadania kredytu przez przedsiębiorstwo). Szczegółowe wyniki estymacji, wraz z interpretacją wyników, zostały zawarte w Aneksie.

2.3. Kredyty bankowe w planach przedsiębiorstw – perspektywa lat 2023-2025

2.3.1. Planowane wykorzystanie kredytów bankowych

Badane przedsiębiorstwa w większości planowały podjęcie nowych inwestycji w latach 2023–2025, choć bardziej prorozwojowe okazały się średnie podmioty (wykres 46). Niemal 60% z nich zadeklarowało taki zamiar. Warto dodać, że 28,7% badanych nie planowało nowych inwestycji, a 13% nie miało zdania w tej kwestii.

W przypadku małych przedsiębiorstw, 46% z nich zamierza inwestować, ale niewiele mniej (44,4%) nie planuje takich działań. W tej grupie jest też najmniej odsetek niezdecydowanych, niespełna 10%.

Uwzględniając okres funkcjonowania przedsiębiorstw, nie zaobserwowano istotnych różnic w ich planach inwestycyjnych. Ponad połowa firm działających do 10 lat (58%) deklarowała taki zamiar. W przypadku podmiotów o dłuższym stażu, odsetek ten wynosił 47%.

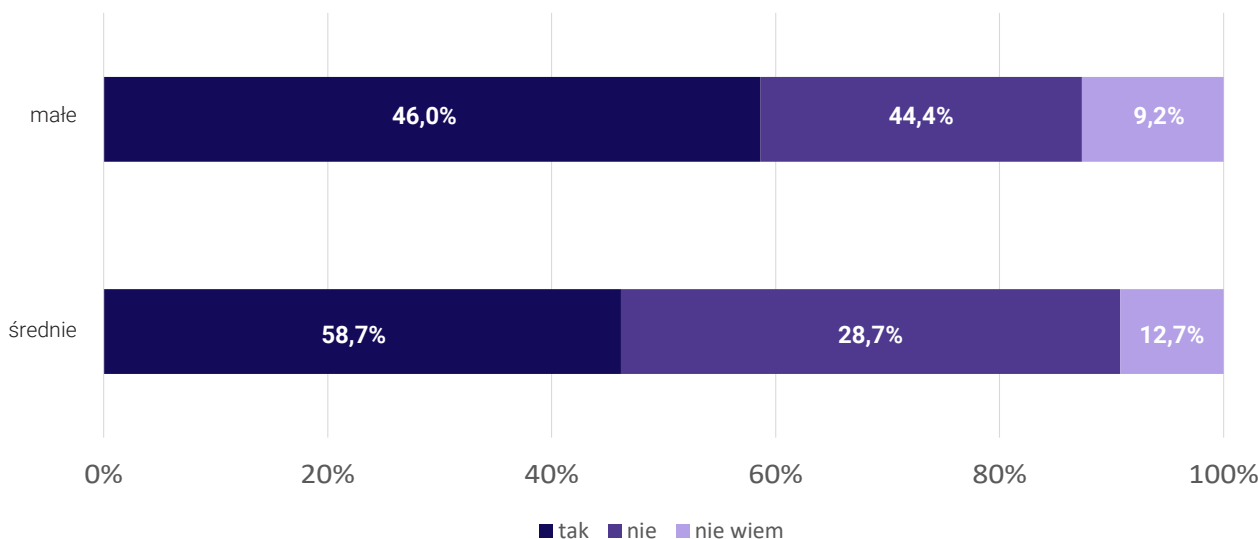
Sektorowa analiza zamiarów inwestycyjnych pozwoliła natomiast wskazać różnice w powyższym zakresie pomiędzy poszczególnymi obszarami działalności. Do najmniej zainteresowanych inwestycjami należało zaliczyć przedsiębiorstwa z sekcji „Kultura, rozrywka i rekreacja”, w której zaledwie co piąty badany planował taką aktywność. Najwięcej deklaracji inwestowania w najbliższych trzech latach pochodziło od przedsiębiorstw z sekcji „Obsługa rynku nieruchomości”, w której taki zamiar miało 2/3 badanych. Niewiele mniejsze zainteresowanie przyszłymi inwestycjami odnotowano w sekcjach: „Przemysł”, „Budownictwo” i „Edukacja”, w których co drugi podmiot planował ich realizację.

Wartości planowanych inwestycji podlegały zróżnicowaniu w zależności od wielkości przedsiębiorstw, także w obrębie obu podgrup podmiotów – małych oraz średnich.

Planowana przeciętna wartość inwestycji małych firm wynosiła niemal 1,7 mln zł. Przy medianie wartości równej 1 mln zł i odchyleniu standardowym równym 3 mln zł oznaczało to, iż występowanie wskazań o bardzo dużej wartości (maksymalnie 30 mln zł) było sporadyczne.

W przypadku średnich firm, przeciętna wartość planowanej inwestycji wynosiła ponad 3,8 mln zł. O połowę niższa mediana (1,5 mln zł) i odchylenie standardowe równe 6,1 mln zł także prowadziło do wniosku o sporadycznych wskazaniach bardzo dużych inwestycji (maksymalnie 45 mln zł) w tej subpopulacji.

Wykres 46. Plany inwestycyjne przedsiębiorstw na lata 2023–2025



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Warto zauważyć, że 25% przedsiębiorstw bardzo nisko wyceniło planowane inwestycje. W przypadku podmiotów małych, wartość dolnego kwartyla wynosiła 0,3 mln zł, zaś w grupie średnich – 0,37 mln zł.

Zdecydowana większość badanych przedsiębiorstw nie zamierzała jednak ubiegać się o kredyt w ciągu najbliższych 12 miesięcy. Zamiar taki potwierdziło niespełna 16% badanych. Firmy średnie okazały się być bardziej skłonne do zadłużenia się w bankach, bowiem 24% z nich potwierdziło takie plany, przy 67,3% nie mających takiego zamiaru. Natomiast wśród małych podmiotów, udziały te kształtowały się odpowiednio: 13,2% i 80% (wykres 47).

Największy odsetek podmiotów planujących wnioskowanie o kredyt bankowy zaobserwowano wśród przedsiębiorstw wskazujących na trudności ze spłatą posiadanych zobowiązań (w obrębie próby było ich 50). Niemal co czwarty badany, spośród korzystających z kredytu po 2015 roku, także zamierzał ubiegać się o kredyt w ciągu bieżącego roku.

Ankietowane przedsiębiorstwa stosunkowo rzadko wykazywały niezdecydowanie co do swoich planów kredytowych. O ile w całej zbiorowości takich podmiotów było niespełna 8%, to w zawężonych przekrojach ich udział okazał się zauważalnie niższy. W przypadku przedsiębiorstw odnotowujących stratę za 2022 rok, wynosił on zaledwie 1,85%.

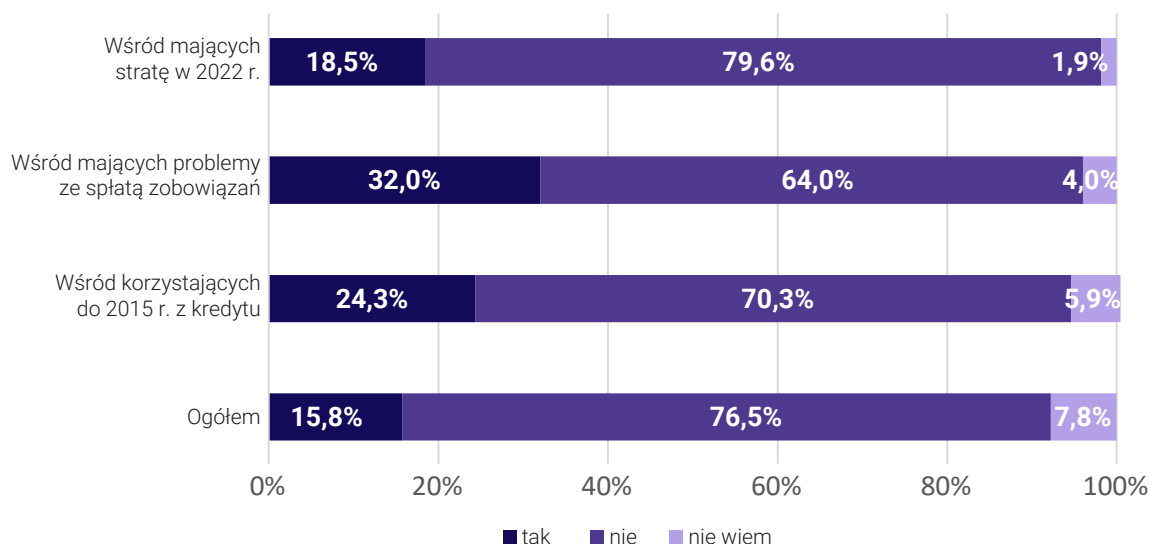
Uwzględniając okres funkcjonowania przedsiębiorstw, zaobserwowano znaczące różnice odno-

śnie planowanego wnioskowania o kredyty. Firmy działające do 10 lat ponad dwukrotnie częściej zgłaszały taki zamiar (31,6%). Wśród starszych przedsiębiorstw plany korzystania z kredytów miało jedynie 13% badanych. Pod względem rodzaju prowadzonej działalności, z kredytów najchętniej skorzystałoby niemal co trzecie przedsiębiorstwo z sekcji „Obsługa rynku nieruchomości”, co czwarte z sekcji „Budownictwo”, oraz co piąte z sekcji „Handel, naprawa pojazdów samochodowych” oraz „Transport i gospodarka magazynowa”. Niskie zainteresowanie nimi wystąpiło natomiast w sekcjach: „Kultura, rozrywka i rekreacja”, „Informacja i komunikacja” oraz „Zakwaterowanie i gastronomia”.

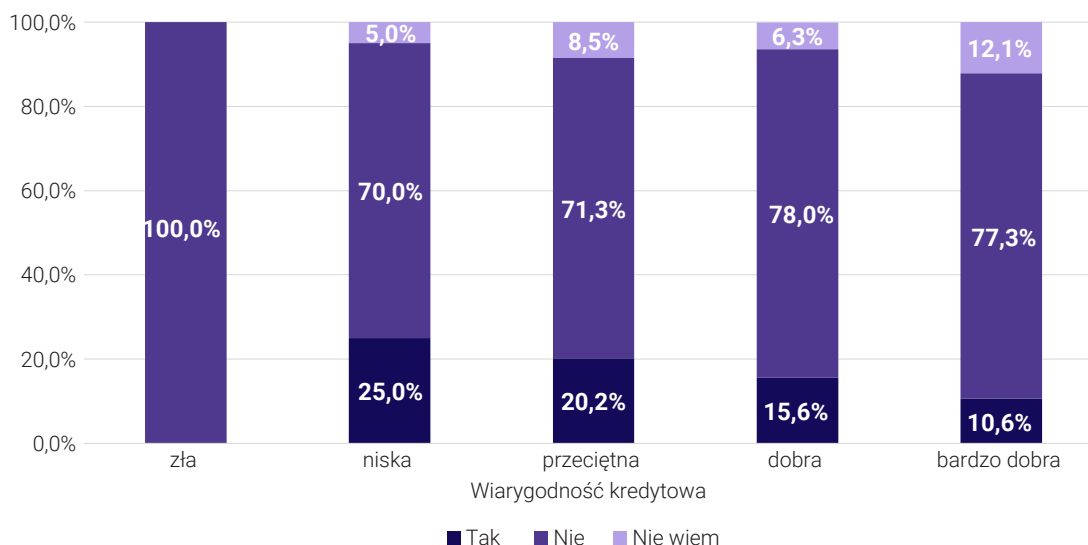
Analiza deklaracji dotyczących zaciągania kredytów pozwoliła zauważyć malejące zainteresowanie nimi w miarę poprawy wiarygodności kredytowej przedsiębiorstw (wykres 48). Najwięcej podmiotów planujących ubiegać się o kredyt w najbliższym roku oceniało swoją wiarygodność jako niską (25%). W każdej kolejnej klasie wiarygodności, udział planujących takie finansowanie obniżał się o ok. 5 pkt. proc. Wzrastał przy tym udział deklarujących brak planów kredytowych. Wśród przedsiębiorstw oceniających swoją wiarygodność jako bardzo dobrą, zaobserwowano najmniejszy odsetek zainteresowanych zaciąganiem kredytów oraz niemal największą niechęć do kredytowania (z pominięciem grupy podmiotów o złej wiarygodności) i największy udział niezdecydowanych.

Planujący zaciąganie kredytu w podobnym stopniu wykazywali zainteresowanie kredytami inwestycyj-

Wykres 47. Plany wykorzystania kredytu w 2023 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych

Wykres 48. Wiarygodność kredytowa a plany kredytowe


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

nym, jak i obrotowymi. W całej zbiorowości przedsiębiorstw ($n = 400$) było 8% zainteresowanych kredytem inwestycyjnym i 9,8% zainteresowanych kredytem obrotowym, a wśród planujących kredyt odpowiednio 50,8% oraz 61,9% ($n = 63$). Uwzględniając różnice w wielkości przedsiębiorstw należy stwierdzić, że 48,5% małych podmiotów zamierzających skorzystać z kredytu ($n = 33$), planowało kredyt inwestycyjny, a 63,6% – kredyt na działalność bieżącą. W grupie analogicznych średnich przedsiębiorstw ($n = 36$), kredyt na inwestycje planowany był przez 55,6% podmiotów, zaś kredyt obrotowy przez ok. połowę.

Badając przedsiębiorstwa pod kątem okresu ich funkcjonowania można było zauważyć znacząco większe zainteresowanie kredytami inwestycyjnymi wśród istniejących do 10 lat. W tej grupie, 72,2% podmiotów chciało bowiem skorzystać z powyższej formy finansowania. W przypadku przedsiębiorstw działających dłużej, odsetek ten wynosił zaledwie 40,0%. Analiza preferencji odnośnie kredytu obrotowego sugeruje sytuację przeciwną – większa część zainteresowanych nimi wystąpiła wśród działających ponad 10 lat (2/3), a wśród młodszych – ok. połowa.

Sektorowa analiza preferencji kredytowych badanych przedsiębiorstw pozwoliła zauważyć, że po kredyt inwestycyjny najchętniej sięgnęłyby podmioty z sekcji „Obsługa rynku nieruchomości” (co czwarte z nich). Zauważalne były również takie deklaracje firm z sekcji „Transport i gospodarka magazynowa” (co szóste) oraz „Działalność profesjonalna, naukowa” (co ósme). Znikome zainteresowanie kredytem

inwestycyjnym zanotowano natomiast w przedsiębiorstwach z sekcji: „Zakwaterowanie i gastronomia”, „Informacja i komunikacja” oraz „Administrowanie i działalność wspierająca”.

Planowanie wnioskowania o kredyty obrotowe można było zaobserwować przede wszystkim w sekcji „Budownictwo”, w której co czwarte przedsiębiorstwo deklaroowało taki zamiar, a także w sekcji „Handel, naprawa pojazdów samochodowych” (co piąte). Podmioty z sekcji „Administrowanie i działalność wspierająca” oraz „Obsługa rynku nieruchomości” były nimi najrzadziej zainteresowane.

Wśród przedsiębiorstw mających problemy ze spłatą zobowiązań ($n = 50$), jedynie jeden podmiot wskazał zamiar zaciągnięcia kredytu inwestycyjnego, a 16 planowało zaciągnąć kredyt obrotowy.

Podobna dysproporcja występowała w przypadku firm, które poniosły stratę w ostatnich siedmiu latach ($n = 108$), spośród których 4,6% było zainteresowane kredytami na inwestycje, a 15,7% – kredytami na działalność bieżącą.

Ponad połowa przedsiębiorstw (50,7%) zamierzała zaciągnąć kredyt z okresem spłaty 1–5 lat. Zadłużanie się na okresy dłuższe planowało natomiast 43% podmiotów, zaś na okres do 1 roku – 6,3%.

Zdecydowana większość planujących zaciągnięcie kredytu inwestycyjnego (67,8%) chciało go przeznaczyć na wydatki związane z pozyskaniem lub modernizacją nieruchomości (tabela 12). Dotyczyło to 70,6% małych i 66,7% średnich przedsiębiorstw,

Tabela 12. Przeznaczenie planowanego kredytu inwestycyjnego w przedsiębiorstwach ogółem i według wielkości zatrudnienia (w %)

Wyszczególnienie	Procent z ogólnej liczby przedsiębiorstw			Procent wśród planujących kredyt inwestycyjny		
	ogółem	małe	średnie	ogółem	małe	średnie
Zakup/budowa nieruchomości/ remont/modernizacja nieruchomości	5,4	4,8	9,3	67,8	70,6	66,7
Zakup środków trwałych (środku transportu, maszyny, urządzenia, linia technologiczna)	3,6	2,4	7,3	45,1	35,3	52,4
Zakup IT (np. komputery, serwery i oprogramowanie)	2,7	2,0	4,0	33,2	29,4	28,6
Wdrożenie nowej technologii	2,7	1,6	4,7	33,1	23,5	33,3
Wprowadzenie na rynek nowego produktu/usługi	1,6	0,4	4,0	19,4	5,9	28,6
Inne	0,4	0,0	1,3	4,9	0,0	9,5

Odsetki nie sumują się do 100%. Możliwy wybór więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

mających udziały sub-populacjach małych i średnich przedsiębiorstw, wynoszące odpowiednio: 4,8% oraz 9,3%. Ponad połowa średnich przedsiębiorstw oraz 35,3% małych przedsiębiorstw rozważało również finansowanie kredytami inwestycyjnymi ruchomych środków trwałych, przy czym ok. 30% planowało pokrycie nimi wydatków na inwestycje w IT. Średnie firmy w podobnym zakresie zamierzały finansować kredytami nowe technologie (33,3%) czy nowy produkt lub usługę (28,6%). W przypadku mniejszych przedsiębiorstw, zauważalnie niższe było powiązanie planów zaciągania kredytów inwestycyjnych z wdrażaniem nowych technologii (23,5%) oraz wprowadzaniem na rynek nowych produktów czy usług (5,9%).

Warto dodać, że cele planowanego kredytu inwestycyjnego były podobne w przedsiębiorstwach o różnej historii rynkowej. Jedynie w przypadku inwestycji w IT oraz wdrażania nowej technologii różnice w powyższym zakresie okazały się istotne. Oba z wymienionych celów były bowiem zgłaszane przez większość podmiotów z co najmniej 10-letnim stażem (odpowiednio: 89% i 89%) i mniejszość podmiotów młodszych (odpowiednio: 38,5% i 35,7%).

Wartość planowanego kredytu inwestycyjnego była w obu badanych sub-populacjach wyraźnie

zróżnicowana. Średnia jego wartość wśród małych przedsiębiorstw wynosiła 2,816 mln zł, zaś wśród średnich – 2,789 mln zł. Mediana była jednak w obu przypadkach znacząco inna. Dla małych firm wynosiła ona 200 tys. zł, podczas gdy dla średnich – ponad 796 tys. zł. Nie zaskoczyła zatem wartość odchylenia standardowego, wynosząca odpowiednio: 4 272 247 zł oraz 3 788 947 zł, w przeciwieństwie do ponad dwukrotnie wyższej wartości górnego kwartyła wśród małych podmiotów (7,347 mln zł – firmy małe; 3,614 mln zł – firmy średnie), przy znacząco niższym dla nich poziomie dolnego kwartyła (65 tys. zł – firmy małe; 300 tys. zł – firmy średnie).

Jeśli chodzi o plany związane z zaciąganiem kredytów na działalność bieżącą, najpopularniejszą ich formą okazała się linia kredytowa w rachunku bieżącym (51,5%) oraz kredyt obrotowy w rachunku kredytowym (41,7%). Biorąc jednak pod uwagę ogólną liczbę przedsiębiorstw (n = 400), zainteresowanie tymi źródłami finansowania było relatywnie niewielkie – od 4% do 5% (tabela 9). Marginalna rolę odgrywały przy tym pozostałe rodzaje kredytu obrotowego. Co ciekawe, rodzaj planowanego do zaciągnięcia kredytu na działalność bieżącą różnił się w zależności od wielkości przedsiębiorstwa (tabela 13).

**Tabela 13.** Rodzaje planowanego kredytu na działalność bieżącą – ogółem i według wielkości zatrudnienia (w %)

Wyszczególnienie	Procent z ogólnej liczby przedsiębiorstw			Procent wśród planujących kredyt na dział. bieżącą		
	ogółem	małe	średnie	ogółem	małe	średnie
Kredyt obrotowy w rachunku kredytowym	4,1	4,4	2,0	41,7	52,4	16,7
Linia kredytowa/debet w rachunku bieżącym	5,0	4,0	7,3	51,5	47,6	61,1
Kredyt w ramach karty kredytowej	0,4	0,4	1,3	4,4	4,8	11,1
Pożyczka bankowa dla firm	0,8	0,8	0,7	7,8	9,5	5,6
Inny	1,9	1,2	2,7	19,2	14,3	22,2

Odsetki nie sumują się do 100%. Możliwy wybór więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

W grupie średnich przedsiębiorstw planujących zaciągnięcie kredytu na działalność bieżącą, najwięcej było zainteresowanych linią kredytową i debetem w rachunku bieżącym (61,1%), a 16,7% zamierzało ubiegać się o kredyt obrotowy w rachunku kredytowym. Co dziewiąte takie przedsiębiorstwo (11%) rozważało natomiast zadłużenie się w ramach karty kredytowej, a co osiemnaste (5,6%) – w formie pożyczki bankowej dla firm. Warto zauważyć, że niemal 1/5 badanych wskazała na inne formy finansowania, np. faktoring.

W grupie małych podmiotów planujących kredyt na działalność bieżącą wskazywano przede wszystkim na kredyt obrotowy w rachunku kredytowym (52,4%). Nieco mniej, bo 47,6%, rozważało linię kredytową lub debet w rachunku bieżącym, zaś 14,3% inną formę (np. faktoring), a 9,5% – pożyczkę bankową dla firm. Najmniejszy odsetek wskazań (4,8%) dotyczył kredytu w ramach karty.

Analiza planowanych form kredytów na działalność bieżącą w przekroju okresu funkcjonowania przedsiębiorstw pozwoliła na wskazanie różnic w powyższym zakresie. Odnosiły się one do znaczenia linii kredytowej i debetu w rachunku bieżącym, które preferowały przede wszystkim młodsze podmioty (78%). Natomiast w grupie przedsiębiorstw działających ponad 10 lat, odsetek planujących korzystanie z nich wyniósł zaledwie 38%.

Warto dodać, że przeciętna wartość planowanego kredytu na działalność bieżącą wynosiła 1,261 mln zł, przy wyraźnym zróżnicowaniu deklaro-

wanych przez przedsiębiorstwa wartości. Mediana kształtowała się na poziomie 500 tys. zł, zaś odchylenie standardowe – 1,737 mln zł. Wartość dolnego kwartyla wyniosła 200 tys. zł, a górnego – ponad 1,5 mln zł.

Ogólnie rzecz biorąc, bieżące potrzeby oraz poprawa bieżącej płynności były najczęstszymi powodami planowania kredytów na działalność bieżącą w całej zbiorowości przedsiębiorstw. Wskazywało je osiem na dziesięć podmiotów, choć dla połowy z nich ważna była także spłata zobowiązań wobec kontrahentów (tabela 14). Nikt z badanych nie zakładał natomiast ich wykorzystania na spłatę innych kredytów lub pożyczek bankowych.

Podejście do kwestii wydatkowania środków z zaplanowanych kredytów na działalność bieżącą było jednak różne w zbiorowościach małych i średnich przedsiębiorstw. Deklarujący ich przeznaczenie na poprawę płynności finansowej stanowili w nich odpowiednio: 85,7% i 66,7%. Podobne było z wykorzystywaniem ich na bieżące potrzeby. Wśród średnich podmiotów przeważająca część zamierzała przeznaczyć planowane kredyty na spłatę zobowiązań wobec kontrahentów (61,1%). W przypadku małych firm, odsetek takich wskazań także należało uznać za znaczący, bowiem wynosił on 42,9%. Warto dodać, że co czwarte średnie oraz co szóste małe przedsiębiorstwo planowało zadłużyć się w bankach po to, by móc spłacić zobowiązania wobec inwestorów.

Ponad połowa przedsiębiorstw, planujących ubieganie się o kredyty na działalność bieżącą zamierzała

**Tabela 14.** Przeznaczanie planowanego kredytu obrotowego – ogółem i według wielkości zatrudnienia (w %)

Wyszczególnienie	Procent z ogólnej liczby przedsiębiorstw			Procent wśród planujących kredyt na dział. bieżącą		
	ogółem	małe	średnie	ogółem	małe	średnie
Bieżące potrzeby	7,5	7,6	7,3	77,1	90,5	61,1
Poprawa płynności finansowej	8,0	7,2	8,0	82,1	85,7	66,7
Splata innych kredytów/pożyczek bankowych	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Splata zobowiązań wobec inwestorów	1,6	2,0	0,0	16,1	23,8	0,0
Splata zobowiązań wobec kontrahentów	5,1	3,6	7,3	52,0	42,9	61,1

Odsetki nie sumują się do 100%. Możliwy wybór więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Tabela 15. Przyczyny nieubiegania się o kredyt – ogółem i według wielkości (jako % ogółu przedsiębiorstw w danej grupie)

Wyszczególnienie	ogółem	małe	średnie
Firma nie zamierza realizować inwestycji	33,5	37,2	22,0
Firma dysponowała wystarczającym kapitałem pochodzącym ze źródeł bezzwrotnych (np. z tarczy antycovidowej)	20,9	22,4	16,0
Firma dysponuje wystarczającym kapitałem własnym	56,7	59,6	49,3
Zbyt wysokie wymagania dotyczące zabezpieczenia kredytu	19,4	22,4	12,0
Brak zdolności finansowych do spłaty rat kredytu	5,1	5,6	3,3
Zbyt skomplikowane procedury ubiegania się o kredyt	14,0	17,2	6,0
Zbyt wysokie oprocentowanie kredytów	32,1	36,4	22,0
Niechęć do kolejnych zobowiązań – firma spłaca raty wcześniejszych kredytów/pożyczek/leasingów	22,1	25,6	15,3
Zbyt duże ryzyko związane z zaciąganiem kredytów	25,5	29,6	16,7
Zbyt krótki czas, na jaki udzielane są kredyty	6,0	7,2	4,7
Niestabilność przychodów	14,2	16,4	8,0
Inne (jakie?...)	5,4	5,2	6,7
nie wiem/trudno powiedzieć	0,7	0,4	2,0

Odsetki nie sumują się do 100%. Możliwy wybór więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



zaciągnąć je na okres do jednego roku (61,9% małych przedsiębiorstw; 55,6% średnich przedsiębiorstw). Blisko co trzecia mała firma chciała korzystać z kredytu przez okres od 1 do 5 lat, a 9,5% rozważało pozyskanie finansowania na dłuższy okres. W grupie średnich przedsiębiorstw, 22,2% planowało pozyskanie finansowania na okres od 1 do 5 lat. Tyle samo wynosił w tej zbiorowości odsetek nie będących w stanie określić pożądanego okresu kredytowania.

Uwzględniając kryterium okresu funkcjonowania przedsiębiorstwa, można było zaobserwować istotne różnice w podejściu do planowanego okresu kredytowania. Podmioty działające do 10 lat nie planowały zaciągania kredytów krótkoterminowych. Z kolei 55,6% z nich zamierzało pozyskać kredyt na działalność bieżącą na okres 1–5 lat, a 11,1% na dłuższy czas. W tej grupie ok. 30% badanych nie było jednak w stanie określić pożądanego przez nich okresu.

Przedsiębiorstwa o dłuższym stażu na rynku miały odmienne zdanie odnośnie planowanego okresu kredytowania – 76,7% z nich zamierzało zaciągnąć krótkoterminowy kredyt na działalność bieżącą, a 16,7% skorzystać z kredytu na okres 1–5 lat. Zaledwie 6,7% rozpatrywało wnioskowanie o kredyt na dłuższy okres.

Warto zauważyć, że brak planów odnośnie zaciągania kredytów bankowych miał swoje uzasadnienie (tabela 15). Przedsiębiorstwa najczęściej wskazywały bowiem na wystarczające im kapitały własne (43% ogółem; 59,6% małych firm; 49,3% średnich firm). Przyczyną tej sytuacji mogła być zarówno strategia finansowania oparta o własne zasoby, jak również dostęp do kapitału pochodzącego ze źródeł bezzwrotnych, np. z tarcz antykrzysowych w okresie pandemii COVID-19. Korzystanie z dotacji publicznych dotyczyło bowiem niemal 21% ogółu przedsiębiorstw, w tym 22,4% małych. Ponadto, 33,5% przedsiębiorstw nie zamierzało ubiegać się o kredyty, gdyż nie planowało realizacji inwestycji (22% średnich firm i 37% małych firm).

Co ważne, przedsiębiorstwa nie ubiegały się o kredyty ze względu na ich zbyt wysokie oprocentowanie (ponad 36% małych i 22% średnich firm). Ponadto, rezygnowały z nich z powodu ryzyka związanego z posiadaniem takiego zadłużenia, skomplikowanych procedur czy braku odpowiednich aktywów mogących stanowić zabezpieczenie. Te kwestie miały w szczególności znaczenie dla kształtowania decyzji małych przedsiębiorstw (odpowiednio: 29,6%, 17,2% i 22,4%) o nieubieganiu się o kredyty bankowe. Zbyt krótki okres kredytowania wydawał się natomiast czynnikiem w niewielkim stopniu wpływającym na opinie małych i średnich przedsię-

Tabela 16. Bariery w dostępie do kredytów bankowych (w %)

Wyszczególnienie	ogółem (n = 400)	wśród planujących kredyt (n = 63)	wśród nieplanujących kredytu (n = 306)
Brak informacji na temat możliwości finansowania kredytem	20,1	36,0	16,8
Skomplikowane i czasochłonne procedury pozyskania i obsługi kredytu	36,3	46,5	34,1
Mało aktywów mogących stanowić zabezpieczenie kredytu	23,8	33,2	21,7
Wysokie koszty odsetek i prowizji/opłat	66,6	80,1	62,8
Obawa przed trudnościami ze spłatą zadłużenia	38,1	41,3	38,2
Brak wymaganej ilości środków własnych	14,8	29,8	11,5
Inne	24,7	14,2	27,7

Odsetki nie sumują się do 100%. Możliwy wybór więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Tabela 17. Bariery w dostępie do kredytów bankowych, wg wielkości przedsiębiorstwa (w %)

Wyszczególnienie	małe	średnie
Brak informacji na temat możliwości finansowania kredytem	21,2	18,0
Skomplikowane i czasochłonne procedury pozyskania i obsługi kredytu	38,0	32,0
Mało aktywów mogących stanowić zabezpieczenie kredytu	26,0	15,3
Wysokie koszty odsetek i prowizji/opłat	71,6	56,0
Obawa przed trudnościami ze spłatą zadłużenia	41,2	27,3
Brak wymaganej ilości środków własnych	15,6	12,0
Inne	20,0	36,7

Odsetki nie sumują się do 100%. Możliwy wybór więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

biorstw w powyższym zakresie. Warto zauważyć, że badane podmioty generalnie oceniały się jako posiadające zdolność do spłaty ewentualnych zobowiązań z tytułu kredytów. Ograniczenie to dotyczyło bowiem zaledwie 5,6% małych i 3,3% średnich firm.

Wyniki badania ankietowego potwierdziły także występowanie pewnych barier w dostępie do kredytów bankowych, a zatem czynników zewnętrznych, pozostających poza możliwością oddziaływania samych respondentów (tabela 16). Przedsiębiorstwa w znaczącej większości wskazywały bowiem na zbyt wysokie dla nich koszty odsetek i prowizji. Problem ten dostrzegało 2/3 badanych, 80% planujących skorzystać z kredytu i niemal 63% tych, którzy zrezygnowali z jego zaciągania. W następnej kolejności trudne i czasochłonne okazały się dla nich procedury wnioskowania o kredyty i ich obsługi, a także obawa przed trudnościami ze spłatą zadłużenia. Problemy te miały podobne znaczenie w zbiorowościach małych i średnich przedsiębiorstw. Warto jednak dodać, że trudności związane z procedurami pozyskania i obsługi kredytu dotyczyły przede wszystkim podmiotów planujących zadłużenie (46,5%). Przedsiębiorstwa te także częściej wskazywały na brak wymaganej ilości środków własnych czy brak informacji na temat możliwości finansowania kredytem. W obu przypadkach odsetek wskazań istotnie przekraczał te, które dotyczyły ogółu badanych oraz tych, którzy nie planowali pozyskania kredytu w najbliższej przyszłości. Warto jeszcze odnieść się do kwestii aktywów posiadanych

przez przedsiębiorstwa, mogących stanowić zabezpieczenie spłaty kredytów. Problem zbyt niskiej ich wartości dotyczył niemal 24% ogółu badanych oraz co trzeciego planującego zaciągnięcie kredytu.

Analiza ograniczeń w dostępie do kredytów pozwoliła wskazać kilka różnic pomiędzy małymi i średnimi podmiotami (tabela 17). Małe przedsiębiorstwa częściej bowiem niż średnie uskarżały się na zbyt wysokie koszty odsetek i prowizji/opłat, bardziej obawiały się trudności związanych ze spłatą zadłużenia, jak również częściej miały niedostatek aktywów, mogących stanowić zabezpieczenie kredytu.

2.3.2. Uwarunkowania planów kredytowych na lata 2023-2025 – synteza

W celu podsumowania zaprezentowanych powyżej wyników, przeprowadzono analizę regresji logistycznej, szacującą prawdopodobieństwo posiadania przez przedsiębiorstwa planów kredytowych w 2023 roku, odnoszących się do: kredytu bez rozróżnienia jego rodzaju; kredytu na inwestycje; kredytu na działalność bieżącą. Uzyskane wyniki zaprezentowane zostały na wykresie 50. Wskazano na nim cechy przedsiębiorstw sprzyjające planowaniu zadłużania się w bankach (tzn. wzrost wartości cechy zwiększa prawdopodobieństwo posiadania planów kredytowych w 2023 roku). Szczegółowe wyniki estymacji, wraz z interpretacją wyników, zawarto w Aneksie.

**Wykres 50.** Uwarunkowania posiadania przez przedsiębiorstwa planów kredytowych (ogółem, na inwestycje i na działalność bieżącą) w 2023 roku, w świetle wyników analizy regresji logistycznej

Kredyt ogółem	Kredyt inwestycyjny	Kredyt na działalność bieżącą
▶ średnie przedsiębiorstwa; ▶ przychody 250 tys.-1 mln zł lub ponad 10 mln zł*; ▶ okres działalności do 10 lat*; ▶ lokalizacja - wieś; ▶ lokalny zasięg działalności; ▶ przeciętna lub dobra wiarygodność kredytowa; ▶ korzystanie z kredytu w przeszłości; ▶ doświadczanie (obecnie) problemów ze spłatą zobowiązań; ▶ ponoszenie straty w ostatnich 7 latach; ▶ korzystanie po 2015 r. z leasingu lub wkładu właścicieli; ▶ niekorzystanie z dotacji rządowych/samorządowych/unijnych; ▶ brak obaw przed trudnościami ze spłatą zadłużenia; ▶ brak wymaganej ilości środków własnych jako bariera; ▶ większy spadek popytu; ▶ większy wpływ wzrostu stóp procentowych; ▶ niższy wzrost kosztów; ▶ trudności z prowadzeniem bieżącej działalności; ▶ nie sprzyja - inflacja.	▶ średnie przedsiębiorstwa; ▶ okres działalności do 10 lat; ▶ międzynarodowy zasięg działalności; ▶ przychody 250-500 tys. zł lub ponad 10 mln zł*; ▶ korzystanie z kredytu w przeszłości; ▶ niedoświadczanie (obecnie) problemów ze spłatą zobowiązań; ▶ korzystanie po 2015 r. z leasingu; ▶ niekorzystanie po 2015 r. z faktoringu i dotacji; ▶ większy wpływ wzrostu stóp procentowych; ▶ większe trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności; ▶ pogorszenie sytuacji finansowej; ▶ mniejszy wzrost kosztów.	▶ przychody 250-500 tys. zł i ponad 10 mln zł*; ▶ okres działalności do 10 lat*; ▶ doświadczanie (obecnie) problemów ze spłatą zobowiązań; ▶ korzystanie z kredytu w przeszłości; ▶ wiarygodność kredytowa dobra lub przeciętna; ▶ mniejsza niepewność co do sytuacji gospodarczej i politycznej w Polsce; ▶ większa podatność firmy na wahania i nieprzewidywalność kursu walutowego; ▶ mniejsze trudności z prowadzeniem bieżącej działalności; ▶ skorzystanie z pomocy publicznej, dotacji unijnych itp.; ▶ nie pogorszenie sytuacji finansowej.

* czynnik istotny (*ceteris paribus*) wyłącznie w modelu uwzględniającym tylko cechy metryczkowe.

Źródło: Wyniki estymacji modeli 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b – Aneks, pkt 2.



Tabela 18. Odsetek przedsiębiorstw korzystających z alternatywnych (względem kredytów bankowych) form finansowania (w %)

Formy finansowania	ogółem	małe	średnie
Leasing	54,3	58,0	46,7
Kredytowanie przez kooperantów lub dostawców	12,2	11,2	17,3
Faktoring	10,7	11,2	10,7
Dotacje rządowe/samorządowe/unijne	51,5	49,2	58,0
Emisja obligacji	3,0	4,0	0,7
Emisja udziałów lub akcji	7,5	8,8	7,3
Wkład właścicieli	28,8	29,2	26,0
Finansowanie przez aniołów biznesu lub venture capital	1,5	0,8	2,7
Pożyczka od rodziny lub znajomych	5,8	4,8	7,3
Inne	1,0	0,8	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

Tabela 19. Odsetek przedsiębiorstw ogółem niekorzystających z innych form finansowania po 2015 roku, wg powodów (w %)

Formy finansowania	Nie znam	Brak zainteresowania	Skomplikowane procedury	Zbyt wysokie koszty	Drogie lub skomplikowane zabezpieczenie	Wnioskowanie z otrzymaniem odmowy	Nie wiem
Leasing	11,0	65,4	12,6	11,0	4,4	2,7	0,0
Kredytowanie przez kooperantów lub dostawców	12,8	77,2	4,8	3,4	1,7	1,1	0,6
Faktoring	9,8	74,8	7,6	8,7	2,8	1,1	0,0
Dotacje rządowe/samorządowe/unijne	11,9	59,8	25,3	0,0	1,5	3,1	1,0
Emisja obligacji	15,2	74,5	8,0	3,1	1,0	1,0	0,5
Emisja udziałów lub akcji	16,8	72,4	7,3	4,1	0,5	1,4	0,8
Wkład właścicieli	12,1	82,9	0,0	1,8	0,4	0,0	3,2
Finansowanie przez aniołów biznesu lub venture capital	40,5	53,6	2,8	1,3	0,3	1,3	0,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



2.4. Alternatywne źródła finansowania

Wyniki badania ankietowego pozwoliły także odnieść się do korzystania przez analizowane przedsiębiorstwa z innych form finansowania niż kredyty bankowe (tabela 18).

Najczęstszą, alternatywną wobec kredytu, formą finansowania był leasing, wskazywany przez 54,3% przedsiębiorstw ogółem, w tym 58% małych oraz 46,7% średnich. Był on wybierany niemal dwukrotnie częściej przez podmioty działające na rynku ponad 10 lat niż przez podmioty relatywnie młode. W przekroju sektorowym nie zaobserwowano jednak istotnych różnic w odniesieniu do korzystania z leasingu. Warto jednak dodać, iż relatywnie często wskazywały go przedsiębiorstwa z sekcji „Handel, naprawa pojazdów samochodowych”, zaś relatywnie rzadko - „Obsługa rynku nieruchomości”.

Kolejne pod względem znaczenia były dotacje (deklarowane przez: 51,5% przedsiębiorstw ogółem; 49,2%

małych; 58,0% średnich), jak również wkład wnoszony przez właścicieli (deklarowany przez: 28,8% przedsiębiorstw ogółem; 29,2% małych; 26% średnich). Przedsiębiorstwa działające nie dłużej niż 10 lat wyraźnie częściej wskazywały na korzystanie z dotacji niż starsze podmioty. Ta forma finansowania była szczególnie preferowana przez respondentów z sekcji: „Edukacja”, „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” oraz „Transport i gospodarka magazynowa”. Najrzadziej natomiast wybierali ją reprezentanci sekcji „Pozostała działalność usługowa”. Także wkład właścicieli częściej dotyczył przedsiębiorstw z relatywnie krótkim okresem funkcjonowania. Ta forma finansowania była ceniona głównie przez podmioty z sekcji „Zakwaterowanie i gastronomia”. Najrzadziej deklarowały ją natomiast firmy z branży „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna”. Warto dodać, że blisko co dziesiąte przedsiębiorstwo korzystało z faktoringu oraz kredytowania przez kooperantów lub dostawców.

Najrzadziej występującą formą finansowania było natomiast wsparcie aniołów biznesu oraz venture capi-

Tabela 20. Odsetek małych przedsiębiorstw niekorzystających z innych form finansowania po 2015 roku, wg powodów (w %)

Formy finansowania	Nie znam	Brak zainteresowania	Skomplikowane procedury	Zbyt wysokie koszty	Drogie lub skomplikowane zabezpieczenie	Wniośkowanie z otrzymaniem odmowy	Nie wiem
Leasing	9,5	65,7	16,2	7,6	5,7	3,8	0,0
Kredytowanie przez kooperantów lub dostawców	13,5	75,7	5,0	3,6	1,8	1,8	0,5
Faktoring	10,4	75,1	6,3	7,2	2,3	1,8	0,0
Dotacje rządowe/samorządowe/unijne	14,2	59,8	22,0	0,0	1,6	3,9	0,8
Emisja obligacji	15,0	75,0	7,5	2,5	0,8	1,7	0,4
Emisja udziałów lub akcji	16,7	73,2	7,5	2,6	0,4	1,8	0,4
Wkład właścicieli	9,8	83,8	0,0	2,3	0,0	0,0	4,0
Finansowanie przez aniołów biznesu lub venture capital	43,4	49,6	3,3	1,6	0,0	2,0	0,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

tal (skorzystało z nich mniej niż 2% podmiotów, w tym małych i średnich). Przedsiębiorstwa rzadko także polegały na emisji obligacji (odpowiednio: 7,5% podmiotów ogółem; 8,8% małych; 7,3% średnich), pożyczkach od rodziny lub znajomych (odpowiednio: 5,8% podmiotów ogółem; 4,8% małych; 7,3% średnich) czy emisji akcji i udziałów (odpowiednio: 7,5% podmiotów ogółem; 8,8% małych; 7,3% średnich).

Warto zauważyć, że znaczenie poszczególnych form finansowania dla średnich podmiotów niekorzystających z kredytów bankowych było podobne jak dla małych przedsiębiorstw.

Uzupełniając powyższe wnioski warto dodać, że podmioty korzystające z kredytów częściej niż niekorzystające z nich, finansowały się: leasingiem (68,9% vs. 35,4%), faktoringiem (18,5% vs. 1,1%), kredytami od kooperantów lub dostawców (14,9% vs. 9%) oraz pożyczkami od rodziny lub znajomych (9% vs. 1,7%). Pozostałe źródła finansowania (w tym dotacje) były wskazywane równie często w obydwu powyższych zbiorowościach.

Brak zainteresowania okazał się główną przyczyną niekorzystania z alternatywnych do kredytów bankowych form finansowania (tabela 19). Dotyczył on jednak w większym stopniu podmiotów działających relatywnie krótko (do 10 lat), jak również z sekcji: „Obsługa rynku nieruchomości” oraz „Budownictwo”. W dalszej kolejności przedsiębiorstwa wskazywały na skomplikowane procedury, w szczególności w przypadku leasingu oraz dotacji (odpowiednio: 12,6% oraz 25,3%). Natomiast odnosząc się do powodów niekorzystania ze wsparcia kooperantów lub dostawców, faktoringu, emisji obligacji, emisji udziałów i akcji, czy wsparcia aniołów biznesu lub venture capital, znacząca część respondentów przyznała, iż brak im wiedzy na temat tych form finansowania (odpowiednio: 12,8%; 9,8%; 15,2%; 16,8%; 2,1%; 40,5%). Warto jednak podkreślić, że nie zaobserwowano istotnych różnic w powyższym zakresie pomiędzy firmami o stażu rynkowym do 10 lat oraz starszymi. Brak znajomości zasad finansowania stanowił natomiast problem głównie przedsiębiorstw z sekcji „Obsługa rynku nieruchomości”. W najmniejszym stopniu doty-

Tabela 21. Odsetek średnich przedsiębiorstw niekorzystających z innych form finansowania po 2015 roku, wg powodów (w %)

Formy finansowania	Nie znam	Brak zainteresowania	Skomplikowane procedury	Zbyt wysokie koszty	Drogie lub skomplikowane zabezpieczenie	Wnioskowanie z otrzymaniem odmowy	Nie wiem
Leasing	13,0	63,6	7,8	19,5	2,6	1,3	0,0
Kredytowanie przez kooperantów lub dostawców	12,1	82,3	3,2	2,4	1,6	0,0	2,4
Faktoring	8,2	76,1	11,9	11,9	5,2	0,0	0,7
Dotacje rządowe/samorządowe/unijne	6,3	54,7	39,1	0,0	3,1	1,6	1,6
Emisja obligacji	18,1	71,8	10,7	4,7	1,3	0,0	1,3
Emisja udziałów lub akcji	18,0	70,5	5,8	6,5	0,7	1,4	2,2
Wkład właścicieli	17,1	79,3	0,9	1,8	0,9	0,9	0,9
Finansowanie przez aniołów biznesu lub venture capital	33,6	62,3	1,4	1,4	1,4	0,0	2,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.



Tabela 22. Korzystanie z innych form finansowania przez przedsiębiorstwa ogółem po 2015 roku, w powiązaniu: (a) z wynikami finansowymi, (b) z sytuacją płynnościową (w %)

Wyszczególnienie	Strata netto w ostatnich 7 latach		Problemy ze spłatą zobowiązań (aktualnie)	
	Tak	Nie	Tak	Nie
Leasing	65,7	49,1	56,0	54,0
Kredytowanie przez kooperantów lub dostawców	19,4	9,9	32,0	9,4
Faktoring	18,5	8,1	24,0	8,9
Dotacje rządowe/samorządowe/unijne	55,6	50,9	34,0	54,0
Emisja obligacji	2,8	3,2	0,0	3,4
Emisja udziałów lub akcji	5,6	8,5	12,0	6,9
Wkład właścicieli	39,8	25,1	48,0	25,7
Finansowanie przez aniołów biznesu lub venture capital	0,0	2,1	0,0	1,7
Pożyczka od rodziny lub znajomych	6,5	5,7	8,0	5,4
Inne	0,0	1,1	4,0	0,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

czył zaś przedsiębiorstw z sekcji: „Budownictwo”, „Transport i gospodarka magazynowa” oraz „Administrowanie i działalność wspierająca”.

W tabeli 20 zaprezentowane zostały przyczyny rezygnacji z innych form finansowania przez małe przedsiębiorstwa. Choć dominował wśród nich powód określony jako brak zainteresowania, w przypadku dotacji i leasingu poważną przyczyną okazały się skomplikowane procedury, a dla pozostałych form finansowania – brak wiedzy na ich temat.

Również podmioty średniej wielkości (tabela 21) najczęściej wskazywały brak zainteresowania jako przyczynę niekorzystania z innych form finansowania niż kredyty bankowe. Warto zauważyć, że w przypadku dotacji, faktoringu czy emisji obligacji, relatywnie często wskazywano na skomplikowane procedury. W odniesieniu do leasingu i faktoringu, uwagę zwróciły także zbyt wysokie ich koszty, zgłaszane przez odpowiednio co piąte i co dziesiąte

przedsiębiorstwo. W większości przypadków częstym powodem był także brak wiedzy na temat innych form finansowania.

Warto zauważyć, że podmioty, które po 2015 roku wykazały stratę, chętniej korzystały z niektórych form finansowania. Wyniki badania wykazały, iż częściej polegały one na leasingu (65,7%), kredytowaniu przez kooperantów lub dostawców (19,4%) oraz wkładzie właścicieli (39,8%) niż przedsiębiorstwa osiągające wówczas zyski (odpowiednio: 49,1%; 9,9%; 25,1%). Porównując zaś podmioty doświadczające obecnie problemów płynnościowych z tymi, które ich nie wykazywały należało stwierdzić, iż pierwsze z nich chętniej korzystały z kredytowania przez kooperantów lub dostawców (32% w porównaniu do 9,4%), faktoringu (24% w porównaniu do 8,9%), wkładu właścicieli (48,9% w porównaniu do 25,7%). Natomiast firmy nieposiadające problemów ze spłatą zobowiązań częściej były zasilane dotacjami (54% w porównaniu do 34%).

Podsumowanie





Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego dostarczyły wiedzy na temat funkcjonowania oraz planów na przyszłość małych i średnich przedsiębiorstw, a przede wszystkim roli kredytów bankowych w finansowaniu ich bieżącej i długookresowej działalności.

Korzystanie z kredytów bankowych po 2015 roku

Po 2015 roku, ponad połowa małych i średnich przedsiębiorstw, prowadzących działalność w różnych branżach gospodarki, korzystała z kredytów bankowych. Z przeprowadzonego badania wynika jednak, że relatywnie niewielki odsetek podmiotów (16,5%) korzystał z obu form kredytowania – na inwestycje i działalność bieżącą. Ponadto, stosunkowo dużo podmiotów decydowało się wyłącznie na jedną z nich. Dowodzi to dużego potencjału rozwojowego działalności kredytowej banków, zakładając, iż znacząca część przedsiębiorstw posiadała zdolność kredytową. Warto dodać, że wyniki badania pozwoliły wnioskować o zróżnicowanej sytuacji finansowej przedsiębiorstw z poszczególnych branż w latach 2016–2022. Wyraźnie dobra cechowała podmioty prowadzące działalność z zakresu budownictwa, informacji i komunikacji, czy obsługi rynku nieruchomości. Należy podkreślić, że relatywnie mało ówczesnych kredytobiorców wykazywało problemy z terminową spłatą posiadanych zobowiązań.

Zaciąganie kredytów bankowych a sytuacja makroekonomiczna i polityczna

Jak wskazano powyżej, zainteresowanie przedsiębiorstw kredytami na działalność bieżącą było wyraźnie większe w latach słabszej koniunktury. Otrzymywały go jednak częściej firmy doświadczające strat netto w badanym okresie (w większości przypadków trzykrotnie). Należy zatem ocenić je jako relatywnie słabe, obawiające się problemów z ówczesną płynnością finansową. Warto zauważyć, że najczęstszą formą takiego kredytu była linia kredytowa, wyjątkowo tania w początkowych latach i stanowiąca dobre zabezpieczenie przed powyższą sytuacją. Co ważne, w badanym okresie kredyty na działalność bieżącą nie służyły przedsiębiorstwom do spłaty innych kredytów czy pożyczek bankowych. Odnosząc się do liczby zawieranych umów kredytowych należy stwierdzić, że spadała ona głównie w latach zaostrzania przez banki polityki kredytowej oraz rosnących kosztów kredytowania, a zatem

w warunkach destabilizacji sytuacji makroekonomicznej, w tym działań rządu (programów wspierania przedsiębiorstw oraz zapobiegania obniżaniu popytu konsumpcyjnego), a także banku centralnego (podwyższania stopy referencyjnej).

Kredyty na działalność inwestycyjną zaciągano w podokresach lepszych i gorszych uwarunkowań makroekonomicznych. Potwierdza to szczególne zainteresowanie nimi przedsiębiorstw z sekcji „Budownictwo” w pierwszym roku pandemii COVID-19. W warunkach słabszej koniunktury, optymistyczne spojrzenie w przyszłość sprzyjało częstszemu zadłużaniu się przedsiębiorstw zdrowych, a zatem nieponoszących strat w badanym okresie, które liczyły na realizację opłacalnych przedsięwzięć inwestycyjnych. Preferencje co do przeznaczania środków z kredytów okazały się jednak różne w populacjach małych i średnich podmiotów. Firmy małe najczęściej zaciągały bowiem kredyty inwestycyjne w celu zakupu środków trwałych, w tym środków transportu, maszyn, urządzeń, czy linii technologicznych. Z kolei firmy średnie najczęściej decydowały się na nie, by dokonać zakupu, budowy, remontu czy modernizacji nieruchomości. Spadki liczby zawieranych umów o kredyty inwestycyjne były widoczne w latach blokowania przez rząd dostępu do funduszy unijnych. Należy jednak dodać, że występowały one także w sytuacji pogarszania się koniunktury, destabilizacji gospodarczej (np. przez zmianę przepisów podatkowych) czy zaostrzania polityki kredytowej przez banki.

Powody niezawierania umów o kredyty bankowe

Blisko połowa badanych przedsiębiorstw (44,5%) nie korzystała z kredytów bankowych po 2015 roku, tłumacząc tę sytuację głównie posiadaniem wystarczających kapitałów własnych lub pochodzących z bezzwrotnej pomocy publicznej. Z drugiej jednak strony, zamrożenie funduszy unijnych wpłynęło na spadek liczby zawieranych umów o kredyty inwestycyjne. Nie można zatem jednoznacznie ocenić znaczenia pomocy publicznej dla kształtowania się popytu na kredyty. Należy także podkreślić, że wiele przedsiębiorstw nie zdecydowało się na realizację nowych inwestycji po 2015 roku, co także negatywnie wpływało na zainteresowanie kredytowaniem przez banki. Ponadto, pewien odsetek firm, w szczególności małych, obawiał się zaciągać je przez wzgląd na złe doświadczenia innych firm, szczególnie jeżeli doświadczyły niestabilności przychodów lub miały



niską zdolność kredytową. Spośród wszystkich powodów zniechęcających przedsiębiorstwa do zadłużania się w bankach, jeden pozostawał częściowo w gestii kredytodawców – zbyt wysokie oprocentowanie. Należy jednak pamiętać, iż na jego poziom wpływały wówczas głównie decyzje Rady Polityki Pieniężnej.

Wyniki badania ujawniły zatem niechęć pewnych przedsiębiorstw do korzystania z kredytów bankowych. Zaniechanie budowania pozytywnej historii kredytowej może w ich przypadku stać się barierą dalszego rozwoju, w sytuacji gdy samofinansowanie staje się niewystarczające.

W okresie objętym badaniem, odmowy udzielania kredytów przez banki były rzadkie. Dotyczyły one 1,3% respondentów wnioskujących o kredyty na działalność bieżącą oraz 1,6% wnioskujących o kredyty na inwestycje. W większości przypadków, powodem odmowy kredytu inwestycyjnego była niezadowalająca kondycja finansowa wnioskodawcy, zbyt duże ryzyko lub skala projektu. W odniesieniu do kredytów na działalność bieżącą, jako główny powód odmowy wskazywano branżę, w jakiej działało przedsiębiorstwo.

Przypadki rezygnacji przedsiębiorstw z podpisywania umów kredytowych okazały się szczególnie rzadkie. Wśród respondentów uczestniczących w badaniu ankietowym sytuacja ta wystąpiła jedynie raz w odniesieniu do kredytu inwestycyjnego (ze względu na zmianę planów inwestycyjnych) oraz dwa razy w przypadku kredytów na działalność bieżącą (w związku ze zbyt wysokim oprocentowaniem oraz ustaniem powodu ubiegania się o finansowanie). W powyższych przypadkach uwagę zwróciło niezadowolenie wnioskujących o kredyty z wymaganego przez banki wkładu własnego, opłat i prowizji, a także kwoty kredytu.

Problematyczne warunki umów kredytowych

Warunki umów kredytowych, które najczęściej nie odpowiadały oczekiwaniom przedsiębiorstw można w dużym stopniu wiązać z zacieśnianiem polityki kredytowej przez NBP (tj. podwyższaniem stopy referencyjnej). Na zbyt wysokie oprocentowanie kredytów wskazało 12,4% przedsiębiorstw – kredytobiorców, przy czym okazało się ono szczególnie dotkliwe w sub-populacji małych podmiotów (17,9%). W dalszej kolejności firmy wyrażały

niezadowolenie z poziomu prowizji i opłat (8,5% przedsiębiorstw – kredytobiorców), także głównie w sub-populacji małych (11,6%). Trzecią często sygnalizowaną niedogodnością była sama kwota przyznanego kredytu (6,1% przedsiębiorstw – kredytobiorców), którą przede wszystkim małe podmioty postrzegały jako zbyt niską.

Należy zatem stwierdzić, że w warunkach zwiększonej niepewności oraz makroekonomicznej niestabilności, wrażliwość na warunki umowne w szczególności cechowała przedsiębiorstwa zaliczane do małych.

Zjawiska nieterminowej spłaty i nadpłacania kredytów

Problemy ze spłatą kredytów bankowych wykazywało 5,6% podmiotów, które korzystały z nich po 2015 roku. Nieco wyraźniej dotyczyły one kredytów inwestycyjnych (5,9%) niż na działalność bieżącą (4,5%).

Co ciekawe, średnie przedsiębiorstwa cechowały się nieco gorszą spłacalnością kredytów. W tej zbiorowości odsetek spłacających kredyty inwestycyjne po terminie wynosił 7,3%, a na działalność bieżącą – 5,6%. Natomiast w zbiorowości małych przedsiębiorstw, udziały te kształtowały się następująco: 5,6% oraz 4,3%.

Sytuację odwrotną, a zatem nadpłacanie kredytów w warunkach rosnących rynkowych stóp procentowych należało uznać za zjawisko rzadkie, bowiem dotyczyło ono zaledwie 2,5% firm z kredytem inwestycyjnym oraz 1,3% firm z kredytem na działalność bieżącą.

Alternatywne źródła finansowania

Najczęstszą, alternatywną wobec kredytu, formą finansowania okazał się leasing, z którego korzystała ponad połowa przedsiębiorstw, częściej jednak małych, o dłuższej historii działalności.

Kolejne pod względem znaczenia były dotacje, z których po 2015 roku korzystała przeważająca część przedsiębiorstw ogółem (częściej średnich), jak również wkład wnoszony przez właścicieli (ważny dla co trzeciego przedsiębiorstwa). Co ciekawe, oba wskazane źródła finansowania cieszyły się większą popularnością wśród relatywnie młodych podmiotów, z wybranych branż gospodarki.



Najrzadziej deklarowaną przez przedsiębiorstwa formą finansowania było natomiast wsparcie aniołów biznesu oraz venture capital. Do rzadko stosowanych należały zaś emisja obligacji, pożyczki od rodziny (znajomych) oraz emisja akcji i udziałów.

Uzupełniając powyższe wnioski warto dodać, że podmioty korzystające z kredytów częściej niż niekorzystające z nich, finansowały się: leasingiem, faktoringiem, kredytami od kooperantów lub dostawców oraz pożyczkami od rodziny (znajomych). Pozostałe źródła, w tym dotacje, były wskazywane równie często w obydwu powyższych zbiorowościach.

Brak zainteresowania i skomplikowane procedury należały do najczęściej wymienianych powodów niekorzystania z alternatywnych form finansowania. Warto zauważyć, że znaczna część respondentów nie korzystała ze wsparcia kooperantów lub dostawców, faktoringu, emisji obligacji, emisji udziałów i akcji, czy wsparcia aniołów biznesu lub venture capital, ze względu na deficyt wiedzy w ich zakresie.

Wyniki badania potwierdziły, iż podmioty, które po 2015 roku wykazały stratę, chętniej korzystały z leasingu, kredytowania przez kooperantów lub dostawców oraz wkładu właścicieli. Z kolei doświadczający problemów płynnościowych chętniej korzystali z kredytowania przez kooperantów lub dostawców, faktoringu oraz wkładu właścicieli. Firmy nieposiadające problemów ze spłatą zobowiązań, były natomiast częściej zasilane dotacjami.

Determinanty skłonności do zaciągania kredytów po 2015 roku

Analiza czynników determinujących skłonność przedsiębiorstw (ogółem małych i średnich) do zaciągania kredytów po 2015 roku, przeprowadzona z wykorzystaniem metody regresji logistycznej, pozwoliła wnioskować o istotności wybranych cech metryczkowych przedsiębiorstw, ich sytuacji finansowej i doświadczenia z korzystaniem z innych źródeł finansowania, a także uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych.

Lista szczegółowych czynników okazała się nieco inna dla kredytów na inwestycje i kredytów na działalność bieżącą. Warto podkreślić, że w obu przypadkach istotna okazała się lokalizacja siedziby przedsiębiorstw, przy czym większą skłonność do zaciągania kredytów na inwestycje miały podmioty z najmniejszych oraz dużych miast (pow. 100 000

mieszkańców), a do zaciągania kredytów na działalność bieżącą – z miast średniej wielkości (liczących 50–100 tys. mieszkańców).

Odnosząc się do zasięgu działalności przedsiębiorstw, uwagę zwróciła większa skłonność do zaciągania kredytów inwestycyjnych wśród tych o zasięgu międzynarodowym, zaś obrotowych – o zasięgu co najwyżej krajowym.

Wyniki badania potwierdziły, iż doświadczanie strat netto w ostatnich siedmiu latach istotnie zwiększało skłonność do zaciągania kredytów na działalność bieżącą, natomiast ich brak zwiększał skłonność do zaciągania kredytów inwestycyjnych.

Co ciekawe, przedsiębiorstwa finansujące się faktoringiem wykazywały mniejszą skłonność do zaciągania obu rodzajów kredytów bankowych.

Do innych czynników zwiększających prawdopodobieństwo zaciągania kredytów inwestycyjnych, lecz nie obrotowych, należało zaliczyć wielkość firmy (w szczególności średnią) oraz dostępność kredytowania przez dostawców i kontrahentów.

Z kolei wśród czynników stymulujących skłonność do zaciągania kredytów na działalność bieżącą należało wskazać osiągnięcie relatywnie wysokich przychodów. Warto jednak dodać, że częściej byli to przedsiębiorcy wskazujący na bariery kredytowania w sektorze bankowym, takie jak wysokie koszty odsetek, opłat, prowizji czy niewystarczająca informacja o ofertach kredytów.

W przypadku znaczenia otoczenia zewnętrznego, krótki okres objęty badaniem może tłumaczyć brak istotności inflacji i poziomu stóp procentowych dla podejmowania przez przedsiębiorstwa decyzji o nowych kredytach. Spośród czynników charakteryzujących otoczenie zewnętrzne, istotnymi determinantami, choć o przeciwnym kierunku oddziaływania na skłonność do zaciągania kredytów inwestycyjnych oraz kredytów na działalność bieżącą okazały się: kształtowanie się podaży na rynku pracy (możliwości zatrudniania osób o odpowiednich kwalifikacjach) czy popyty. Dla zaciągania kredytów na działalność bieżącą istotna okazała się także nasilająca niepewność co do rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej.

W przypadku wewnętrznych uwarunkowań, uwagę zwróciła odmiennność czynników warunkujących zaciąganie obu analizowanych kredytów. Skłonność



do zaciągania kredytów inwestycyjnych okazała się większa w przedsiębiorstwach nie doświadczających problemów kadrowych i korzystających z wakacji kredytowych (dostępnych w okresie pandemii COVID-19). Z kolei skłonność do zaciągania kredytów na działalność bieżącą była większa w firmach doświadczających problemów z prowadzeniem działalności, o niższej innowacyjności, ale także wyróżniających się brakiem przekształceń własnościowych. Uwarunkowania wewnętrzne korzystania z kredytów ogółem (niezależnie od rodzaju) stanowiły natomiast wypadkową czynników wymienionych powyżej dla obu kredytów, przy dodatkowej istotności stabilności przepisów prawa.

Determinanty skłonności do zaciągania kredytów w nadchodzących latach

Dla planowania zaciągania kredytów w najbliższych trzech latach znaczenie miały zarówno cechy metryczkowe małych i średnich przedsiębiorstw, jak i ich sytuacja finansowa i doświadczenia z innymi źródłami finansowania, a także uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne.

Część czynników okazała się istotna dla kształtowania skłonności przedsiębiorstw do korzystania z obu analizowanych kredytów w przyszłości. Takie znaczenie miały posiadane doświadczenie z kredytowaniem, zwiększające prawdopodobieństwo zaciągania nowych kredytów. Należy podkreślić, że istotne były także problemy w spłacie owych zobowiązań. Planowaniu zaciągania kredytów inwestycyjnych sprzyjał jednak ich brak, podczas gdy kredyty obrotowe stanowiły sposób na ich rozwiązanie.

W przypadku kredytów na inwestycje, bardziej zainteresowane nimi w nadchodzących latach były firmy o większym potencjale, a zatem średnie, o dłuższej historii rynkowej, prowadzące działalność na skalę międzynarodową oraz osiągające przychody powyżej 10 mln. W przeszłości często finansowały się one leasingiem, faktoringiem i dotacjami. Uwagę zwróciły jednak ich trudności z prowadzeniem bieżącej działalności, jak i pogorszenie sytuacji finansowej. Z drugiej strony były one dotąd mniej obciążone wzrostem kosztów, a zatem ich bieżące problemy związane były z innymi czynnikami. Na podstawie analizy macierzy korelacji można było stwierdzić, iż wiązały się one przede wszystkim ze zbytem towarów i usług.

Dla posiadania planów korzystania z kredytów na

działalność bieżącą w nadchodzących latach, statystycznie istotne okazały się okres prowadzenia działalności i wielkość przychodów. Bardziej zainteresowane nimi były bowiem firmy o dłuższej historii i relatywnie wysokich przychodach. Małe i średnie przedsiębiorstwa realnie oceniały przy tym swoje szanse na ich pozyskanie, o czym świadczyła ich co najmniej przeciętna wiarygodność kredytowa. Należy dodać, że plany zaciągania kredytów na działalność bieżącą częściej miały te przedsiębiorstwa, które były podatne na wahania i nieprzewidywalność kursu walutowego, lecz słabiej dostrzegały niepewność rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej. Tym samym firmy o większej wrażliwości na sytuację geopolityczną, m.in. związaną z wojną w Ukrainie, były mniej chętne do kredytowania obrotu w przyszłości, zaś te obawiające się niekorzystnych trendów kursu walutowego wołały zabezpieczać się dodatkowymi środkami, nawet jeśli miałyby się to wiązać z dodatkowymi kosztami odsetek. Planowanie zaciągania kredytów na działalność bieżącą było także większe wśród firm, które generalnie nie miały problemów z prowadzeniem działalności a ich sytuacja finansowa była stabilna, w tym beneficjentów pomocy publicznej i dotacji unijnych. Wskazuje to zatem, iż małe i średnie przedsiębiorstwa nie traktowały planów kredytowych jako remedium na już istniejące problemy.

Patrząc na całościowo na analizowane plany przedsiębiorstw, można było dostrzec negatywny wpływ inflacji, a jednocześnie większe zainteresowanie kredytami bankowymi ze strony firm zlokalizowanych na obszarach wiejskich, o lokalnym zasięgu działalności, ponoszących straty netto w siedmioletnim okresie poprzedzającym badanie, a także nieobawiających się problemów z ich spłatą.

Rekomendacje

Blisko połowa małych i średnich przedsiębiorstw nie korzystała z kredytów bankowych. Tak duży ich odsetek sugerował potencjał rozwojowy tej sfery działalności banków. Identyfikacja czynników ograniczających zaciąganie kredytów bankowych skłoniła jednak do rewizji powyższego poglądu.

Przeprowadzone badanie potwierdziło bowiem istotność znaczenia sytuacji makroekonomicznej, w tym koniunktury gospodarczej oraz sytuacji na rynku finansowym, dla zaciągania przez małe oraz średnie przedsiębiorstwa kredytów na działalność bieżącą oraz na inwestycje. Czynnikiem warunkującym brak

zainteresowania kredytami była także niechęć przedsiębiorstw do inwestowania. Odwrócenie spadkowej tendencji w kształtowaniu stopy inwestycji jest jednak możliwe wyłącznie w sprzyjających warunkach makroekonomicznych i przy odpowiedniej polityce rządu, ukierunkowanej na stabilizowanie otoczenia przedsiębiorstw niefinansowych. Należy zatem podkreślić, iż powyższe czynniki pozostają poza sferą oddziaływania zarówno pojedynczych banków, jak i całego sektora bankowego.

Część analizowanych przedsiębiorstw tłumaczyła brak zainteresowania kredytami bankowymi posiadaniem wystarczających kapitałów własnych oraz pochodzących z bezzwrotnych dotacji, powszechnych w okresie pandemii COVID-19. **Bazowanie na źródłach finansowania o ograniczonej dostępności w czasie skłania zatem do rekomendowania bankom oraz związkom branżowym (reprezentującym podmioty gospodarcze) uświadamiania przedsiębiorcom znaczenia historii kredytowej dla dostępności oraz warunków finansowania w bankach, które z czasem może okazać się kluczowe dla ich działalności oraz rozwoju.**

Jedynie niewielki odsetek przedsiębiorstw sygnalizował przyczyny rezygnacji z kredytów, które przynajmniej częściowo pozostawały pod kontrolą banków. Niektóre z nich, głównie małe, wskazały bowiem na zbyt skomplikowane procedury ubiegania się o kredyty, zbyt wysokie oprocentowanie, opłaty i prowizje, a także zbyt niskie dostępne ich kwoty. **Mając świadomość czynników kształtujących powyższe warunki, zasadne jest jedynie rekomendo-**

wanie bankom przeglądu wewnętrznych procedur związanych z kredytowaniem, w szczególności małych przedsiębiorstw.

W przypadku kredytów na działalność bieżącą, uwagę zwróciło większe dotąd zainteresowanie nimi wśród relatywnie słabych ekonomicznie przedsiębiorstw, w podokresach pogorszonej koniunktury. Choć nie przyczyniły się one do znacznego obniżenia jakości owych ekspozycji w bankach, obserwowane pogarszanie się koniunktury gospodarczej może tę sytuację istotnie zmienić. **Szczególnego znaczenia nabiera zatem weryfikacja zabezpieczania takich kredytów.**

Wyniki badania nie potwierdziły, by przyczyną ograniczonego korzystania z kredytów bankowych było zbyt restrykcyjne podejście banków do oceny wniosków kredytowych. **Trudno jednak sformułować rekomendacje dla sektora bankowego w powyższym zakresie.**

Wyniki modelowania ekonometrycznego pozwoliły natomiast ukierunkować uwagę na te przedsiębiorstwa, które nie wykazywały dotąd wyraźnego zainteresowania kredytami. **Odpowiednie kształtowanie relacji i lepsze dostosowanie ofert kredytowych w szczególności do potrzeb firm małych – także pod względem przychodów, o relatywnie krótkiej historii, działających na relatywnie małą skalę i stroniących od zewnętrznych form finansowania rynkowego, a także nie posiadających dostępu do kredytów kupieckich, może istotnie wpłynąć na ich postawy względem zadłużania się w bankach.**

Spis literatury





1. Abuka, C., Alinda, R.K., Minoiu, C., Peydró, J.L., & Presbitero A.F. (2019). Monetary Policy and Bank Lending in Developing Countries: Loan applications, rates, and real effects. *Journal of Development Economics*, 139, 185–202. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2019.03.004>.
2. Ali, S., Yousaf, I., & Naveed M. (2020). Role of Credit Rating in Determining Capital Structure: Evidence from non-financial sector of Pakistan. *Studies of Applied Economics*, 38(3), 1–13. <https://doi.org/10.25115/eea.v38i3.3066>.
3. Baltacı, N., & Ayaydin H. (2014). Firm, country and macroeconomic determinants of capital structure: Evidence from Turkish banking sector. *Emerging Markets Journal*, 3(3), 47–58. <https://doi.org/10.5195/emaj.2014.46>.
4. Baran, M. (2017). Leasing jako zewnętrzna forma finansowania działalności przedsiębiorstw. *Studia Ekonomiczne Prawne i Administracyjne*, 3, 33–46.
5. Bednarz, J., & Gostomski, E. (2006). Finansowanie działalności gospodarczej. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
6. Białek-Jaworska, A. & Nehrebecka, N. (2014). Rola kredytu bankowego w finansowaniu przedsiębiorstw w Polsce w latach 1995-2011. *Nauki o Finansach*, 3(20), 61–101.
7. Bolton, P., Freixas, X., Gambacorta, L., & Mistrulli, P.E. (2016). Relationship and transaction lending in a crisis. *Review of Financial Studies*, 29(10), 2643–2676. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhw041>.
8. Brunnermeier, M., & Krishnamurthy, A. (2020). The Macroeconomics of Corporate Debt. *Review of Corporate Finance Studies*, 9(3), 656–665. <http://doi.org/doi:10.1093/rcfs/cfaa015>.
9. Danielak, W., & Gębska, K. (2017). Bariery rozwoju i kluczowe czynniki sukcesu małych i średnich przedsiębiorstw. *ZN PTE w Zielonej Górze*, 7, 83–96. <http://doi.org/10.26366/PTE.ZG.2017.102>.
10. Daniluk, M. (2013). Źródła finansowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw (teoria i praktyka). *Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie*, 7(1–4), 33–42.
11. De la Torre, A., Peria, M., & Schmukler S. (2010). Bank Involvement with Small and Medium Enterprises: Beyond relationship lending. *Journal of Banking and Finance*, 34, 2280–2293. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.02>.
12. Domańska-Szaruga, B., & Mazurek, K. (2021). Źródła finansowania przedsiębiorstw sektora MSP w województwie mazowieckim. *Modern Management Systems*, (2), 81–91. <https://doi.org/10.37055/nsz/140417>.
13. Dudzicz, M., & Skowroński, M. (2022). Przemysł 4.0 – źródła finansowania transformacji cyfrowej przedsiębiorstw w Polsce. [w:] A. Kozłowski, P. Jura. (red.) *Innowacyjne rozwiązania IT w Przemysle 4.0*. Wydawnictwo Wyższej szkoły Technicznej w Katowicach.
14. Faniband, M., & Marulkar, K. (2020). Do Macroeconomic Factors Impact Corporate Debt? Evidence from India. *Asian Journal of Empirical Research*, 10(1), 16–23.
15. Grzywacz, J. (2021). Źródła i struktura kapitału w przedsiębiorstwie – iluzja a rzeczywistość. *Nauki Ekonomiczne*, 33, 5–22. [http://doi.org/10.19251/ne/2021.33\(1\)](http://doi.org/10.19251/ne/2021.33(1)).
16. Janus, A., Jóźwicki, R., Kobus-Ostrowska, D., & Nyk, M. (2022). Przedsiębiorstwo w warunkach współczesnej gospodarki rynkowej. Finansowanie, pomiar, efektywność. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
17. Joeveer, K. (2013). Firm, Country and Macroeconomic Determinants of Capital Structure: Evidence From Transition Economies. *Journal of Comparative Economics*, 41(1), 294–308. <http://doi.org/10.1016/j.jce.2012.05.001>.
18. Kahraman, M., Tektas, A., Coskun, A. (2019). The Access to Finance by SMEs in Turkey and the EU: A Comparative Study. *PressAcademia Procedia*, 10(1), 1–6.
19. Kalińska, E., Pacanowska-Stasiak, A., Diering, T., Filipowski, K., Barański, J., Sporny, M., & Wolnowska, E. (2018). Poradnik prenumeratora. Leasing 2018. Wydawnictwo Gremi Media.



20. Kolany, K. (2016), Najważniejsze wydarzenia 2016 roku w świecie pieniądza, Bankier. pl. <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Najwazniejsze-wydarzenia-2016-roku-w-swiecie-pieniadza-7489949.html>, (dostęp: 12.05.2023).
21. Kolany, K. (2017). Najważniejsze wydarzenia 2017 roku w świecie pieniądza, Bankier. pl. <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Najwazniejsze-wydarzenia-2017-roku-w-swiecie-pieniadza-7563113.html> (dostęp: 10.5.2023).
22. Komisja Europejska. (2021). Survey on the access to finance of enterprises (SAFE). Analytical Report 2021. https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/index.en.html (dostęp: 5.04.2023).
23. Korzeniewska, B. (2015). Kredyt w przedsiębiorstwie. *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku*, 2, 165–171.
24. Lee, N., & Drever, E. (2014). Do SMEs in Deprived Areas Find it Harder to Access Finance? Evidence from the UK Small Business Survey. *Entrepreneurial and Regional Development*, 26(3–4), 337–356. <http://doi:10.1080/08985626.2014.911966>.
25. Lee, N., Sameen, H., & Cowling, M. (2015). Access to Finance for Innovative SMEs Since the Financial Crisis. *Research Policy*, 44(2), 370–380. <http://doi.org/10.1016/j.respol.2014.09.008>.
26. Liu, Y., Dilanchiev, A., Xu, K., & Hajiyeva, A.M. (2022). Financing SMEs and Business Development as New Post Covid-19 Economic Recovery Determinants. *Economic Analysis and Policy*, 76, 554–567. <http://doi.org/10.1016/j.eap.2022.09.006>.
27. Łach, K. (2020). Efekt dźwigni finansowej a struktura źródeł finansowania przedsiębiorstw w Polsce w latach 2005-2018. *Zeszyty Naukowe SGGW*, 23 (72), 82–94.
28. Mallikamas, R., & Weigert, B. (2022). Private sector debt and financial stability. *CGFS Papers*. No. 67, 1–71.
29. Menéndez, Á., & Mulino, M. (2022). Recent Economic Performance of Spanish SMEs and Developments in Their Access to External Financing According to the European Central Bank's Half-Yearly Survey. *Economic bulletin of Banco de España*, 3, 1–8.
30. Mokhova, N., & Zinecker, M. (2014). Macroeconomic Factors and Corporate Capital Structure. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 110, 530–540.
31. NBP. (2019). Sytuacja na rynku kredytowym – wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych, I kwartał 2019 do IV kwartał 2019. https://nbp.pl/wp-content/uploads/2022/09/rynek_kredytowy_2019_4.pdf (dostęp: 10.05.2023 r.).
32. NBP. (2020). Raport o stabilności systemu finansowego. Wydanie specjalne: skutki pandemii COVID-19. <https://archiwum.nbp.pl/systemfinansowy/rsf062020.pdf> (dostęp: 10.05.2023).
33. NBP (2022a). Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2022. <https://nbp.pl/wp-content/uploads/2022/12/rsf122022.pdf> (dostęp: 10.05.2023).
34. NBP. (2022b). Sytuacja na rynku kredytowym – wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych, III kwartał 2022. https://nbp.pl/wp-content/uploads/2022/09/rynek_kredytowy_2022_3.pdf (dostęp: 10.05.2023 r.).
35. Nikaido, Y., Pais, J., & Sarma, M. (2015). What hinders and what enhances small enterprises' access to formal credit in India? *Review of Development Finance*, 5(1), 43–52.
36. PAP. (2021). Fundusze unijne dla Polski zamrożone. Już ponad 126 mln euro, Bankier. pl. <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Fundusze-unijne-dla-Polski-zamrozone-Juz-ponad-126-mln-euro-8182525.html>, dostęp: 11.05.2023.
37. PARP. (2022). Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/ROSS_2022_ost.pdf (dostęp: 15.04.2023).



38. Radło, M.J., Szczech-Pietkiewicz, E., Szarek-Piaskowska, A., & Sagan, M. (2022). Znaczenie leasingu w finansowaniu inwestycji przedsiębiorstw w krajach Europy Środkowo-Wschodniej – stan obecny i trendy przyszłości [w:] *Raport SGH i Forum Ekonomicznego*, 261–282. <https://www.forum-ekonomiczne.pl/wp-content/uploads/2022/12/raport-karpacz-2022.pdf> (dostęp: 10.05.2023).
39. Rymarczyk, J. (2018). Hybrydowe instrumenty finansowania małych i średnich przedsiębiorstw. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (523), 356–366. <http://doi.org/10.15611/pn.2018.523.29>.
40. Sobczyk, S. (2018). W 2018 r. – mocny wzrost inwestycji przedsiębiorstw, Ministerstwo Rozwoju i Technologii. <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/w-2018-r-mocny-wzrost-inwestycji-przedsiębiorstw> (dostęp: 10.05.2023).
41. Strzelecki, J. (2022). MŚP muszą szykować się na głęboki kryzys – analiza rynku. <https://firma.rp.pl/biznes/art36214891-msp-musza-szykowac-sie-na-gleboki-kryzys-analiza-rynku-inwestycje-stopy-procentowe-inflacja>, (dostęp: 12.05.2023).
42. Szymański, A., Ważniewski, P., & Zybertowicz, K. (2020). Czy pandemia pozwala przedsiębiorcom na inwestycje i rozwój? Rzeczpospolita. <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/w-2018-r-mocny-wzrost-inwestycji-przedsiębiorstw> (dostęp: 10.05.2023).
43. Wang, Y. (2016). What Are the Biggest Obstacles to Growth of SMEs in Developing Countries? – An empirical evidence from an enterprise survey. *Borsa Istanbul Review*, 16(3), 167–176. <http://doi:10.1016/j.bir.2016.06.001>.
44. Wolański, R. (2013). Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw. Wolter Kluwer Business.
45. Xiang, D., & Worthington, A.C. (2017). The Impact of Government Financial Assistance on the Performance and Financing of Australian SMEs. *Accounting Research Journal*. <http://doi.org/10.1108/ARJ-04-2014-0034>.
46. ZBP. (2020). Polska i Europa. Nowe rozdanie gospodarcze. <https://zbp.pl/getmedia/cb9d0ccc-fd08-4997-bf39-05ca9ae9a766/Raport-Polska-Europa-2020-Nowe-rozdanie-gospodarcze> (dostęp: 20.04.2023).
47. ZBP. (2022). Raport o sytuacji ekonomicznej banków. https://www.zbp.pl/getmedia/fe7d41f9-2a3c-4fa6-8416-68f11a28c58a/RAPORT_BANKI_2022 (dostęp: 1.03.2023).

Aneks 1. Metody badania uwarunkowań korzystania z kredytów





Analizując uwarunkowania korzystania z kredytów bankowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa, pod uwagę wzięto:

- 1) w ujęciu retrospektywnym – czynniki warunkujące korzystanie po 2015 roku z: kredytów ogółem (modele a), kredytów inwestycyjnych (modele b), kredytów na działalność bieżącą (modele c);
- 2) w ujęciu perspektywnym – czynniki warunkujące posiadanie planów kredytowych w 2023 roku, w odniesieniu do: kredytów ogółem (modele d), kredytów inwestycyjnych (modele e), kredytów na działalność bieżącą (modele f).

W modelu regresji logistycznej opisującym prawdopodobieństwo skorzystania z kredytu bankowego (ogółem) przez małe i średnie przedsiębiorstwa (modele a), jako zmienną wynikową przyjęto pytanie „Czy po 2015 r. Pana/Pani firma korzystała z kredytów bankowych?”, przy czym jako 1 oznaczono odpowiedź „tak”, zaś jako 0 – odpowiedź „nie”.

Modele (b) konstruowano na podstawie pytania „Czy był to (po 2015 r.) kredyt na inwestycje?”, przy czym jako 1 przyjęto odpowiedź „tak”, zaś jako 0 – wszystkie pozostałe sytuacje, w tym niekorzystanie z jakiegokolwiek kredytu.

Modele (c) konstruowano na podstawie pytania „Czy był to (po 2015 r.) kredyt na działalność bieżącą?”, przy czym jako 1 przyjęto odpowiedź „tak”, zaś jako 0 – wszystkie pozostałe sytuacje, w tym niekorzystanie z jakiegokolwiek kredytu.

Oceniając uwarunkowania planów kredytowania działalności przez małe i średnie przedsiębiorstwa, w modelu (d) jako zmienną wynikową przyjęto pytanie „Czy Pana/Pani firma planuje w tym roku skorzystać z kredytu bankowego?”, przy czym jako 1 przyjęto odpowiedź „tak”, zaś jako 0 – wszystkie pozostałe sytuacje, w tym odpowiedź „trudno powiedzieć”.

Modele (e) konstruowano na podstawie pytania „Czy będzie to kredyt na inwestycje?”, przy czym jako 1 przyjęto odpowiedź „tak”, zaś jako 0 – wszystkie pozostałe sytuacje.

Modele (f) konstruowano na podstawie pytania „Czy będzie to kredyt na działalność bieżącą?”, przy czym jako 1 przyjęto odpowiedź „tak”, zaś jako 0 – wszystkie pozostałe sytuacje.

We wszystkich modelach w roli zmiennych objaśniających przyjęto:

1. zmienne metryczkowe, tj. liczba zatrudnionych (10–49, 50–249), okres prowadzenia działalno-

ści (do 10 lat, powyżej 10 lat), zasięg działalności (międzynarodowy, ogólnopolski, tylko województwo, w którym zlokalizowana jest firma i ościennie, tylko lokalny), lokalizacja firmy (wieś, miasto do 10 tys. mieszk., miasto 10–50 tys. mieszk., miasto 50–100 tys. mieszk., miasto 100–500 tys. mieszk., miasto powyżej 500 tys. mieszk.), przychody za 2021 rok (poniżej 250 tys. zł, 250–500 tys. zł, 0,5–1 mln zł, 1–5 mln zł, 5–10 mln zł, powyżej 10 mln zł);

2. zmienne odnoszące się do korzystania z innych źródeł finansowania niż kredyty bankowe (zmienne zero-jedynkowe, gdzie wartość 1 oznacza korzystanie po 2015 roku, odpowiednio z: leasingu, kredytowania przez kooperantów lub dostawców, faktoringu, dotacji rządowych/samorządowych/unijnych, emisji obligacji, emisji udziałów albo akcji, wkładu właścicieli, finansowania przez anioły biznesu lub Venture Capital, pożyczek od rodziny lub znajomych);
3. zmienne charakteryzujące funkcjonowanie przedsiębiorstw: poniesienie straty netto w ostatnich 7 latach (tak, nie), aktualne doświadczanie problemów ze spłacaniem zobowiązań (tak, nie), wiarygodność kredytowa firmy (niska, przeciętna, dobra, bardzo dobra);
4. zmienne odnoszące się do oceny zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań funkcjonowania przedsiębiorstwa na podstawie odpowiedzi na pytania: (1) „Wymienię teraz kilka kwestii dotyczących zewnętrznych uwarunkowań funkcjonowania przedsiębiorstw. Proszę odnieść się do każdej z nich, oceniając jej znaczenie w skali od 1 (brak) do 5 (bardzo silne) dla funkcjonowania Państwa firmy od roku 2020”; (2) „Proszę odnieść się do sytuacji, które wymienię, wskazując, czy od 2020 r. dotyczyły one Pana/i firmy. Proszę odnieść się do każdej z nich, oceniając jej znaczenie w skali od 1 (brak) do 5 (bardzo silne) dla funkcjonowania Państwa firmy”;
5. zmienne odnoszące się do barier korzystania przez firmę z kredytu (zmienne zero-jedynkowe), dotyczące odpowiedzi na pytanie: „Co w Pana/Pani opinii utrudnia firmie korzystanie z kredytów bankowych?”.

We wszystkich modelach (a) – (f) lista potencjalnych zmiennych objaśniających była zatem taka sama. Zastosowano metodę krokową doboru zmiennych objaśniających, eliminując te z nich, dla których w teście Walda $p > 0,05$.

W Aneksie 2 zaprezentowane zostały wyniki estymacji finalnej wersji modeli, uwzględniające wyłącznie istotne, *ceteris paribus*, czynniki.

Aneks 2. Wyniki estymacji modeli regresji logistycznej





Kredyt bankowy ogółem po 2015 roku

Odnosząc się wyłącznie do cech metryczkowych przedsiębiorstw, czynnikami istotnie kształtującymi prawdopodobieństwo zaciągnięcia kredytu po 2015 roku były, *ceteris paribus*: lokalizacja; zasięg działalności; przychody.

W porównaniu z przedsiębiorstwami zlokalizowanymi na wsi, prawdopodobieństwo zaciągnięcia kredytu było istotnie wyższe w przypadku podmiotów zlokalizowanych w miastach o liczbie mieszkańców 10 tys. lub więcej, natomiast firmy z najmniejszych miast cechowały się prawdopodobieństwem zbliżonym do tego dla firm ze wsi (tabela A1).

Tabela A1. Uwarunkowania zaciągania kredytu bankowego po 2015 roku – wyniki estymacji modeli regresji logistycznej

Zmienne objaśniające	Model 1a		Model 2a	
	OR	p	OR	p
Lokalizacja firmy ¹		0,007***		0,001***
miasto, do 10 tys. mieszk.	0,804	0,657	1,448	0,609
miasto, 10–50 tys. mieszk.	2,358	0,017	3,629	0,029
miasto, 50–100 tys. mieszk.	3,705	0,001	8,540	0,002
miasto, 100–500 tys. mieszk.	2,509	0,015	8,151	0,001
miasto, powyżej 500 tys. mieszk.	2,667	0,011	13,615	0,000
Zasięg działalności firmy ²		0,002***		
ogólnopolski	0,522	0,016		
województwo + ościennie	0,263	<0,001		
lokalny	0,529	0,095		
Przychody ³		<0,001***		<0,001***
250–500 tys. zł	0,681	0,402	0,446	0,222
0,5–1 mln zł	0,947	0,899	0,545	0,361
1–5 mln zł	0,498	0,064	0,309	0,045
5–10 mln zł	3,691	0,008	6,938	0,031
powyżej 10 mln zł	2,018	0,045	2,521	0,114
Leasing ⁴			0,277	0,001***
Faktoring ⁵			0,103	0,019**
Kredytowanie przez kooperantów lub dostawców ⁶			3,596	0,040**

Zmienne objaśniające	Model 1a		Model 2a	
	OR	p	OR	p
Emisja udziałów (albo akcji) ⁷			0,183	0,009***
W okresie ostatnich siedmiu lat firma poniosła stratę netto ⁸			2,282	0,099*
Wiarygodność kredytowa firmy ⁹				0,022**
zła lub niska			0,094	0,006
przeciętna			0,590	0,365
dobra			0,341	0,035
Niepewność co do rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej w Polsce ¹⁰			1,432	0,054*
Niestabilność przepisów prawa ¹¹			0,654	0,008***
Problemy ze zbytem towarów i usług ¹²			0,693	0,040**
Trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności ¹³			2,127	<0,001***
Przekształcenia własnościowe firmy ¹⁴			0,542	0,022**
Problemy związane z personelem ¹⁵			0,614	0,003***
Skorzystanie z wakacji kredytowych ¹⁶			2,782	<0,001***
Stała	0,857	0,701	10,678	0,122
Omnibus test	$\chi^2 (13) = 62,72;$ $p < 0,001***$		$\chi^2 (25) = 166,72;$ $p < 0,001***$	
R ² Nagelkerkego	0,194		0,568	
Jakość klasyfikacji dla y = 1	79,4		81,8	

Grupa referencyjna: ¹ wieś, ² międzynarodowy, ³ poniżej 250 tys. zł, ^{4, 5, 6, 7} tak, ⁸ nie, ⁹ bardzo dobra; ^{10, 11, 12, 13, 14, 15, 16} zmienne quasi-ilościowe (na skali 1-5)

Firmy o zasięgu międzynarodowym cechowały się najwyższym prawdopodobieństwem zaciągnięcia kredytu.

W porównaniu do podmiotów o najniższych przychodach (do 250 tys. zł), prawdopodobieństwo zaciągnięcia kredytu było wyższe w podmiotach z przychodami co najmniej 5 mln zł.

Należy dodać, iż wielkość zatrudnienia oraz okres działalności okazały się statystycznie nieistotne.

W sytuacji uwzględnienia pozostałych charakterystyk przedsiębiorstw, w tym barier w prowadzeniu działalności i korzystaniu z kredytów, znaczenie tracił zasięg działalności. Istotne okazały się natomiast także:



- ▶ korzystanie z innych źródeł finansowania – korzystający z leasingu, faktoringu i emisji akcji mieli istotnie niższe prawdopodobieństwo korzystania z kredytów w porównywalnym okresie (tj. po 2015 roku), zaś kredytujący się u dostawców i kontrahentów mieli owe prawdopodobieństwo istotnie wyższe w porównaniu z podmiotami niekorzystającymi z nich;
- ▶ wiarygodność kredytowa – w porównaniu do firm mających bardzo dobrą wiarygodność (zapewniającą otrzymanie każdego rodzaju kredytu na żądanych warunkach), te o niższej wiarygodności cechowały się niższym prawdopodobieństwem korzystania z kredytu po 2015 roku;
- ▶ strata netto – jej poniesienie w założonym okresie zwiększało średnio ponad dwukrotnie prawdopodobieństwo korzystania z kredytu po 2015 roku;
- ▶ uwarunkowania zewnętrzne – prawdopodobieństwo korzystania z kredytu po 2015 roku było tym wyższe, im silniej przedsiębiorstwo odczuwało niepewność co do rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej w Polsce. Korzystaniu z kredytów nie sprzyjała natomiast niestabilność przepisów prawa;
- ▶ uwarunkowania wewnętrzne – prawdopodobieństwo korzystania z kredytu po 2015 roku było tym wyższe, im silniej przedsiębiorstwo doświadczało trudności związanych z prowadzeniem bieżącej działalności i korzyści z wakacji kredytowych, a także im mniejsze znaczenie miały dla niego problemy ze zbytem towarów (na rynku krajowym i zagranicznym), pracownikami (z ich pozyskaniem, rotacją, absencją itp.) oraz konsekwencje związane z przekształceniami własnościowymi firmy.

Wysoka wartość pseudo- R^2 Nagerkelkego, jak i wysoka jakość klasyfikacji podmiotów korzystających z kredytu (ponad 80%) wskazuje, że wymieniony wyżej zestaw czynników w znaczącym stopniu wyczerpał listę potencjalnych determinant.

Na tle ww. czynników nie było istotne (w sensie statystycznym) znaczenie: korzystania z pozostałych źródeł finansowania; ocena barier kredytowania; ocena barier zewnętrznych (spadku popytu, inflacji, wahań i nieprzewidywalności kursu walutowego, wzrostu stóp procentowych, trudności z pozyskaniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach); ocena

barier wewnętrznych (wzrostu kosztów, pogorszenia sytuacji finansowej, trudności z prowadzeniem bieżącej działalności, niską innowacyjnością, korzystaniem z pomocy publicznej, dotacji unijnych itp.).

Kredyt bankowy na inwestycje po 2015 roku

Prawdopodobieństwo korzystania po 2015 roku z kredytu na inwestycje było istotnie powiązane z: lokalizacją; zasięgiem działalności firmy (tabela A2).

W przypadku uwzględnienia w modelu wyłącznie cech metryczkowych, istotne znaczenie miał okres działalności firmy, jednak w zestawieniu z pozostałymi cechami (model 2b) jego rola słabła. Firmy działające do 10 lat miały dwukrotnie większe prawdopodobieństwo korzystania z kredytu niż te mające dłuższą historię rynkową.

Jeśli chodzi o lokalizację firmy, w porównaniu z podmiotami zlokalizowanymi na wsi, wszystkie działające w miastach miały wyższe prawdopodobieństwo korzystania z kredytów inwestycyjnych, niemniej jednak w sensie statystycznym różnice te były istotne w przypadku największych miast i tych o liczbie mieszkańców 10–50 tys.

Zasięg międzynarodowy także stanowił cechę wyróżniającą przedsiębiorstwa ze względu na korzystanie z kredytów na inwestycje – w firmach o mniejszym zasięgu (zarówno lokalnym, regionalnym, jak i krajowym), prawdopodobieństwo korzystania z kredytu było niższe niż w firmach o zasięgu międzynarodowym.

Uwzględniając w modelu także inne potencjalne czynniki, wpływ okresu działalności ulegał osłabieniu, zaś istotne znaczenie miała wielkość firmy – w podmiotach średnich (zatrudniających 50–249 osób) prawdopodobieństwo to było średnio prawie trzykrotnie większe niż w małych (*ceteris paribus*).

Uwzględniając pozostałe czynniki, istotne znaczenie miało również:

- ▶ nieponoszenie strat netto;
- ▶ wiarygodność kredytowa – wyższe prawdopodobieństwo zaciągnięcia kredytu inwestycyjnego miały firmy, których wiarygodność w momencie ankietowania była niższa;

- ▶ korzystanie z innych źródeł finansowania – korzystający z leasingu i faktoringu mieli istotnie niższe prawdopodobieństwo korzystania z kredytów na inwestycje w porównywalnym okresie (po 2015 roku), a kredytujący się u dostawców i kontrahentów mieli to prawdopodobieństwo istotnie wyższe w porównaniu z podmiotami niekorzystającymi z nich;
- ▶ uwarunkowania zewnętrzne – prawdopodobieństwo korzystania z kredytu inwestycyjnego (po 2015 roku) było tym wyższe, im silniej odczuwano w przedsiębiorstwach trudności z pozyskaniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach. Nie sprzyjał temu jednak spadek popytu;
- ▶ uwarunkowania wewnętrzne – prawdopodobieństwo korzystania z kredytu na inwestycje (po 2015 roku) było tym wyższe im silniej przedsiębiorstwo odczuwało trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności i korzyści z wakacji kredytowych, a także im mniejsze

Tabela A2. Uwarunkowania zaciągania kredytu inwestycyjnego po 2015 roku – wyniki estymacji modeli regresji logistycznej

Zmienne objaśniające	Model 1b		Model 2b	
	OR	p	OR	p
Okres działalności ¹	2,093	0,026**		
Lokalizacja firmy ²		0,090*		0,003***
miasto, do 10 tys. mieszk.	2,094	0,145	0,958	0,951
miasto, 10–50 tys. mieszk.	3,586	0,007	3,117	0,046
miasto, 50–100 tys. mieszk.	1,335	0,521	2,028	0,249
miasto, 100–500 tys. mieszk.	1,691	0,289	3,528	0,028
miasto, powyżej 500 tys. mieszk.	2,043	0,083	8,511	0,000
Zasięg działalności firmy ³		0,003***		0,001***
ogólnopolski	0,511	0,015	0,313	0,006
województwo + ościenne	0,268	0,001	0,124	0,000
lokalny	0,580	0,166	0,223	0,014
Wielkość zatrudnienia ⁴			2,819	0,009***
W okresie ostatnich siedmiu lat firma poniosła stratę netto ⁵			0,299	0,009***
Wiarygodność kredytowa firmy ⁶				0,005***
zła lub niska			9,914	0,003
przeciętna			8,269	0,001
dobra			5,145	0,003
Leasing ⁷			0,212	<0,001***



Zmienne objaśniające	Model 1b		Model 2b	
	OR	p	OR	p
Faktoring ⁸			0,257	0,012**
Kredytowanie przez kooperantów lub dostawców ⁹			6,967	0,006***
Spadek popytu ¹⁰			0,689	0,036**
Trudności z pozyskaniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach ¹¹			1,562	0,038**
Problemy związane z personelem ¹²			0,566	0,006***
Skorzystanie z wakacji kredytowych ¹³			2,356	<0,001***
Stała	0,335	0,007	0,087	0,037
Omnibus test	$\chi^2 (9) = 32,11;$ $p < 0,001***$		$\chi^2 (20) = 118,20;$ $p < 0,001***$	
R ² Nagelkerkego	0,110		0,458	
Jakość klasyfikacji dla y = 1	61,2		72,9	

Grupa referencyjna: ¹ powyżej 10 lat, ² wieś, ³ międzynarodowy, ⁴ małe (10-49), ⁵ nie, ⁶ bardzo dobra, ^{7,8,9} nie, ^{10,11,12,13} zmienne quasi-ilościowe (na skali 1-5)

znaczenie miały problemy z pracownikami (trudności z ich pozyskaniem, rotacja czy absencja) oraz im większe znaczenie miało korzystanie z wakacji kredytowych.

Wysoka wartość pseudo-R² Nagelkerkego, jak i wysoka jakość klasyfikacji podmiotów korzystających z kredytu (73%) wskazuje, że wymieniony wyżej zestaw czynników w znaczącym stopniu wyczerpał listę potencjalnych determinant korzystania z kredytu na inwestycje po 2015 roku (choć własności te są nieco słabsze niż dla kredytu ogółem).

Na tle ww. czynników nie było istotne (w sensie statystycznym) znaczenie: korzystania z pozostałych źródeł finansowania; oceny barier kredytowania; oceny barier zewnętrznych (niepewności gospodarczej i politycznej w Polsce, inflacji, wahań i nieprzewidywalności kursu walutowego, wzrostu stóp procentowych i niestabilności prawa), oceny barier wewnętrznych (wzrostu kosztów, pogorszenia sytuacji finansowej, trudności z prowadzeniem bieżącej działalności i zbytem towarów i usług, niską innowacyjnością, korzystaniem z pomocy publicznej, dotacji unijnych, itp.).

Kredyt bankowy na działalność bieżącą po 2015 roku

Prawdopodobieństwo korzystania po 2015 roku z kredytu na działalność bieżącą było istotnie powiązane z: lokalizacją firmy; wysokością przychodów; zasięgiem działalności (tabela A3).

Jeśli pod uwagę wzięto jedynie cechy metryczkowe, istotne znaczenie miał również okres działalności, jednak w zestawieniu z pozostałymi cechami (model 2c) jego rola słabła. Firmy działające do 10 lat miały trzykrotnie większe prawdopodobieństwo korzystania z kredytu na działalność bieżącą niż firmy mające dłuższą historię rynkową.

Z kolei w przypadku lokalizacji siedziby, w porównaniu z podmiotami mającymi ją na wsi, *ceteris paribus*, firmy zlokalizowane w miastach 50–100 tys. mieszkańców miały istotnie wyższe prawdopodobieństwo korzystania z tego typu kredytu.

Uwzględniając także inne potencjalne czynniki, wpływ okresu działalności osłabiał się, zaś istotne

znaczenie miał jej zasięg – w firmach o mniejszym zasięgu (zarówno lokalnym, regionalnym, jak i krajowym), prawdopodobieństwo korzystania z kredytu było wyższe niż w firmach o zasięgu międzynarodowym (przy czym szczególnie wysokie było ono w firmach o zasięgu regionalnym).

Istotne znaczenie miały także czynniki, takie jak:

- ▶ nieponoszenie strat netto w założonym okresie;
- ▶ brak problemów ze spłatą bieżących zobowiązań;

Tabela A3. Uwarunkowania zaciągania kredytu na działalność bieżącą po 2015 roku – wyniki estymacji modeli regresji logistycznej

Zmienne objaśniające	Model 1c		Model 2c	
	OR	p	OR	p
Okres działalności ¹	3,004	0,001***		
Lokalizacja firmy ²		0,020**		0,005***
miasto, do 10 tys. mieszk.	0,289	0,021	0,444	0,415
miasto, 10–50 tys. mieszk.	0,861	0,683	0,435	0,264
miasto, 50–100 tys. mieszk.	1,877	0,110	7,163	0,016
miasto, 100–500 tys. mieszk.	0,756	0,469	1,539	0,562
miasto, powyżej 500 tys. mieszk.	1,159	0,705	2,088	0,340
Przychody ³		<0,001***		<0,001***
250–500 tys. zł	0,620	0,333	0,190	0,034
0,5-1 mln zł	0,494	0,141	0,050	0,002
1–5 mln zł	0,505	0,107	0,040	0,000
5–10 mln zł	2,603	0,029	1,279	0,756
powyżej 10 mln zł	3,692	<0,001	6,381	0,012
Zasięg działalności firmy ⁴				0,010**
ogólnopolski			4,701	0,012
województwo + ościennie			9,823	0,001
lokalny			1,812	0,471
Wiarygodność kredytowa firmy ⁵				0,003***
zła lub niska			0,011	<0,001
przeciętna			0,176	0,046



Zmienne objaśniające	Model 1c		Model 2c	
	OR	p	OR	p
dobra			0,214	0,031
Aktualne doświadczanie problemów ze spłatą zobowiązań ⁶			25,330	<0,001***
W okresie ostatnich siedmiu lat firma poniosła stratę netto ⁷			3,002	0,064*
Faktoring ⁸			0,068	0,001***
Brak informacji na temat możliwości finansowania kredytem ⁹			6,331	0,004***
Wysokie koszty odsetek i prowizji/opłat ¹⁰			8,024	0,001***
Niepewność co do rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej w Polsce ¹¹			1,849	0,009***
Spadek popytu ¹²			1,844	0,010**
Trudności z pozyskaniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach ¹³			0,310	<0,001***
Problemy ze zbytem towarów i usług ¹⁴			0,438	0,001***
Trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności ¹⁵			4,553	<0,001***
Niska innowacyjność ¹⁶			0,485	0,015**
Przekształcenia własnościowe firmy ¹⁷			0,499	0,057*
Stała	0,383	0,013	0,589	0,734
Omnibus test	$\chi^2 (11) = 64,41;$ $p < 0,001***$		$\chi^2 (28) = 205,00;$ $p < 0,001***$	
R ² Nagelkerkego	0,202		0,679	
Jakość klasyfikacji dla y = 1	70,3		83,2	

Grupa referencyjna: 1 powyżej 10 lat, 2 wieś, 3 poniżej 250 tys. zł, 4 międzynarodowy, 5 bardzo dobra, 6, 7 nie, 8 tak, 9, 10 nie, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 zmienne quasi-ilościowe (na skali 1-5)

- ▶ wiarygodność kredytowa – niższe prawdopodobieństwo zaciągnięcia kredytu inwestycyjnego w przeszłości miały firmy, które obecnie miały niższą wiarygodność;
- ▶ korzystanie z innych źródeł finansowania – korzystający z faktoringu cechowali się niższym

prawdopodobieństwem korzystania z kredytów na działalność bieżącą w porównywalnym okresie (po 2015 roku);

- ▶ bariery w korzystaniu z kredytów (brak informacji na temat możliwości finansowania kredytem; wysokie koszty odsetek; wysokie koszty prowi-

zji/opłat) – przedsiębiorstwa, które wskazywały owe bariery, częściej korzystały z kredytu na działalność bieżącą;

- ▶ uwarunkowania zewnętrzne – prawdopodobieństwo korzystania z kredytu na działalność bieżącą (po 2015 roku) było tym wyższe, im silniej firma odczuwała trudności z pozyskaniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach oraz spadek popytu;
- ▶ uwarunkowania wewnętrzne – prawdopodobieństwo korzystania z kredytu na działalność bieżącą (po 2015 roku) było tym wyższe, im silniej przedsiębiorstwo odczuwało trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności, a także im słabsze znaczenie miały dla niego problemy ze zbytem towarów i usług, innowacyjnością, a także gdy nie dotyczyły ich przekształcenia własnościowe.

Wysoka wartość pseudo- R^2 Nagerkelkego, jak i wysoka jakość klasyfikacji podmiotów korzystających z kredytu (ponad 80%) wskazuje, że wymieniony wyżej zestaw czynników w znaczącym stopniu wyczerpał listę potencjalnych determinant korzystania z kredytu na działalność bieżącą po 2015 roku.

Na tle ww. czynników nie było istotne (w sensie statystycznym) znaczenie: korzystania z innych źródeł finansowania; oceny pozostałych barier kredytowania; oceny pozostałych barier zewnętrznych (inflacji, wahań i nieprzewidywalności kursu walutowego, wzrostu stóp procentowych i niestabilności prawa); oceny barier wewnętrznych (wzrostu kosztów, pogorszenia sytuacji finansowej, trudności z prowadzeniem bieżącej działalności i zbytem towarów i usług, problemów z personelem, korzystaniem z wakacji kredytowych i pomocy publicznej, dotacji unijnych, itp.).

Plany korzystania z kredytu ogółem w 2023 roku

Prawdopodobieństwo skorzystania z kredytu bankowego w 2023 roku było istotnie powiązane z wielkością zatrudnienia – większe prawdopodobieństwo w tym zakresie odnotowano dla średnich podmiotów (tabela A4).

Jeśli pod uwagę zostały wzięte jedynie cechy merytryczne, istotne znaczenie miał również okres działalności oraz przychody, jednak w zestawieniu

z pozostałymi cechami (model 2d) ich rola słabła. Firmy działające do 10 lat miały czterokrotnie większe prawdopodobieństwo korzystania z kredytu bankowego w 2023 roku niż te mające dłuższą historię rynkową.

Z kolei w odniesieniu do przychodów, najwyższe prawdopodobieństwo planowania zaciągnięcia kredytu miały firmy z przychodami 250 tys. – 1 mln zł oraz powyżej 10 mln zł.

Znaczenie odgrywał także zasięg działalności. Największe prawdopodobieństwo planowanego kredytowania odnotowano dla firm o zasięgu lokalnym, a następnie – ogólnopolskim.

Z kolei jeśli chodzi o lokalizację, wyróżniły się firmy w miastach o liczbie mieszkańców ponad 500 tys. i 50–100 tys., w których badane prawdopodobieństwo było najniższe.

Uwagę należało także zwrócić na takie cechy, jak:

- ▶ wiarygodność kredytowa – większe prawdopodobieństwo zaciągnięcia kredytu w 2023 roku dotyczyło podmiotów o przeciętnej wiarygodności;
- ▶ doświadczenie z kredytami – chętniej planowały je zaciągać podmioty, które posiadały takie doświadczenie;
- ▶ sytuacja finansowa – większe prawdopodobieństwo zaciągnięcia kredytu w 2023 roku dotyczyło podmiotów o lepszej sytuacji finansowej – zarówno w zakresie wyniku finansowego, jak i spłacalności bieżących zobowiązań;
- ▶ korzystanie z innych źródeł finansowania – korzystający z leasingu i otrzymujący wkład od właścicieli mieli istotnie wyższe prawdopodobieństwo korzystania z kredytów w 2023 roku, a korzystający w przeszłości z dotacji mieli je istotnie niższe;
- ▶ bariery korzystania z kredytów – prawdopodobieństwo było wyższe w firmach, w których nie obawiano się trudności związanych ze spłatą zobowiązań;
- ▶ uwarunkowania zewnętrzne – prawdopodobieństwo skorzystania w 2023 roku z kredytu było tym wyższe, im silniej firma odczuwała spadek popytu i wzrost stóp procentowych, lecz nie inflację;



- uwarunkowania wewnętrzne – prawdopodobieństwo skorzystania w 2023 roku z kredytu było tym wyższe, im silniej przedsiębiorstwo odczuwało trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności (np. wysokimi kosztami transportu międzynarodowego, opóźnieniami w transporcie, problemami z pozyskaniem niezbędnych środków produkcji), a także im mniejsze znaczenie miał wzrost kosztów (wynagrodzeń, energii, paliw itp.).

Bardzo wysoka wartość pseudo- R^2 Nagerkelkego, jak i jakość klasyfikacji podmiotów korzystających z kredytu (ponad 90%) wskazuje, że wymieniony wyżej zestaw czynników w znaczącym stopniu wyczerpał listę potencjalnych determinant skorzystania w bieżącym roku z kredytu bankowego.

Na tle ww. czynników nie było istotne (w sensie statystycznym) znaczenie: korzystania z innych źródeł finansowania; oceny pozostałych barier kredytowa-

Tabela A4. Uwarunkowania planowanego na 2023 rok wykorzystania kredytu bankowego – wyniki estymacji modeli regresji logistycznej

Zmienne objaśniające	Model 1d		Model 2d	
	OR	p	OR	p
Okres działalności ¹	4,015	<0,001***		
Przychody ²		0,026**		
250–500 tys. zł	4,684	0,021		
0,5–1 mln zł	4,546	0,021		
1–5 mln zł	2,097	0,271		
5–10 mln zł	1,711	0,478		
powyżej 10 mln zł	5,250	0,007		
Wielkość zatrudnienia ³	1,884	0,049**	4,895	0,038**
Lokalizacja firmy ⁴				0,096*
miasto, do 10 tys. mieszk.			0,396	0,526
miasto, 10–50 tys. mieszk.			0,233	0,201
miasto, 50–100 tys. mieszk.			0,040	0,035
miasto, 100–500 tys. mieszk.			0,457	0,474
miasto, powyżej 500 tys. mieszk.			0,050	0,017
Zasięg działalności firmy ⁵				0,038**
ogólnopolski			4,982	0,052
województwo + ościenne			0,514	0,539
lokalny			27,754	0,029



Zmienne objaśniające	Model 1d		Model 2d	
	OR	p	OR	p
Wiarygodność kredytowa firmy ⁶				<0,001***
zła lub niska			0,017	0,072
przeciętna			20,271	0,047
dobra			11,774	0,074
Korzystanie z kredytu po 2015 r. ⁷			11,954	0,002***
Aktualne doświadczanie problemów ze spłatą zobowiązań ⁸			16,029	0,038**
W okresie ostatnich siedmiu lat firma poniosła stratę netto ⁹			4,572	0,052*
Leasing ¹⁰			4,290	0,081*
Dotacje rządowe/samorządowe/ unijne ¹¹			0,009	<0,001***
Wkład właścicieli ¹²			4,966	0,053*
Obawa przed trudnościami ze spłatą zadłużenia ¹³			0,057	0,005***
Brak wymaganej ilości środków własnych bankowych ¹⁴			51,802	0,001***
Spadek popytu ¹⁵			3,206	0,001***
Inflacja ¹⁶			0,204	0,003***
Wzrost stóp procentowych ¹⁷			3,993	0,002***
Wzrost kosztów ¹⁸			0,154	<0,001***
Trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności ¹⁹			9,385	<0,001***
Stała	0,037	<0,001	0,000	0,005
Omnibus test	$\chi^2 (7) = 32,58;$ $p < 0,001***$		$\chi^2 (25) = 161,08;$ $p < 0,001***$	
R ² Nagelkerkego	0,134		0,702	
Jakość klasyfikacji dla y = 1	68,4		94,1	

Grupa referencyjna: ¹ ponad 10 lat, ² poniżej 250 tys. zł, ³ małe (10-49), ⁴ wieś, ⁵ międzynarodowy, ⁶ bardzo dobra, ^{7,8,9} nie, ^{10,11,12} tak, ^{13,14} nie, ^{15,16,17,18,19} zmienne quasi-ilościowe (na skali 1-5)



nia; pozostałych barier zewnętrznych (niepewności sytuacji gospodarczej i politycznej, wahań i nieprzewidywalności kursu walutowego, trudności z pozyskaniem pracowników i niestabilności prawa); pozostałych barier wewnętrznych (pogorszenia sytuacji finansowej, trudności ze zbytem towarów i usług, problemów z personelem, przekształceń własnościowych, niskiej innowacyjności oraz korzystania z wakacji kredytowych i pomocy publicznej, dotacji unijnych, itp.).

Plany korzystania z kredytu na inwestycje w 2023 roku

Jeśli chodzi o planowane korzystanie w 2023 roku z kredytu na inwestycje, znaczenie miał okres dzia-

łania firmy – około sześciokrotnie większe prawdopodobieństwo szacowane było dla firm działających do 10 lat (tabela A5).

Znaczenie miała także wielkość zatrudnienia – prawdopodobieństwo skorzystania w 2023 roku z kredytu inwestycyjnego było większe w średnich firmach niż małych.

Jeśli pod uwagę wzięto jedynie cechy metryczkowe, istotne znaczenie miały także przychody, jednak w zestawieniu z pozostałymi cechami (model 2e) ich rola słabła. W porównaniu z podmiotami o przychodach do 250 tys. zł, *ceteris paribus*, najwyższe prawdopodobieństwo skorzystania z kredytu w bieżącym roku miały firmy o przychodach 250 tys. – 1 mln zł oraz powyżej 10 mln zł.

Tabela A5. Uwarunkowania planowanego na 2023 rok wykorzystania kredytu na inwestycje – wyniki estymacji modeli regresji logistycznej

Zmienne objaśniające	Model 1e		Model 2e	
	OR	p	OR	p
Okres działalności ¹	5,719	<0,001***	6,231	0,012**
Przychody ²		0,063*		
250–500 tys. zł	22,152	0,031		
0,5–1 mln zł	35,681	0,012		
1–5 mln zł	9,513	0,123		
5–10 mln zł	0,000	0,998		
powyżej 10 mln zł	11,686	0,088		
Zasięg działalności firmy ³				0,050**
ogólnopolski			0,527	0,343
województwo + ościennie			0,021	0,005
lokalny			0,337	0,452
Wielkość zatrudnienia ⁴	2,473	0,047**	4,840	0,033**
Korzystanie z kredytu po 2015 r. ⁵			3,467	0,073*
Aktualne doświadczanie problemów ze spłatą zobowiązań ⁶			0,227	0,081*

Zmienne objaśniające	Model 1e		Model 2e	
	OR	p	OR	p
Leasing ⁷			21,064	<0,001***
Faktoring ⁸			0,180	0,099*
Dotacje rządowe/samorządowe/unijne ⁹			0,072	0,006***
Wzrost stóp procentowych ¹⁰			3,091	0,001***
Wzrost kosztów ¹¹			0,216	0,001***
Pogorszenie sytuacji finansowej ¹²			1,881	0,053*
Trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności ¹³			6,595	<0,001***
Stała	0,004	<0,001	0,000	0,002
Omnibus test	$\chi^2 (7) = 46,78;$ $p < 0,001***$		$\chi^2 (10) = 68,57;$ $p < 0,001***$	
R ² Nagelkerkego	0,260		0,280	
Jakość klasyfikacji dla y = 1	52,7		72,2	

Grupa referencyjna: ¹ powyżej 10 lat, ² poniżej 250 tys. zł, ³ międzynarodowy, ⁴ małe (10-49), ^{5,6} nie, ^{7,8,9} tak, ^{10,11,12,13} zmienne quasi-ilościowe (na skali 1-5)

Ponadto, znaczenie odgrywał zasięg działalności – największe prawdopodobieństwo dotyczyło firm o zasięgu międzynarodowym.

Uwagę zwróciły także cechy takie, jak:

- ▶ doświadczenie z kredytem – chętniej planowały sięgać po kredyty inwestycyjne podmioty, które miały takie doświadczenie;
- ▶ brak trudności ze spłacaniem bieżących zobowiązań;
- ▶ korzystanie z innych źródeł finansowania – korzystający z leasingu mieli bowiem istotnie wyższe prawdopodobieństwo skorzystania z kredytów na inwestycje w 2023 roku, a korzystający w przeszłości z faktoringu i dotacji mieli je niższe;
- ▶ uwarunkowania zewnętrzne – prawdopodobieństwo skorzystania w 2023 roku z kredytu na in-

westycje było tym wyższe, im silniej przedsiębiorstwo odczuwało wzrost stóp procentowych;

- ▶ uwarunkowania wewnętrzne – prawdopodobieństwo skorzystania w 2023 roku z kredytu na inwestycje było tym wyższe, im silniej przedsiębiorstwo doświadczało trudności z prowadzeniem bieżącej działalności (np. wysokimi kosztami transportu międzynarodowego, opóźnieniami w transporcie, problemami z pozyskaniem niezbędnych środków produkcji) oraz pogorszenia sytuacji finansowej, a także im mniejsze znaczenie miał wzrost kosztów (wynagrodzeń, energii, paliw itp.). Można zatem przypuszczać, że przedsiębiorstwa próbowały zaradzić bieżącym problemom poprzez podejmowanie długofalowych decyzji inwestycyjnych.

Dość wysoka wartość pseudo-R² Nagelkerkego, jak i jakość klasyfikacji podmiotów korzystających z kredytu (ponad 70%) wskazuje, że wymieniony wyżej zestaw czynników w znaczącym stopniu wyczer-



pał listę potencjalnych determinant skorzystania w bieżącym roku z kredytu na inwestycje.

Na tle ww. czynników nie było istotne (w sensie statystycznym) znaczenie: korzystania z innych źródeł finansowania; oceny różnych barier kredytowania; oceny barier wewnętrznych (trudności ze zbytem towarów i usług, problemów z personelem, przekształceń własnościowych, niskiej innowacyjności oraz korzystania z wakacji kredytowych i pomocy publicznej, dotacji unijnych); oceny niemal wszystkich barier zewnętrznych.

Plany korzystania z kredytu na działalność bieżącą w 2023 roku

Jeśli chodzi o planowane korzystanie w 2023 roku z kredytu na działalność bieżącą, cechy metryczkowe, takie jak okres działalności i przychody okazały

się mieć istotne znaczenie, ale tylko w modelu bez innych zmiennych objaśniających. Analizowane prawdopodobieństwo było około trzykrotnie większe dla firm działających do 10 lat niż ponad 10 lat (tabela A6). W porównaniu z podmiotami o przychodach do 250 tys. zł, *ceteris paribus*, najwyższe prawdopodobieństwo miały firmy o przychodach 250–500 tys. zł oraz powyżej 10 mln zł.

Uwagę należało także zwrócić na takie cechy, jak:

- ▶ doświadczenie z kredytem – istotnie chętniej planowały sięgać po kredyt na działalność bieżącą te podmioty, które miały takie doświadczenie;
- ▶ brak trudności z bieżącym spłacaniem zobowiązań;
- ▶ dobra wiarygodność kredytowa;

Tabela A6. Uwarunkowania planowanego na 2023 rok wykorzystania kredytu na działalność bieżącą – wyniki estymacji modeli regresji logistycznej

Zmienne objaśniające	Model 1f		Model 2f	
	OR	p	OR	p
Okres działalności ¹	3,175	0,019**		
Przychody ²		0,010**		
250–500 tys. zł	3,626	0,076		
0,5–1 mln zł	0,189	0,279		
1–5 mln zł	0,944	0,944		
5–10 mln zł	1,955	0,395		
powyżej 10 mln zł	4,757	0,018		
Korzystanie z kredytu po 2015 r. ³			14,427	0,004***
Doświadczenie problemów ze spłacaniem zobowiązań ⁴			10,263	0,022**
Wiarygodność kredytowa firmy ⁵				0,020**
zła lub niska			8,240	0,311
przeciętna			71,454	0,004
dobra			26,953	0,010

Zmienne objaśniające	Model 1f		Model 2f	
	OR	p	OR	p
Niepewność co do rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej w Polsce ⁶			0,399	0,001***
Wahania i nieprzewidywalność kursu walutowego ⁷			2,463	0,002***
Pogorszenie sytuacji finansowej ⁸			0,436	0,040**
Trudności związane z prowadzeniem bieżącej działalności ⁹			2,860	0,004***
Skorzystanie z pomocy publicznej, dotacji unijnych itp. ¹⁰			2,426	0,003***
Stała	0,038	<0,001	0,000	0,000
Omnibus test	$\chi^2(6) = 23,79$; $p < 0,001***$		$\chi^2(10) = 96,20$; $p < 0,001***$	
R ² Nagelkerkego	0,122		0,569	
Jakość klasyfikacji dla y = 1	74,6		84,4	

Grupa referencyjna: ¹ ponad 10 lat, ² poniżej 250 tys. zł, ^{3,4} nie, ⁵ bardzo dobra, ^{6,7,8,9,10} zmienne quasi-ilościowe (na skali 1-5)

- ▶ uwarunkowania zewnętrzne – prawdopodobieństwo skorzystania w 2023 roku z kredytu na działalność bieżącą było tym wyższe, im silniej przedsiębiorstwo odczuwało wahania kursu walutowego, a także im słabiej odczuwało niepewność sytuacji gospodarczej i politycznej;
- ▶ uwarunkowania wewnętrzne – prawdopodobieństwo skorzystania w 2023 roku z kredytu na inwestycje było tym wyższe, im silniej przedsiębiorstwo odczuwało trudności z prowadzeniem bieżącej działalności, natomiast pogorszenie jego sytuacji finansowej miało przeciwne znaczenie (im było ono mniejsze, tym prawdopodobieństwo było większe);
- ▶ korzystanie z innych form finansowania – firmy korzystające z dotacji cechowało większe praw-

dopodobieństwo skorzystania z kredytu na działalność bieżącą.

Dość wysoka wartość pseudo-R² Nagelkerkego, jak i jakość klasyfikacji podmiotów korzystających z kredytu (ponad 80%) wskazuje, że wymieniony wyżej zestaw czynników w znaczącym stopniu wyczerpał listę potencjalnych determinant korzystania w bieżącym roku z kredytu na działalność bieżącą.

Na tle ww. czynników nie było istotne (w sensie statystycznym) znaczenie: korzystania z innych źródeł finansowania; oceny barier kredytowania; oceny barier wewnętrznych (wzrostu kosztów, trudności ze zbytem towarów i usług, problemów z personelem, przekształceń własnościowych, niskiej innowacyjności oraz korzystania z wakacji kredytowych); oceny prawie wszystkich barier zewnętrznych.



PROGRAM
ANALITYCZNO
BADAWCZY



Raport przygotowany na zlecenie
Programu Analityczno-Badawczego
Fundacji Warszawski Instytut Bankowości